

За възраждане на европейската промишленост

БЯЛА КНИГА

**за нова високотехнологична
индустриализация 2015 - 2025 г.**

Бялата книга е колективно творчество и документ за консултация и действия по темата. С публикацията се обявява позицията на Гражданско сдружение за нова високотехнологична индустриализация за следващите 10 години.

ISBN 978-954-92972-2-5

© 2014

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор

Първа част

1. България се нуждае от свой собствен икономически модел
2. Икономически растеж и благосъстояние
3. Преоткриване на ролята и значението на индустрията за устойчивото развитие на обществото
4. Структура и състояние на българската икономика
5. Състояние на българската икономика от гледна точка на нейната конкурентоспособност
6. Кризисно състояние на научните изследвания и иновациите
7. Българската индустрия по време на социалистическия етап от развитието на страната

Втора част

1. Обективни причини за ускорена реиндустриализация и нова високотехнологична индустриализация на България
2. Реиндустриализацията и новата високотехнологична индустриализация в България в контекста на световната икономическа структура
3. Проблеми на българската индустрия

Трета част

1. Ролята на държавата в процеса на реиндустриализацията
2. Нова индустриална политика като най-важно условие за успешна реиндустриализация на България
3. Необходимост от системна иновационна политика
4. Рязко повишаване на ролята на дигиталната икономика за нуждите на реиндустриализацията
5. Форсиране на дуалната система на образование, на техническото образование, на професионалното обучение както в рамките на образователната система, така и в рамките на индустриалните предприятия
6. Ускорено развитие на научно-изследователската и развойна дейност
7. Формиране на дълготрайни източници за финансиране на изследователската и развойна дейност
8. Условия за бърза и ефективна реиндустриализация на България
9. Финансиране на реиндустриализацията и новата високотехнологична индустриализация
10. Необходими мероприятия за успешна реиндустриализация

Четвърта част

Перспективни отрасли на българската индустрия

Заклучение

Използвана литература

Приложения: Политики за високотехнологична индустриализация

За Историята на Книгата и Авторството

В последните месеци на 2013 година по темата се заговори на срещи на Председателството на Съюза на икономистите в България (СИБ) с министър-председателя и заместник министър-председателя по икономическите въпроси, при които се постави за обсъждане проблемът за нуждата от нова икономическа политика в областта на индустриализацията.

Едновременно с това в медийния партньор на СИБ, електронното списание Финанси (www.financebg.com) започна публикацията на материали по темата, подготвени от членове на съюза.

На вниманието на читателите на списанието беше предложен публицистичният материал „Проучване за Високотехнологична реиндустриализация на България 2014–2020“ с цел разгръщане на дискусия. Интересът към темата надхвърли очакванията на редакцията.

В отговор на това financebg.com организира срещи и дискусии, в което взеха участие видни икономисти, политически лидери, общественици, дори родолюбиви българи, живеещи в чужбина. Формира се един широк кръг от съмишленици. Списанието започна да отразява развитието на процеса на реиндустриализация по света, политическата, икономическа и обществена дискусия в развитите страни по света. Постепенно се роди идеята за написването и представянето на българската общественост на „Бяла книга на нова високотехнологична индустриализация 2015-2025г.“, съдържанието на която се обсъждаше много интензивно за времето от януари до края на март.

На 21 март тази година беше създадено Гражданско сдружение за нова високотехнологична индустриализация, което заедно с редакционния съвет на списанието реши да издаде книгата в хартиен вариант. Едновременно с това тя ще бъде предоставена за широк достъп в сайтовете:

www.financebg.com, www.atlasfinance.bg, www.atlasnet.bg и www.bg-wiki.org.

Бялата книга има за цел да инициира всенародно обсъждане на темата за високотехнологична реиндустриализация на България с цел постигането на единомислие и разработването на Стратегия за нейната успешна реализация.

Бялата книга за нова високотехнологична индустриализация е резултат на усилията на следните автори:

проф. д-р Ангел Гроздин, проф. д-р ик. Асен Конарев, доц. д-р Анастасия Шопова, ст.н.с. Владимир Рибаров, маг. юр. Венелин Йорданов, ст.н.с. д-р Георги Лафчиев, ик. Гинка Милушева-Калайджиева, маг. юр. Димитър Гишин, маг. Иван Божурин, д-р инж. Иван Нейчев, инж. Иван Петров, маг. Маргарита Лозанова, проф. д-р Начко Радев, инж. Нина Бояджиева, маг. Огнян Дечев, д-р ик. Петър Нейчев, инж. Петър Стайков, ик. Петя Иларионова, маг. Райна Бонева, инж. Стефан Гълъбов, Dr. rer. soc. оес. д-р Тоде Тодев, маг. ик. Тихомир Тодоров, инж. Христо Христов, инж. Чавдар Младенов.

Под общата редакция на д-р ик. Петър Нейчев, Dr. rer. soc. оес. Тоде Тодев и проф. д-р ик. Асен Конарев

От Редакционния съвет на Financebg.com

Предговор

През тази есен ще се навършат 25 години от началото на коренните преобразувания в българското общество и стопанство. Първоначалните надежди и очаквания за по-добър живот отстъпиха място на разочарованието и отчаянието. Преходът от еднопартийна диктатура към свободно демократично общество и от централизирано планово стопанство към свободна пазарна икономика в България се оказа изключително труден и с висока социална цена. Българският народ е обезверен. Нацията е разпокъсана, липсва така необходимото единство и сплотяващ елемент, които са необходими за преодоляване на изпитанията на този исторически преломен момент, когато трябва да се положат основите за бъдещето. Дори присъединяването на България към Европейския съюз не успя да върне надеждата за един свободен и достоен живот. Липсва идеята за възраждане на българския свободолюбив и трудолюбив дух. Липсват харизматични личности, които да поведат нацията и да ѝ вдъхнат вяра в бъдещето. Липсва общонационален консенсус. Народът ни – българи, български турци, роми, напускат страната с надежда за по-добър живот по света. Политическите теми се доминират от широко разпространената корупция, незаконните подслушвания на политическия противник, политическия рекет и политическото номадство.¹ Икономическите теми са свързани главно с решаването на проблеми свързани с бюджета и на второстепенни въпроси от икономическото развитие. На практика липсват импулси за радикално решаване на съществуващите проблеми.

Проблемите в българското общество и стопанство са взаимосвързани и взаимнообусловени. Ние нямаме претенцията да предложим рецепта за тяхното решаване. Кой ли не предложи своите рецепти за изтеклите 25 години преход. Българският народ се нагледа и наслуша на съветите на самообявили се за месии съветници от страната и чужбина. От началото на новото столетие икономическата политика в общи линии се определяше от българи, получили теоретически и частично практически познания в сферата на реално функционираща пазарна икономика главно в англо-американския регион с претенцията да знаят какво правят и че това което правят е най-правилното за държавата и народа. Отрицателните последици от тази политика са значително повече от положителните. Ние се дистанцираме от тази политика и нейните носители.

„Гражданското сдружение за нова високотехнологична индустриализация“ реши да предложи на широката общественост и правителството проектостратегиа, опираща се в значителна степен на опита на развитите страни по света. „Бялата книга“ трябва да се разглежда като компас, показващ определен път към решаване на проблемите, свързани с провеждане на индустриална икономическа политика.

„Бялата книга“ е резултат на интензивна изследователска работа и се опира на резултатите от изследванията на редица авторитетни учени и изследователски институции в България и чужбина.

¹ България заема първо място по броя на политиците, променили своята политическа принадлежност. Някои от тях са членували в повече от пет политически партии и движения. Европа познава феномена на променливо отношение сред традиционните избиратели на съществуващите партии, но такова политическо номадство в такъв размер е напълно непознато и е един чисто български феномен.

За „реиндустриализация“ започна да се говори преди няколко години в САЩ във връзка с желанието на една значителна част от политическия елит на страната за провеждане на икономическа политика за връщане на определени производства, изнесени през 90-те години в Китай и някои други азиатски страни. В резултат на това, там често не се прави разлика между „реиндустриализация“ и „on-shoring“ като антоним на „off-shoring“ (изнасяне). В Европа под „реиндустриализация“ първоначално се подразбираше ревитализирането, модернизацията на някои западни индустриални сектори. Впоследствие в това понятие започна да се влага нов смисъл. В най-общи линии като „реиндустриализация“ се характеризира процесът на увеличаване на относителния дял на индустрията в създаването на брутна нова стойност в рамките на едно национално стопанство.

Под „реиндустриализация и нова високотехнологична (ВТ) индустриализация“ ние разбираме разширяване на индустриалната база на страната чрез създаването на нови високотехнологични предприятия, както и ревитализация на бивши индустриални предприятия и индустриални зони чрез рекапитализация, техническо и технологическо обновление.

Не са малко и противниците на идеята за „реиндустриализация“ сред българските икономисти и политици. Техният основен аргумент е, че относителният дял на българската индустрия в създаването на брутният вътрешен продукт (БВП) е по-висок от средния за страните-членки на ЕС показател. За голямо съжаление противниците на „реиндустриализацията“ напълно пренебрегват факта, че по-високият относителен дял на индустрията в създаването на БВП се дължи главно на специализацията в трудоемки отрасли (текстил, облекло, кожени изделия, обувки) и в капиталоемки отрасли (производство на цимент, рафинирани нефтопродукти и неметални минерални суровини). Относителният дял на два от високотехнологичните сектори (машиностроене и химическа промишленост) в създаването на добавена стойност рязко намалява. Високотехнологичните стоки в българския експорт съставляват само 3% от неговия общ обем.

Приемането и реализацията на стратегията за реиндустриализация и нова ВТ индустриализация на България е задача на Народното събрание, на правителството и всички други субекти на икономическата политика. Ние имаме скромното желание да инициираме една общонационална дискусия по един въпрос, който считаме за един от ключовите за бъдещото развитие на България - нейната ускорена реиндустриализация и превръщането ѝ във високоразвита индустриална държава. Не бихме се захванали с тази инициатива, ако не бяхме напълно убедени в това, че за тази общонационална задача са налице всички необходими условия. Членството на страната в Европейския съюз, това своеобразно присъствие на страната в „Клуба на богатите“ е основание за самочувствие.

Това самочувствие е особено необходимо за българските правителства, които трябва да изготвят проект за индустриална икономическа политика за периода 2015-2025г. Те трябва да проведат комплекс от реформи за реиндустриализация, както и да привлекат финансов ресурс за нова ВТ индустриализация в отрасли с висока добавена стойност.

Нашето проучване направено чрез financebg.com, дава основание да се очаква подкрепа от болшинството българи у нас и по света.

От „Гражданско сдружение за нова високотехнологична индустриализация“

За целите на общонационалната дискусия предлагаме платформата на електронното издание на списание „Финанси” – Financebg.com.

Редакцията на списанието призовава всички националноотговорни и родолюбиви икономисти, общественици и политици в страната и чужбина да се включат в общонационалната дискусия.

„Бяла книга за нова високотехнологична индустриализация 2015-2025г.” може да се прочете на страниците в интернет:

www.financebg.com, www.atlasfinance.bg, www.atlasnet.bg и www.bg-wiki.org.

Лица за контакт:

Редакция на сп. „Финанси” (www.financebg.com) - медиен партньор на „Съюз на икономистите в България”

4000 Пловдив, бул. „Христо Ботев” 27А

e-mail: financebg.office@gmail.com

Редактори:	Петя Иларионова	+359 882 933 522
	Гинка Милушева	+359 882 933 555

Редакционен съвет:	д-р ик. Петър Нейчев	+359 882 933 400
	проф. д-р Ангел Гроздин	+359 882 933 410
	проф. д-р ик. Асен Конарев	+359 822 933 405
	Dr. rer. soc. оес. Тоде Тодев	+359 822 933 567
		+ 43 6502421152

„Съюз на икономистите в България” (www.bgeconomist.bg)

1000 София, ул. „Г. С. Раковски” 108, ет.4, офис 420

e-mail: unieconom@abv.bg

Секретар на УС:	Христина Стойчева	+359 878 871 847
		+359 2 987 18 47

Първа част

България се нуждае от свой собствен икономически модел

Политиката, стопанството, обществото като цяло са изправени пред национални и глобални предизвикателства: глобализация и дигитализация на света, драматична демографска промяна, нарастващо социално неравенство и мощни миграционни процеси, промяна в климата и намаляване на биологичното разнообразие. Динамиката на икономическото развитие в световен мащаб се премества все повече към азиатските и латиноамериканските страни. Конюнктурните кризи, рязкото спадане на стопанската активност и намаляване на икономическия растеж са съпроводени от социални и екологични кризи, както и кризи във функционирането на демокрацията.

Финансовата и стопанска криза, както и последвалата ги криза на държавния дълг в Еврозоната показват как чрезмерната либерализация и дерегулиране на финансовите пазари, отдалечаването на финансовия сектор от реалната икономика и неконтролираният растеж на държавния дълг (не на последно място в резултат на намесата на държавата за предотвратяване на колапса на банковата система) могат да доведат до сериозни смущения във функционирането на свободното пазарно стопанство, опиращо се на взаимно доверие и на договорни отношения между участниците в стопанския оборот и до акумулирането на значително социално напрежение, заплашващо социалния мир. Неблагоприятното демографско развитие в Европа, т.е. увеличаването на средната продължителност на живот заплашва финансирането на пенсионната система и подкопава основата на обществения договор между стари и млади. Промяната на климата показва, че природата не може безкрайно да се натоварва и че този процес има свои граници, прехвърлянето на които може да доведе не само до промяна на обкръжаващата среда, но и да застраши нашето благосъстояние.

Тези предизвикателства важат със значително по-голяма сила за България. За съжаление постигнатата през последните години финансова стабилност има изключително висока цена.² На практика икономиката беше доведена до състояние на застой, източниците на икономически растеж и разкриване на нови работни места бяха блокирани. Значително се влоши жизненото равнище на народа, съпътствано от задълбочаващо се социално разслоение, увеличаване на емиграцията, обезлюдяване на цели райони, предимно в граничните, планинските и труднодостъпни местности и замиране на стопанството в тях. Всичко това рязко повишава ролята и значението на политиката и изисква активна намеса на държавата в стопанския и обществения живот.

Под „национален икономически модел“ следва да се разбира системата на използване на наличните ресурси в рамките на едно национално стопанство. Тази система е резултат на сложно взаимодействие на пазарния механизъм и целенасочената икономическа политика на държавата (инвестиционна, данъчна, социална и т.н.). Целенасочената икономическа политика има за цел намеса там, където пазарният механизъм по една или друга причина не може да гарантира оптимално използване на ресурсите.

² България е единствената страна в Европейския съюз, чийто рейтинг беше повишен след избухването на финансовата криза през 2008 г. Този факт е твърде подозрителен по своята същност, като се има предвид, че става дума за най-бедната страна в съобществото.

Българският икономически модел не трябва да бъде взаимстван, а да бъде изграден на основата на историческия опит на страната при отчитане на съществуващите природни дадености, наличните ресурси, политическите и икономическите реалности в Европа и света. Той следва да ограничи до един поносим минимум зависимостта на страната от вноса на енергоресурси от Изток и износа на произведената продукция на Запад. Недопустимо е икономическите интереси на България десетилетия наред да бъдат жертвани поради въвеждането на санкции от страна на международното съобщество по отношение на една или друга държава.

В Националната програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ се изтъква изключителната трудност при определяне на приоритетните направления на българската икономика. „Предвид изходната позиция на страната е твърде трудно да се определят само няколко приоритетни области, където да бъдат насочени усилията на икономическата политика. И все пак, като такива биха могли да бъдат посочени:

- По-добра инфраструктура - по-добра свързаност с Европа, устойчиви и конкурентоспособни региони, с достъпни услуги и по-добра свързаност помежду им и с по-слабо развитите територии, запазване и утвърждаване на българското културно-историческо наследство и природно богатство;
- Конкурентоспособна младеж - намаляване на дела на рано напусналите училище, увеличаване броя на младите хора, завършили висше образование, стимулиране на младите учени, реализация на младите хора в България;
- По-добра бизнес-среда в ЕС - най-ниска данъчна тежест за бизнеса и домакинствата в ЕС, по-висока заетост, повече инвестиции (вкл. в НИРД и иновации), фискална стабилност;
- По-голямо доверие в държавните институции – ефективна съдебна система и гарантиране на върховенството на закона, защита на интересите на гражданите и бизнеса, социална справедливост и сигурност”.³

По същество изброените приоритетни области на икономическата политика са свързани изключително с подобряването на икономическата среда и създаването на условия за по-тясна интеграция в рамките на ЕС, но не дават абсолютно никакъв отговор на въпроса за приоритетните отрасли на българската икономика, за тяхното включване в националните, регионалните и глобалните вериги за създаване на стойност, за държавната политика на поощряване и подпомагане на тези приоритетни отрасли като най-важен източник на икономическия ръст и основа за благосъстоянието на българската нация.

На България е нужен собствен икономически модел. Задачата пред българския народ и неговите политически лидери е замяна на съществуващия, основан на преки и портфейлни чуждестранни инвестиции, помощи от бюджета на Европейския съюз и финансирано с кредити потребление с национално производство, формиране на национален индустриален и финансов капитал, висока спестовност и възвращаемост на инвестирания капитал като следствие на ефективно използване на

³ Република България: Национална програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“, 13 април 2011 г., София, България, стр. 7.

факторите на производството.⁴ Този модел следва да отговаря на принципите на едно стабилно, ориентирано към бъдещето развитие на обществото и стопанството. Българският икономически модел следва:

- да способства за рязко намаляване на зависимостта на процеса на създаване на стойност от потреблението на материални и енергоресурси, за преобразуване на икономиката от материално- и енергоемка в наукоемка;
- да стимулира ускорената реиндустриализация на страната като най-важна предпоставка за техническото и технологическото превъоръжаване на стопанството;
- да гарантира съхраняването на българската природа, наличните природни ресурси и националното културно наследство за бъдещите поколения;
- да способства за разгръщането на творческата енергия на народа, многообразието в мисленето и действията;
- да се стреми към икономическо развитие, съобразяващо се с изискванията за опазване на околната среда, икономическа целесъобразност и социален мир;
- да стимулира социалната, стопанската и техническата иновативност на народа;
- да допринесе за повишаването на равнището на научно-изследователската и развойна дейност в производството;
- да подкрепя общообразователната система и професионалното обучение, да подпомага утвърждаването на принципа на пожизненото образование като норма на живот;
- да способства за хармонично развитие на териториите, за преодоляване на различията в качеството на живот между големите градове и отдалечите населени места;
- да подпомага развитието на икономическата самоинициатива на населението и формите на взаимопомощ, на многообразните видове на кооперации и на бизнес-мрежи.

Новият икономически модел следва да отчита специфичните особености на България:

- България е страна с насечен релеф, дребнопространствена териториална структура и голямо биотопно разнообразие, плодородна земя, богат горски фонд и значителни водни ресурси;
- Страната има излаз към Черно море и нейната северна граница е река Дунав, втората по дължина река в Европа и една от най-важните транспортни артерии на континента;
- България е страна, през която минават едни от най-важните комуникации както в Югоизточна Европа, така и между Европа и Азия с рязко повишаващ се човеко- и товаропоток и нарастващо натоварване на природната среда;
- Страната граничи със страни-членки на Европейския съюз както и със страни намиращи се в една или друга степен на присъединяване, което дава възможности за разширяване на пазарите на българската икономика;

⁴ Редица научни изследвания през последните години установиха пряка и доста ярко изразена зависимост между темпа на икономическия растеж и чуждестранните инвестиции. От една страна, чуждестранните инвестиции способстват за ускоряване на икономическия растеж. Но поради тяхната неустойчивост държавите, разчитащи главно на чуждестранни инвестиции генерират относително по-нисък икономически растеж в средносрочен и дългосрочен план в сравнение със страните със значително по-слаба зависимост от чуждестранни инвестиции. Виж: Martin, Philippe and Ann Rogers 2000), Long-term Growth and Short-term Economic Instability, European Economic Review, Vol. 44, pp. 359-81; Cerra, Valerie and Sweta C. Saxena 2008), Growth Dynamics: The Myth of Economic Recovery, American Economic Review, Vol. 98 1), pp. 439-57.

- България е бедна на материални и енергоресурси и потребността от тях се задоволява по пътя на вноса. Въпреки това българската икономика е материалоемка и енергоемка, което рязко намалява конкурентоспособността на отделните стоки и икономиката като цяло;
- Страната добива една значителна част от електроенергията чрез атомната централа в Козлодуй. Въпреки широката дискусия по въпроса за атомната енергетика в световен мащаб, преобладаващото мнение е, че тя си остана най-перспективното направление в съвременната енергетика. Освен това тя е един важен лост за техническо и технологично обновление на всяка икономика;
- България е туристическа страна с далеч неизчерпан потенциал;
- Въпреки безпрецедентната емиграционна вълна в историята на България, страната разполага с огромен хуманен капитал. Българският народ е много ученолюбив и инвестира приоритетно своите лични спестявания в образование и повишаване на квалификацията.

Новата икономическа политика може да бъде предимно индустриална политика

След глобалната финансова и икономическа криза икономическата политика в България може да бъде предимно индустриална политика, макар че икономическата и индустриалната политика не са идентични. Индустриалната политика следва да акцентира върху развитието на индустрията, като основен отрасъл на националното стопанство, като мотор на икономическия растеж. Също така тя следва да способства за нейното обграждане от един динамично развиващ се сектор на индустриалните услуги. Индустриален хардуер и базиращи се на софтуер услуги са в основата на т.н. комплексни индустриални решения, търсенето на които динамично расте.

Индустриална политика в България означава оздравяване и ускорено развитие на българската индустрия. Това е възможно само по пътя на рязко повишаване на нейната конкурентоспособност. Конкурентоспособността може да бъде повишена само чрез оптимизация на веригите за създаване на стойност в индустрията, тясното взаимодействие между индустрията и сектора на индустриалните услуги, ускореното развитие на иновациите като условие за постоянно обновяване на произвежданата продукция и предлаганите услуги.

Индустриалната политика може да бъде както интервенционистка чрез пряка намеса на държавата на пазара, в отделни икономически сфери и фирми, така и опираща се на концепцията за социалното пазарно стопанство, чисто корективна, там, където пазарният механизъм по една или друга причина не действа. Добра илюстрация на първия вид индустриална политика е Франция, а на втория Германия. С оглед специфичните условия на страната едно разумно съчетание на двете форми на намеса изглежда най-подходящо.

Икономически растеж и благосъстояние

Основна цел на всяко граждански отговорно правителство трябва да бъде повишаването на благосъстоянието на народа. Но икономическият растеж не може да бъде политическа цел. Той е по-скоро един индикатор за това, как се променя икономическата ситуация, материалното благосъстояние на народа, както и състоянието на фирмите. Той не отчита преразпределителните процеси в обществото и в стопанството, както и развитието на нематериалните аспекти на качеството на живот. От една страна, икономическият растеж може да облагодетелства само една незначителна част от населението и да води до влошаване на жизненото равнище на по-голямата му част. От друга страна, повишаването на дохода води до промяна в структурата на потребление и увеличаване на значението на свободното време за развитието на индивида, което от своя страна влияе забавящо на икономическия растеж. Практиката показва, че една краткосрочна политика на увеличаване на икономическия растеж може да нанесе трудно поносими загуби на стопанството и огромни вреди на природната среда.

Интерпретациите за значението на икономическия растеж за благосъстоянието на населението не са еднозначни. Преобладава обаче мнението, че намаляването на икономическия растеж може да доведе до рязко увеличаване и изостряне на икономическите и социални проблеми в обществото. Не може да се пренебрегне фактът на силна корелация между икономическия растеж и благосъстоянието. Безспорно е, че повишаването на материалното благосъстояние позволява по-големи грижи за здравето и вследствие на това до повишаване на качеството на медицинското обслужване, което в крайна сметка води не само до намаляване на детската смъртност, но и до увеличаване на продължителността на живот. Икономическият растеж води до увеличаване на свободното време и по този начин до повишаването на благосъстоянието. Съвсем друг е въпросът, че между благосъстоянието и удовлетворението от водения начин на живот почти не съществува зависимост.

Провежданата икономическа политика след политическата и икономическа криза в края на 1996г. и началото на 1997г., както и въвеждането на валутен борд доведоха до относителна макроикономическа и финансова стабилност и до ускоряване на икономическия растеж. Но динамиката на икономическия растеж се оказа недостатъчна за ускоряване на процеса на доближаване до средното равнище на развитие за страните-членки на ЕС. България си остава втората най-слабо развита страна в ЕС. Тревога буди фактът, че тя дори изостава от другите нови страни-членки на ЕС в Централна и Източна Европа.

Националната програма за реформи (2011-2015г.) предвижда един, меко казано, нереален растеж на българската икономика.⁵ „В периода до 2020г. се

⁵ Република България: Национална програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“, 13 април 2011 г., София, България. Националната програма за реформи се базира на макроикономическата рамка за 2010-2015г. и оценките на потенциалния растеж до 2020 г. при допускания за основни показатели на външната среда на ЕК, Международния валутен фонд (МВФ) и Министерството на финансите на Република България, актуални към март 2011 г. Прогнозните стойности на показателите, съдържащи се в Националната програма за реформи и в Конвергентната програма на Република България (2011- 2014г.), са изчислени на базата на средносрочния макроикономически модел и модел за оценяване на потенциалния растеж с филтър на Ходрик-Прескот на Министерството на финансите, като са използвани и разчети на Националния статистически институт (НСИ) и Националната здравно-осигурителна каса (НЗОК) (Таблица 1). В базисния макроикономически сценарий не са включени ефектите от провеждане на заложените в програмата реформи.

очаква българската икономика да расте със среден темп от 3.9%. В средносрочен период до 2015г. се очакват темпове на растеж на българската икономика от малко над 4% в реално изражение, но отклонението от потенциалния БВП, макар и намаляващо, ще остане отрицателно до 2013г. В базисния сценарий, на основата на производствена функция е оценено, че потенциалният растеж на България за периода 2011-2014г. ще бъде средно около 2.8%, а в периода до 2020г. се очаква да бъде съответно 3.4%. Потенциалният БВП на страната ще засилва растежа си до 2016г. след което се очаква леко забавяне дължащо се на отрицателният принос на труда поради застаряването на населението и намаляването на коефициента на заетост.”⁶

Българската икономика все още не е преодоляла последствията от резкия спад на БВП от 5.48% през 2009г. Икономическото развитие е доста противоречиво. Докато през 2011г. БВП нараства с 1.84%, през 2012г. икономическият растеж се забавя до 0.78% и през 2013г. до 0.5%. За 2014г. българското правителство е заложило ръст на БВП от 1.8%.

Прогнозата за икономическия растеж се основава на допускания за развитието на факторите на икономическия растеж (повишаване на производителността на труда, публични и частни инвестиции, повишаване на заетостта, инвестиции в научно-изследователска и развойна дейност). Но този растеж не се опира на задълбочено разработен и обоснован национален икономически модел.

На България ще е необходим средногодишен темп на нарастване на БВП в размер на 4.5%, за да може да достигне нивото на Португалия (страната с най-малък БВП на човек от населението сред страните-учредителки на Еврозоната) през 2040г. и 5.5% за да достигне средното равнище за ЕС.⁷

Икономическият растеж в България е допълнително затруднен в резултат на намаляване на населението в работоспособна възраст като следствие на емиграцията и застаряването. Населението в работоспособна възраст е намаляло със 7.7% за периода от 2000г. до 2010г. и се очаква да намалее с още 18.9% за периода до 2025г.⁸

Коефициентът на еластичност между създаването на работни места и нарастването на БВП от 0.47% нарежда България на първо място сред новите страни-членки на ЕС. Този коефициент означава, че годишното нарастване на БВП с 1% води до увеличаване на заетостта с 0.47%. Ако икономиката расте с 2% годишно, то тя ще успее да достигне нивото на безработицата от 5.6% в навечерието на кризата едва през 2020г. По-нисък икономически ръст не ще позволи съкращаване на високата безработица. Анализът нагледно показва, колко важно е за българската икономика да генерира значително по-висок темп на растеж.

През годините на сравнително високия икономически растеж преди финансовата и стопанската криза новите работни места се разкриваха в отрасли, силно чувствителни към промяната на конюнктурата на търсенето, каквито са строителството, секторът на услугите и секторите от индустрията,

⁶ Република България: Национална програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“, 13 април 2011 г., София, България, стр. 12.

⁷ Pritha Mitra and Cyril Pouvelle, Productivity Growth and Structural Reform in Bulgaria: Restarting the Convergence Engine, IMF Working Paper, 2012, p. 5.

⁸ Пак там, стр. 4.

създаващи сравнително ниска добавена стойност. Именно в тези сектори бяха направени и най-големите съкращения, което е едно ярко доказателство за силно изразения цикличен характер на българската икономика.

Икономическият растеж не следва да бъде предимно резултат на увеличаващи се експорт и инвестиции, но и във все по-голяма степен на нарастващо потребление.

Голямото предизвикателство пред икономическия растеж в България е създаването на такива условия, че всеки работоспособен български гражданин да може да участва в него и да ползва плодовете от това участие. Това изисква създаването на стабилни условия за равнопоставеност на хората. Трудът на всеки трябва да бъде възнаграден и това възнаграждение да има стимулиращ характер. При това следва да се утвърди и убеждението, че всяка работа е достойна и заслужава социално признание. Само по такъв начин може да се възроди пословичното трудолюбие на българина, довело до превръщането на една глуха турска провинция в сравнително модерна държава за един изключително кратък исторически период. Въпреки сравнително ниския стандарт на живот не може да бъде пренебрегнат фактът, че България е една модерна индустриална държава.

Детерминантите на икономическия растеж са равнището на образование, иновациите, пазарната инфраструктура и качеството на работа на институциите. Многобройни научни изследвания показват, че темпът на икономически растеж корелира силно с развитието и състоянието на хуманния капитал, на инвестициите в информационни и комуникационни технологии, както и с трудовото законодателство.⁹

Според една ранглиста на Института на германското стопанство във връзка със степента на благоприятност на бизнес-средата, обхващаща 45 страни, България се нарежда на 44 място. С други думи, неблагоприятната бизнес-среда в България е причина не само за относително слабия интерес на чуждестранните инвеститори, но и за слабия икономически растеж.

Преоткриване на ролята и значението на индустрията за устойчивото развитие на обществото

До преди 10-12 години, когато икономическият модел на страните от англо-американския регион тържествуваше по света, отчитайки висок и стабилен икономически растеж, се провъзгласяваше едва ли не края на цикличността в стопанския живот.

Германската икономика се разглеждаше като структурно остаряла поради високия относителен дял на индустрията в създаването на БВП. Препоръчваше се срочна модернизация, структурна преориентация към сферата на услугите.

Въпреки мрачните прогнози само за няколко години Германия се превърна в „локомотив“ на европейската икономика. Страната изживява едно второ

⁹ Barro, R 1991) Economic Growth in a Cross Section of Countries, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 106, No. 2, pp. 407 – 443; Belogrey, N., R. Lecat and T. Maury 2006), Determinants of Productivity per Employee: An Empirical estimation using panel data, Economic Letters, Elsevier, vol. 91 2), pp. 153-157; Gust, C., and J. Marquez 2004), International Comparisons of Productivity Growth: The Role of Information Technology and Regulatory Practices, Labour Economics, Vol. 11.

„икономическо чудо“. Експортноориентираната германска индустрия като база на германския икономически модел се оказва в основата на впечатляващия икономически успех въпреки глобалната финансова и икономическа криза.

Пет са факторите за успеха на германския икономически модел. На първо място следва да се спомене силната индустриална база, гарантираща стабилност на процеса на създаване на нова стойност и висока степен на трудова заетост, на второ място е високо ефективната мрежа на стопански взаимоотношения между големи концерни и малки и средни, в повечето случаи фамилни фирми с водещи позиции в многобройни ниши на световния пазар, на трето място са силно развитите и затворените в рамките на германската икономика вериги за създаване на стойност, включващи индустриалните фирми и фирмите, предоставящи индустриални услуги, на четвърто място е използването на възможностите на глобализацията за по-силна интеграция в световната икономика и на пето място - концентрацията на експортноориентираните индустриални фирми върху научно-изследователска и развойна дейност, на развитието на нови технически средства и технологии.

Независимо, че през последните десетилетия относителният дял на индустрията в създаването на БВП намалява, тя си остава мотора на съвременната икономика. Това се дължи на факта, че тя в най-значителна степен способства за повишаването на производителността на труда, за развитието на научно-изследователската и развойна дейност и има мултиплициращ ефект върху всички други отрасли на икономиката.

За намаляването на относителния дял на индустрията в създаването на БВП за сметка на сектора на услугите има обективни причини. В основата на този процес е една дългосрочна тенденция в сферата на личното потребление. С увеличаването на личния доход се увеличава потреблението на услуги при едновременно намаляване на потреблението на произведени стоки. Тази тенденция е особено ярко изразена в развитите страни. Освен това поради местния си характер, услугите не са подложени на остра конкуренция, какъвто е случаят с индустрията. Също така се наблюдава и слаба еластичност между потреблението на услуги и техните цени (повишаването на цените на услугите не води автоматично и в значителен размер до намаляване на потреблението в сферата на здравеопазването, образованието и правните услуги; същото важи и за услугите, ползвани от фирмите във връзка с информационното обслужване, счетоводството, одита, юридическите услуги, други професионални бизнес-услуги). Това дава възможност на сектора на услугите да поддържа сравнително високи цени и възвращаемост на инвестирания капитал. За увеличаването на относителния дял на сектора на услугите в създаването на БВП способства и специализацията в индустрията, която ускорява и процесите на аутсорсинг (outsourcing) на услуги.

Индустрията е много мобилна и може лесно да бъде премествана в зависимост от икономическата изгода, която може да ѝ предостави една по-благоприятна от гледна точка на цената на факторите на производството и данъчното облагане бизнес-среда.

Проблемът в Европа е, че мобилността на индустрията достигна такова ниво, което по същество застрашава цялата икономическа структура и дава достатъчно основания да се говори за „деиндустриализация“ на континента.

Финансовата и последвалата я икономическа криза доведоха до преосмисляне на ролята на индустрията и нейното значение за икономическия растеж, експорта, иновациите, заетостта и благосъстоянието. Тя е силен стимул за разработването на нова индустриална политика.

Въпреки процеса на деиндустриализация, индустрията си остава гръбнакът на икономиката на ЕС. Нейният относителен дял в обема на експорта на стоки е 75.6%, в общия обем на експорта 57%, в създаването на нова стойност 15.2%, в общия брой на заетите 14.4%, в разходите за научни изследвания и развойна дейност 65.3% и в разходите за иновации 49.3%.¹⁰

През последните десетилетия като следствие на удължаване на веригата на създаване на стойност в индустрията се увеличава относителния дял на т.нар. индустриални услуги, което води до размиване на границите на сектора на индустрията и сектора на услугите, един процес на симбиоза, който се нарича „joint production“, а продуктите, съчетаващи индустриални продукти и услуги „hybrid products“. Относителният дял на този сектор в създаването на нова стойност в рамките на ЕС е 24.3% и е по-висок от показателя за целия свят от 20.8%.¹¹

Както вече беше посочено, в индустрията на ЕС се насочват 65.3% от инвестициите в изследователска и развойна дейност и 49.3% в иновации. Индустрията разчита изключително на заетите с т.нар. STEM качества (science, technology, engineering and mathematics). Тези професионални качества са изключително важни за обновяване на производствените мощности и използването на нови технологии.

Индустрията е в основата както на националните, така и на глобалните вериги на създаване на стойност, което се отразява в тяхната роля за развитието на обема на международната търговия.

Прави впечатление, че страните с по-висок относителен дял на индустрията в създаването на БВП бяха засегнати по-слабо от кризата в сравнение със страните с по-нисък дял (единственото по-ярко изключение е Италия като втора след Германия с най-силно развита индустрия европейска страна, чието индустриално производство се съкрати почти с една четвърт от началото на кризата).

В световен мащаб индустрията формира един пазар с годишен стокооборот от около 10 трилиона щ.д. (7.8 трилиона евро). Заедно със строителството и енергетиката този стокооборот възлиза на 13 трилиона щ.д. (10.1 трилиона евро). В развитите страни индустрията създава добавена стойност от 5.200 щ.д. (4.047 евро) на човек от населението. В страните с формиращите се пазари този показател е само една четвърт от този в развитите страни. Достигането на нивото на развитите страни ще формира един допълнителен пазар за индустриални стоки и услуги в размер на 15 трилиона евро.¹² Безспорно индустрията е призвана да внесе своя дял в решаването на предизвикателствата на съвременната епоха – увеличаването на населението на планетата и промяната на климата – с помощта на нови технологии и по такъв начин чрез нови индустриални решения.

¹⁰ Industry as a growth engine in the global economy, Final Report, Cologne 1-12-2013, p. 11.

¹¹ Industry as a growth engine in the global economy, Final Report, Cologne 1-12-2013, p. 12.

¹² Industry as a growth engine in the global economy, Institut der deutschen Wirtschaft, Koeln, 1.12.2013, p. 23.

Индустрията в САЩ и ЕС е все по-силно изложена на конкуренцията от страните с формиращи се пазари. За периода от средата на 90-те години до 2013г. техният относителен дял в създаването на съвкупния БВП в световен мащаб нарасна от 20% на 38%. Този процес се съпровожда с изключително динамично акумулиране на основен капитал. Годишният обем на акумулация нарасна от 1.700 млрд. щ.д. (1.807 млрд. евро) през 2002г. на 9.300 щ.д. (7.237 млрд. евро) през 2013г.¹³ В резултат на този изключителен ръст понастоящем половината от световните инвестиции се правят в страните с формиращи се пазари и в развиващите се страни. Съвременното технологично знание пробива своя път към производството само по пътя на инвестиции в основен капитал. Това обяснява и факта, защо страни произвеждащи инвестиционна техника и оборудване имат излишък в търговския си баланс.

Страните с формиращи се пазари се превърнаха във водещи в сферата на индустрията. Докато през 2000г. техният относителен дял в световното индустриално производство съставляваше едва 9.6%, то през 2012г. той е вече 27.5%. Този рязък ръст се дължи преди всичко на индустриализацията на Китай, чийто относителен дял нараства от 7% на 23%. Китай се превърна във водещата индустриална държава на света, създаваща добавена стойност от 2.45 трилиона щ.д. (1.91 млрд. евро), което е повече от добавената стойност на индустрията в целия ЕС – 2.25 трилиона щ.д. (1.75 млрд. евро).

Относителният дял на индустрията в създаването на БВП в ЕС, както вече беше посочено е 15.2%, номиналният обем на новосъздадената стойност през 2012г. възлиза на 1.757 млрд. евро. Тя обхваща около 2.13 млн. производствени единици. Европейската индустрия създава 80% от експорта и привлича около 80% от средствата предоставени от частни източници за научни изследвания и развойна дейност.

Относителният дял на първите пет най-големи европейски икономики (Германия, Италия, Франция, Великобритания и Испания) в обема на индустрията на страните от ЕС възлиза на 70%. Полша, Литва, Унгария и Германия са страните с нарастващ относителен дял на индустрията в създаването на БВП сред 27 страни-членки на ЕС за периода 2000 – 2012г.

Индустрията е носител на икономическия растеж, защото има огромно значение във веригата на създаването на стойността. Последните три десетилетия обаче се характеризират с преместване на производствените мощности от развитите страни в страните от Азия и тихоокеанския регион, което на практика доведе до силна деиндустриализация в САЩ и Европа. Макар че става дума преди всичко за материално-, енерго- и трудоемки сектори на индустрията и въпреки засилването на ролята на наукоемките сектори в развитите страни, процесът на деиндустриализация протича с висока скорост. В страните от Югоизточна Азия относителният дял на индустрията в създаването на БВП е над 25%, докато в страните-членки на Европейския съюз този дял е само 15.2%.

В тесния смисъл на думата под „индустрия“ се разбира производството на стоки. В широк смисъл тя включва и производствено ориентираната част от сектора на услугите.

¹³ Industry as a growth engine in the global economy, Institut der deutschen Wirtschaft, Koeln, 1.12.2013, p. 23.

Традиционното понятие на индустрията включва:

- висока степен на механизация и автоматизация;
- значителни инвестиции в основни средства;
- задълбочено разделение на труда;
- масов характер на произвежданите стоки;
- висока материално- и енергоемкост.

Модерното понятие на индустрията включва:

- висока професионална квалификация на заетите;
- развита научно-изследователска и развойна дейност като източник на иновации и основа на производствения процес;
- значителни инвестиции в развитието на нови технически решения и нови технологии с цел намаляване на инвестициите в основни средства;
- използването на възможностите на интернационализацията и глобализацията за оптимизиране на предимствата от разделения на труда;
- мултипликационен ефект по отношение на други сектори на икономиката.

Между индустрията и сектора на услугите съществуват тесни взаимозависимости. В индустрията се забелязва тенденция на силна ориентация към потребителя в резултат на индивидуализиране на търсенето, което в крайна сметка води до предлагането на нови и все по-комплексни и индивидуални продукти. Индустриалните стоки съдържат все по-голям относителен дял на услуги. Обособяването на тези услуги извън производството води до разширяване на сектора на услугите. Едновременно с реализацията на продуктите се продават все повече съпътстващи услуги, което на практика означава удължаване на веригата на създаване на стойността. По такъв начин възникват производствени единици, които имат хибриден характер.

Преосмислянето на ролята на индустрията за социално-икономическото развитие в развитите страни през последните години даде повод на много икономисти да заговорят за „трета индустриална революция“. В центъра на тази революция са новите информационни и комуникационни технологии, интернет, новите технологии във връзка с енергодобива от възобновяеми източници. По същество става дума за възникването на наукоемка индустрия с висока степен на иновативност. По същество „третата индустриализация“ води до рязко ограничаване на зависимостта на икономическия растеж от потреблението на суровини и енергия.

През октомври 2012г. Европейската комисия публикува обновено съобщение във връзка с разработването на концепции за укрепване на индустриалната база в Европа. В тяхната основа е залегнала стратегията за възраждане на индустрията за целите на стабилен икономически растеж *Renaissance of Industry for a Sustainable Europe* – (RISE), насърчаваща технологичните, стопанските, финансовите, екологичните и социалните иновации с цел трета индустриална революция, включително стратегия за ефективност, която води до повторна индустриализация на Европа. Тази стратегия е част от стратегията за екологично социално пазарно стопанство със стабилен растеж в рамките на Европейския съюз.

Стратегията RISE трябва да бъде интегрирана в екологична и социална пазарна икономика в съответствие с принципите на предприемачеството, лоялната конкуренция, дългосрочната цел за вътрешно поемане на външните фактори, добрите финансови политики и вземащи предвид околната среда и икономическите рамкови правила.

Комисията за индустрия, научни изследвания и енергетика на Европейския парламент обсъжда вече от няколко месеца приемането на Пакт за реиндустриализация на Европа, който следва да бъде приет от страните-членки на ЕС преди провеждането на изборите за Европейски парламент през май 2014.

Европа осъзнава все по-ясно, че акцентирането върху реструктурирането на енергийната система в съответствие с критериите за поносимост от гледна точка съхраняването на природната среда през последните години е довело до систематично подценяване на индустриалната политика, която в крайна сметка е от решаващо значение за икономическото развитие и за развитието на благосъстоянието на населението.

Целта на Пакта е разработването и провеждането на единна индустриална политика от гледна точка на Европейската икономическа общност, а не от гледна точка на интересите на отделните страни-членки на ЕС. Именно затова е необходимо да се разработи национална стратегия за реиндустриализация на България, която, от една страна, да бъде в унисон с европейската концепция, а от друга страна, да отчита специфичните особености на страната.

Европейският комисар по въпросите на индустрията Антонио Таяни (Antonio Tajani) е автор на предложението за увеличаване на дела на индустрията в създаването на БВП в рамките на ЕС от 15.5% до 20% до края на 2020г. Причина за това е намаляването на относителния дял на индустрията в Европа в създаването на брутна добавена стойност от 2000г. насам. Единственото изключение е Германия, където този дял е константен.

Също така се наблюдават значителни различия между отделните страни. Докато относителният дял в Чехия е 24.7%, Ирландия 23.3%, Унгария 22.7% и Германия 22.7%, то в Гърция, Франция и Великобритания е под 10%.

Следва да се отбележи, че нарастването на относителния дял на индустрията в създаването на брутна добавена стойност в Чехия, Унгария и Полша е резултат на значителни преки чуждестранни инвестиции, преди всичко от Германия.

Намаляването на относителния дял на индустрията е не само следствие на увеличаване на относителния дял на сектора на услугите, но и резултат на влошаването на конкурентоспособността. Това се дължи не само на неблагоприятното развитие на ценовите компоненти (изпреварващо нарастване на работната заплата по отношение на производителността на труда, на суровините и енергията), но и на ефективността в работата на институциите, на финансовите, стоковите и трудовите пазари.

Прави впечатление, че някои посткомунистически страни вече сериозно работят по въпросите за реиндустриализацията. Така например, през ноември 2013г. унгарският министър-председател Виктор Орбан очерта реиндустриализацията като приоритетно развитие на унгарската икономика. Той планира да изведе страната на първо място по относителен дял на индустрията във формирането на БВП в Европейския съюз. Унгарският министър-председател призна също така публично, че страната отдавна се е простила с нереалистичната идея да се превърне във финансов център на Централна Европа и вижда реални перспективи за унгарската икономика в процеса на реиндустриализация. Унгария беше една от посткомунистическите страни, които бяха най-силно засегнати от финансовата и икономическата криза. Страната взе огромен кредит от 22 млрд. щ.д. от МВФ, който вече успя да върне. С огромни усилия беше постигната финансова стабилизация. Сега всички усилия се насочват към реиндустриализацията.

Една реална реиндустриализация на развитите страни от Европейския съюз предполага връщане на определени производства от Китай и другите азиатски страни. Но това на практика е не само трудно реализуемо, но и малко вероятно. По-реално е едно преместване на акцента върху страните в Централна и Източна Европа. За това говорят определени факти.

От решаващо значение при преместването на определено производство от Западна Европа в чужбина е не толкова възможността за по-ниски трудови разходи, колкото възможността за по-ниски общи производствени разходи. Когато производството е преместено, например в Китай, и търсенето на определени стоки се е увеличило внезапно, бързата им доставка в Европа е свързано с много високи разходи. Ако търсенето внезапно спадне, то възниква непълно натоварване на производствените мощности. При това производството в Китай е като правило масово и многосерийно. Затова изготвянето на продукти в различни варианти, на малки серии и с променливо потребителско търсене в Китай не е икономически целесъобразно. За тази цел Централна и Източна Европа е значително по-подходяща, не на последно място поради малките разстояния. Краткото време на транспортиране в Европа в сравнение с времето на транспортиране от Китай (от три дни до няколко седмици) е едно значително логистично предимство.

Структура и състояние на българската икономика

Българската икономика е отворена, с експортна ориентация, в която доминираща роля играят транснационални концерни в основните стопански отрасли, и преди всичко в сферата на финансите. До началото на финансовата криза през 2008г. източници на сравнително високия икономически растеж бяха както преките чуждестранни инвестиции и експорта, така и потреблението. През последните 10-15 години рязко нарасна обемът на банковите кредити, предоставени на населението, което от своя страна доведе и до рязко повишаване на цените на недвижимите активи. По същество възникна едно потребителско общество, което консумира значително повече отколкото произвежда.

Повече от едно десетилетие след политическите преобразувания през есента на 1989г. тогавашните архитекти на трансформационния процес в България бяха в плен на неолибералната икономическа концепция и икономическа политика, известна като „Вашингтонски консенсус“. Приватизация,

дерегулиране и либерализация бяха основните стълбове на тази политика. Заеми за макроикономическа стабилност и структурни реформи бяха отпускани от МВФ, Световната банка и Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР). Не само сред политическия елит, но и в държавната администрация се утвърди икономическо мислене, базиращо се на пазарния фундаментализъм, утвърждаващ пазара като най-добрия регулатор на стопанския живот и отхвърлящ участието на държавата в икономиката с твърдението, че тя е лош стопанин и предприемач.

Неадекватната икономическа политика през 90-те години доведе на практика до разрушаване на основни сектори на българската индустрия.

Българската индустрия е с много ниска добавена стойност и не произвежда нито един индустриален продукт със световна или европейска известност. Най-голям е броят на заетите в текстилната, следвана от хранително-вкусовата промишленост. Над 70% от заетите в българската индустрия извършват нискотехнологични дейности, свързани основно с преработката на суровини. Само 3% от износа е високотехнологичен. В страната все по-остро се чувства недостиг на научни работници и инженери.

Българските политици и съветващите ги икономисти следва да се простят с опроверганата от живота теоретична концепция за това, че структурата на една икономика се развива спонтанно и стихийно, изключително под въздействието на пазара, на пазарния механизъм.

По-високият относителен дял на индустрията в създаването на БВП в сравнение със средния показател за страните-членки на ЕС се дължи главно на специализацията в трудоемки отрасли (текстилна и облекло, кожени изделия, обувки) и в капиталоемки отрасли (производство на цимент, рафинирани нефтопродукти и неметални минерални суровини). Делът на два от високотехнологичните сектори (машиностроене и химическа промишленост) в създаването на добавена стойност рязко намалява. Секторът, произвеждащ суровини, е по-голям от средния за ЕС поради по-големия дял на селското стопанство. Икономиката се доминира от сектори с ниска и средна до ниска интензивност на прилагане на технологиите.

Структурата на индустрията демонстрира сравнително висока степен на индустриализация (черна и цветна металургия, тежка и лека химия, тежко, средно и леко машиностроене, електротехническа, електронна промишленост и т.н.).

Периодът от 1989г. до 2013г. може без увеличение да се нарече период на деиндустриализация на България, на значително намаляване на ролята на индустрията в икономиката на страната.

Структурата на преките чужди инвестиции е една от причините за продължаващата структурна небалансираност на българската икономика и намаляването на дела на индустрията. В тази структура преобладават инвестиции във финансовата интермедиация (банки, застрахователни компании, инвестиционни и пенсионни фондове), в сектора на недвижимите имоти (особено в хотели и хотелски комплекси, търговски центрове и бизнес-сгради), както и в сферата на търговията на дребно (търговията на дребно се доминира от немските търговски вериги). Чуждите преки инвестиции в сферата на индустрията са незначителни. В страните от т.нар. Вишеградска

група (Полша, Чехия, Словакия и Унгария) преките чужди инвестиции в индустрията съставляват около 40% от всички преки чужди инвестиции.

Страните от Вишеградската група, както и Словения успяха да се включат във веригата на създаване на стойност на силно експортно ориентираната германска индустрия. В тези страни се настаниха транснационални германски концерни, които доминират в индустрията и експорта на тези страни.

Практиката обаче показва, че настаняването на тези концерни в страните на Вишеградската група може да се окаже временно и поради бързото нарастване на трудовите разходи. Както всички инвеститори по света, така и германските концерни се ръководят от критериите за максимална възвращаемост на инвестицияния капитал, които са движещата сила на процеса „run to the bottom“, т.е. на постоянното търсене на най-ниските производствени разходи.

Глобализацията и процесът на интеграция в рамките на Европейския съюз доведоха до изостряне на конкуренцията между държавите по отношение на станалия изключително мобилен капитал. Държавите са силно зависими от развитието на фирмите и инвестициите, които осигуряват заетост и благосъстояние на населението. В определена степен се наблюдава една разрушителна конкуренция между отделните държави за привличане на чуждестранни инвестиции с помощта на въвеждане на ниски данъци и нисък социален стандарт, които ограничават възможностите на държавите да формират бюджетни средства, както за инвестиции в инфраструктурата, в образованието, в здравеопазването и в подпомагането на националното стопанство, така и за финансиране на преразпределителните процеси с цел подпомагане на социално слабите слоеве от населението.

Едва ли е целесъобразно да се разчита предимно на чуждестранни инвестиции за развитието на българската икономика и едновременно да не се предприема нищо за акумулиране на национален (държавен) и частен капитал, който да се инвестира в българската икономика, а не да бъде изнасян в чужбина.

За голямо съжаление една значителна част от преките чуждестранни инвестиции в годините преди финансовата и икономическата криза бяха насочени в сектори на икономиката, склонни към формиране на „ценови мехури“, какъвто например е секторът на недвижимите имоти. Пръскането на такива „ценови мехури“ води като правило до рецесия. На практика, една голяма част от тези инвестиции се загубва в резултат на рязкото падане на спекулативно високите цени по време на рецесията и задържа икономическия растеж.

Научни изследвания показват, че сред новите страни-членки на ЕС сравнително устойчив икономически растеж имат тези страни, които имат един относително силно развит експортен сектор и които не привличат значителни преки чужди инвестиции в недвижими имоти.¹⁴

Икономическият растеж е в значителна степен затруднен от неефективното функциониране на финансовия пазар в България. Финансовият пазар има

¹⁴ Pritha Mitra, Capital Flows to EU New Member States: Does Sector Destination Matter?, International Monetary Fund, March 2011.

две основополагащи функции за развитието на всяко национално стопанство: акумулацията и инвестирането на капитала. Финансовият пазар трансформира спестяванията в кредити и по такъв начин дава възможност за съхраняване и увеличаване на овеществения капитал. При това инвестициите се насочват в тези сфери на стопанството, където се очаква най-висока възвращаемост на инвестирания капитал с помощта на преодоляване на информационната асиметрия и намаляване на транзакционните разходи.

Българският финансов пазар се развива едностранно. Усилията са насочени главно към акумулация на капитал от страна на банките и небанковите финансови институти. Инвестирането на акумулирания капитал в реалната икономика е все още слабо и твърде недостатъчно. Едва ли може да се очаква ускоряване на икономическия растеж, ако банките в България продължат своята политика да предоставят само ипотечни и потребителски кредити на населението, макар че тези кредити индиректно увеличават потреблението и способстват частично за икономическия растеж. Наивно е да се мисли, че преминаването към икономически растеж на основата на високотехнологична реиндустриализация може да бъде осъществено без рязко увеличаване на инвестициите в реалния сектор.

Състояние на българската икономика от гледна точка на нейната конкурентоспособност¹⁵

През 2013г. България заема 57-мо място в класацията на страните по степента на тяхната конкурентоспособност (класацията обхваща 60 страни), което е влошаване с три места в сравнение с 2012г. и с 20 места по-лошо в сравнение с най-добрия досега резултат – 38-мо място в класацията за 2008г.¹⁶ България се нарежда на по-предни места по отношение на производствените разходи (4-то място), данъчното облагане (23-то място), участието в международната търговия (32-ро място). По отношение на управленската култура страната заема 59-то място, на състоянието на трудовия пазар 58-мо място, на научно-изследователската инфраструктура 54-то място, на институционалната рамка 53-то място и т.н.

Ниската конкурентоспособност на българската икономика е в най-голяма степен резултат на нейната слаба иновативност, както в сравнение с развитите държави, така и с посткомунистическите държави в Европа. Сравнителният анализ с последните е от изключително значение, защото дава възможност за реална оценка за протичането на трансформационния процес в България.

Десетте страни-членки на ЕС в Централна и Източна Европа обикновено се разделят на три групи. Първата група е на балтийските страни (Естония, Латвия и Литва), втората на средноевропейските страни (Полша, Чехия, Словакия, Унгария и Словения) и третата на страните от Югоизточна Европа (Румъния и България).

¹⁵ В този раздел са използвани годишните доклади на Европейската комисия за развитието на индустрията и конкурентоспособността „Industrial Performance Scoreboard and Member States' Competitiveness Performance and Policies“, „Innovation Union Scorecard“, докладите на Световната банка „Doing Business“, докладите на Международния валутен фонд „Annual Report on Exchange Arrangements and restrictions“, както и резултатите на проучванията PISA за развитието на образованието.

¹⁶ Swiss Institute for Management Development IMD), World Competitiveness Yearbook

България е страната-членка на ЕС с най-нисък БВП на човек от населението. Той възлиза само на 18.3% от средното равнище на старите 15 страни-членки на ЕС и е нараснал от 7.4% за периода от 2000 до 2012г. Но в Румъния той се е увеличил за същия период от 7.8% на 20.9%. Това се дължи не на последно място на по-добрата икономическа структура на северната ни съседка и по-специално на по-високия дял на индустрията в създаването на БВП. Турция също има значително по-висок показател от България – 28.6% от средното равнище на 15 страни-членки на ЕС.

Структурата на българската икономика не създава необходимите предпоставки за ускоряване на икономическия растеж, като едно от най-важните условия за повишаване на благосъстоянието и жизненото равнище на народа.

Макар и силно засегнати от процеса на деиндустриализация в резултат на прехода от централизирано планово към свободно пазарно стопанство десетте страни-членки на ЕС в Централна и Източна Европа имат относителен дял на индустрията в създаването на брутната стойност от 27%,¹⁷ който е значително по-висок от показателя за всички 27 страни-членки на съюза от 19%. В България относителният дял на индустрията е обаче по-нисък от средния показател за десетте посткомунистически страни. Прави голямо впечатление високият относителен дял на индустрията в създаването на брутната стойност в Румъния (33%), както и в Чехия (31%) и Словакия (28%). Страната с най-висок дял сред старите 15 страни-членки е Германия с 26%.

Относителният дял на селското стопанство в създаването на брутна стойност е 6% и е най-висок сред посткомунистическите страни-членки на ЕС. Един относително голям аграрен сектор като правило изисква значителни капиталовложения и ограничава възможността за инвестиции с цел повишаване на конкурентоспособността, например в научно-изследователска и развойна дейност.

Силно развитият експортен сектор е доказателство за високата конкурентоспособност на една икономика. Показателят експортна квота (обем на експорта в БВП в проценти) показва в каква степен една национална икономика извлича полза от експорта. С най-високи експортни квоти от над 90% сред посткомунистическите страни в Европа са Словакия, Унгария и Естония. България има експортна квота от 68%, която е под средното ниво за десетте страни-членки на ЕС в Централна и Източна Европа. По-ниски квоти имат Латвия, Полша и Румъния.

Според данни на Европейската комисия¹⁸ през 2009г. българският експорт се понижава рязко с 11.2%. През 2010г. и 2011г. той нараства съответно с 14.7% и 12.3%. През 2012г. той отново се съкращава, макар и слабо със 0.4%. Растежът през 2010-2011г. се дължи преди всичко на изключително бавното нарастване на трудовите разходи, на разходите за работна заплата, макар че за периода 2000–2008г. те бележат един значителен растеж. През 2012г. средният ръст на експорта в десетте посткомунистически страни на Централна и Източна Европа е 4%, докато България отбелязва спад, макар и слаб. Това доказва, че България е една от страните, която най-трудно преодолява последствията от световната финансова и икономическа криза.

¹⁷ Данните са от Евростат

¹⁸ В материала се използват данни на Евростат и Европейската комисия, които позволяват сравняемост с данни за другите посткомунистически страни.

При това българският експорт не е наукоемък и технологично интензивен, а трудо-, материал- и енергоемък.

Тези от посткомунистическите страни, които имат собствени валути и нямат валутни бордове могат чрез постепенно обезценяване на националната валута да повишават конкурентоспособността на произвежданите стоки. За съжаление България не може да се възползва от този инструмент на валутната политика.

Степента на иновативност е една от най-важните детерминанти на конкурентоспособността на една икономика. Частните и държавни инвестиции в научни изследвания и образование са източника на иновациите. Иновационният индекс на Европейския съюз (Innovation Union Scorecard (IUS)) на десетте посткомунистически страни в Централна и Източна Европа е под средния индекс за целия ЕС (ЕС 27). Естония и Словения са посткомунистическите страни с най-висока степен на иновативност. Според Европейската комисия със средно ниво на иновативност са Словакия, Чехия и Унгария. Българската икономика се разглежда като икономика със слаба иновативност, въпреки положителния факт на повишаващи се частни инвестиции в научните изследвания и увеличаваща се интелектуална собственост под формата на патенти и търговски марки. Тревожно е обаче обстоятелството, че за периода от 2008 – 2012г. няма промяна в иновационния индекс на страната (единствената страна с по-лош показател е Румъния), което е едно друго ярко доказателство за застой в българската икономика.

Затова не следва да е изненада фактът, че относителният дял на високотехнологичните продукти в българския експорт е само 3%, докато средният показател за страните-членки на ЕС е 16%.

Училищното образование играе решаваща роля за конкурентоспособността на една страна. Според резултатите на Програмата за международно оценяване на учениците до 15 години (Programme for International Student Assessment (PISA)) за 2009г. най-добри резултати в трите проучвани области (умение да се чете, математика и природни науки) са постигнали учениците в Естония. Тези резултати са по-високи от средните показатели в развитите страни. С по-високи от средните резултати могат да се похвалят учениците в Полша и Словения. Резултатите в България обаче са под средното равнище. Сред обхванатите от PISA посткомунистически страни България заема предпоследно място пред Румъния. Тук следва да се изтъкне и фактът, че между резултатите и инвестициите в образованието се наблюдава силна пряка зависимост. България заема второ място след Румъния по относителен брой на учащите се, прекратили образованието си – 12.5% по данни за 2012г. В Чехия този показател е 5.5%, в Полша 5.7%.

България е на предпоследно място по благоприятни условия за бизнес според Световната банка, както и по състояние на инфраструктурата. Затова не трябва да ни изненадва фактът, че българската индустрия е ниско конкурентоспособна.

Кризисно състояние на научните изследвания, иновациите и конкурентоспособността

Без иновации, научно-изследователска и развойна дейност, както и висока професионална квалификация на заетите е невъзможно за едно национално стопанство да бъде конкурентоспособно на международния пазар. Постоянното въвеждане на нови продукти и технологии са задължително условие за запазване на конкурентоспособността, особено във високотехнологичните сфери на стопанството. То е основата за повишаване на производителността на труда, оптимизиране на производствените разходи и повишаване на доходите.

За периода 2000-2011г. разходите за научни изследвания и развойна дейност в България са се повишили от 0.51% до 0.56% от БВП.¹⁹ Разходите на фирмите се увеличават от 0.11% до 0.30% от БВП, докато държавните разходи намаляват от 0.40% на 0.26% от БВП. Този показател за ЕС е 2.03% и за САЩ 2.75% от БВП. Въпреки приемането на национална стратегия за научни изследвания разходите за тях в сравнение с развитите страни са незначителни.

Постиженията в науката и технологиите, измервани чрез индикатора за качество на изследванията (composite indicator of research excellence) са на ниско равнище. Индикаторът през 2011г. възлиза на 24.7, докато в ЕС той е 47.86 и в САЩ 56.68. Това се потвърждава и от интензивността на прилагането на знания в икономиката (composite indicator of structural change). Индикаторът през 2011г. е 29.45, докато в ЕС той е 48.75 и в САЩ 56.68. Първият индикатор се е повишил за периода от 2005г. до 2010г. с 3.4%. Вторият индикатор се е увеличил за периода от 2000г. до 2010г. с 3.65%. Не е трудно да се пресметне, че с този темп на развитие на научните изследвания, развойната дейност и внедряването на иновациите на България ще са необходими десетилетия, за да достигне развитите страни. С други думи, българската икономика е слабо основана на знание.

Научно-изследователската и развойна дейност се финансира допълнително в рамките на ЕС от Фонда за регионално развитие и Кохезионния фонд. За периода от 2007г. до 2011г. от двата фонда са отпуснати 310.6 млн. евро за научни изследвания и иновации и 292 млн. евро в подкрепа на иновациите в малките и средните предприятия. „Участието на България в рамковите програми е слабо. Към месец февруари 2012г. България се нарежда на 20-то място сред държавите-членки на ЕС, както по отношение на броя на кандидатите (0.91% от общия брой за ЕС), така и по отношение на исканите финансови средства от ЕС (0.55% от общата сума на ЕС). Процентът на одобрените кандидати в размер на 17.2% е по-нисък от средния за ЕС (21.2%), което се отнася и за процента на отпуснатите от ЕС финансови средства в размер на 10.8% (при среден процент за ЕС 20.4%)“.²⁰

България има ниски нива на икономическа дейност, изискваща познания и цялостната ѝ структура не се е променила съществено през последното десетилетие. Условиата на труд не са привлекателни за високопроизводителни изследователи. Липсата на квалифицирани човешки ресурси ще се яви пречка за повишаване на жизнено необходимите инвестиции в научни изследвания и развойна дейност. Рязкото увеличаване

¹⁹ Research and Innovation Performance in Bulgaria: Country Profile 2013, European Commission, p. 11.

²⁰ Research and Innovation Performance in Bulgaria: Country Profile 2013, European Commission, p. 3.

на разходите за научни изследвания и развойна дейност е предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на българската икономика и осигуряването на качествени работни места.

Особено тревожни са ниското равнище на публично-частните съвместни научни публикации и много малкият брой изследователи от фирмите, както и ограниченият брой за патенти по Договора за патентно коопериране (ДПК) в сравнение със средните стойности за ЕС. Като цяло научните публикации са съсредоточени главно в областта на теоретичните науки.

Патентоването изостава в сравнение с повечето европейски държави, което в определена степен се обяснява със съкращаването на обема на дейност на традиционните отрасли металургия, машиностроене и химическа промишленост.

Обезпокоително е, че само 0.2% от разходите за научно-изследователска и развойна дейност се падат на университетите. С други думи, научно-изследователската дейност в българските университети е в състояние на колапс.

България претърпява огромно изтичане на изследователи и висококвалифицирани кадри. Броят на дипломиралите се български студенти през 2010г., които са емигрирали в САЩ е по-голям от броя на студентите в Полша, чието население е почти 6 пъти по-голямо от българското. Поради това е необходимо да се направи нещо радикално, за да се спре изтичането на висококвалифицирани кадри.

Общият брой на съвместните научни публикации с чуждестранни автори е много нисък.

При този обем на инвестициите, както от страна на фирмите, така и от страна на държавата, на България ще ѝ бъде много трудно да се движи нагоре по веригата за създаване на стойност и да се освободи от отрасловата специализация в нискотехнологичните производства. В България липсва подходяща среда за успешно взаимодействие между фирмите и научните звена (университети, научно-изследователски институти, лаборатории и т.н.).

Средствата за наука, които ще се предоставят от държавата би трябвало във все по-голяма степен да се разпределят прозрачно на основата на конкурси и въз основа на реални преимущества на проектите, спечелили конкурсите. През юни 2012г. българското правителство прие Национална програма за развитие на научно-изследователската и развойна дейност, предвиждаща увеличение на инвестициите в размер на 1.5% от БВП. Но дори и това е недостатъчно.

Българската индустрия по време на социалистическия етап от развитието на страната

Мненията както за настоящето и бъдещето, така и за миналото на българската индустрия са силно поляризирани. От едната страна се твърди, че историята за българското социалистическо индустриално чудо е преувеличение и мит. Като аргумент служат статистически данни за обновяване на техническата и технологичната база през последните години и особено в години преди и след влизането на страната в ЕС. От друга страна, многобройни управленски и научно-технически кадри от близкото минало са на мнения, че въпреки грозните деформации в резултат на тоталитарното управление, България разполагаше със сравнително модерна и развита индустрия.

Основна характеристика на българската индустрия по времето на социализма, въобще на българския икономически модел беше преобладаващата роля на големите промишлени предприятия. Проблемите на прехода на българската икономика към свободно пазарно стопанство произтичат в значителна степен от изключителните трудности, свързани с тяхната адаптация към стихийно възникналото свободно пазарно стопанство в резултат на либерализацията на стопанската дейност и отдръпването на държавата от икономиката.

Всички правителства от самото начало на прехода до днешен ден се занимават с тези проблеми, макар че в резултат на приватизацията техният обем и острота значително намаляха. Сложността се заключаваше в това, че големите предприятия бяха не само най-големите работодатели, вплетени в едва изключително сложна система на силно разделение на труда, както в рамките на българската икономика, така и рамките на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ), но и най-важният източник на приходи в бюджета, както и получатели на субсидии от него и на кредити за оборотни и инвестиционни нужди от БНБ. Опитите за тяхното реструктуриране и адаптация към свободното пазарно стопанство през първите години на прехода се оказаха напълно безуспешни и доведоха до задълбочаване на проблемите, до остра банкова криза, прераснала в остра икономическа и политическа криза в началото на 1997г.

Индустриализацията на България след Втората световна война беше осъществена в значителна степен в рамките на една много по-мощна Програма за т.нар. социалистическа интеграция в рамките на СИВ, предопределила в значителна степен, както обема и така и направленията на инвестициите в българската икономика. Освен това тя беше реализирана при гарантиран пазар на произвежданата продукция, регулирани цени с гарантирана норма на печалба, много изгодни кредити от бившия Съветски съюз, както и при възможност за реализация на значителни доходи в конвертируема валута от реекспорт на закупен далеч под цената на световния пазар съветски нефт.

Индустриализацията имаше за цел не само рязка промяна на аграрния характер на икономиката, но и утвърждаване на приоритетно развитие на тежката индустрия. Огромните за размера на българската икономика инвестиции бяха финансирани както за сметка на бюджетни средства, в т.ч. и облигационни заеми от населението, така и с кредити с нисък лихвен процент, отпускани от бившия Съветски съюз.

Равнището на индустриализация и особено структурата на индустрията започна да навлиза във все по-остро противоречие със структурата на потребление, претърпяла значително изменение като резултат от повишаването на жизненото равнище на народа от средата на 60-те години. Българската индустрия не беше в състояние да задоволи повишеното търсене на потребителски стоки, въпреки направените значителни усилия за ускорено развитие на леката и хранително-вкусовата промишленост през 70-те и 80-те години.

Българската индустрия не беше изложена на острата конкуренция на международния пазар. Гарантираната реализация на произвежданите стоки, предимно на територията на бившия Съветски съюз не способстваше за повишаване на качеството и конкурентоспособността на българските стоки. Това на практика доведе до неефективно използване на производствените фактори, до ниска ефективност на производствения процес.

Системата на централизираното планиране не създаваше достатъчно подходящи условия за иновации. Материално-техническата база не беше адекватно обновявана, значителни капитални вложения бяха неефективно използвани (на първо място следва да се спомене изключително високия относителен дял на незавършеното строителство).

Въпреки всичко през 1989г. броят на индустриалните предприятия е 2593, а броят на заетите лица е 1 580 000 души. Обемът на износа възлиза на 16.2 млрд. щ.д., като над 50% от износа са изделия на машиностроенето и на електрониката. България е сред 47-те държави в света, определени от ООН като индустриални държави в Доклада за развитието на човечеството. В своя доклад за състоянието на българската икономика Richard W. Rahn и Ronald D. Utt пишат: „От началото на 70-те години България направи огромни капиталови инвестиции ..., което доведе до създаване на вдъхващи уважение производствени мощности и изследователски и развойни звена в областта на микроелектрониката... Нашата преценка е, че между 70 и 80 на сто от основните фондове са на съвременно ниво... През последните години на електрониката и далекосъобщителната техника се падат над 20% от българската национална промишлена продукция. В този отрасъл работят приблизително 130 хиляди души, от които около 8 хиляди са висококвалифицирани инженери...”.²¹

България притежаваше една сравнително иновативна индустрия. През 80-те години около 40% от компютърните системи и микрокомпютрите в рамките на СИБ се произвеждаха в България. Страната биваше често наричана „Силиконовата долина на Изтока”.²²

²¹ Richard W. Rahn, Ronald D. Utt, The Bulgarian Economic and Transition Project, 1990.

²² Le Mond diplomatique vom 13.12.2013 „Staat und Mafia in Bulgarien” vom Laurent Gaslin

Втора част

Обективни причини за ускорена реиндустриализация и нова високотехнологична индустриализация на България

Една значителна част от индустриалната база на България беше разрушена по време на прехода както по обективни, така и по субективни причини

Най-големият проблем на българската индустрия след началото на прехода беше загубата на пазарите за реализация, което доведе до ниска използваемост на съществуващите производствени капацитети. Загубата на пазарите на реализация беше не само резултат на нова политическа ориентация на страната, но и на недалновидност на управляващите. Масовата и касовата приватизация доведоха до едно селективно преобразуване на производствени мощности, ефективното използване на които в новите пазарни условия в някои случаи стана възможно, но в повечето не. На практика приватизацията беше едно преразпределение на националното богатство и узаконяване на новата структура на собственост без вливането на свеж капитал, което е най-характерната черта на всяка приватизация. Производствени фондове за над 30 млрд. лв. бяха „продадени“ за около 3 млрд. лв.

В процеса на приватизацията на индустриалните предприятия се допуснаха сериозни грешки. Така например, за приватизацията на стотици предприятия не бяха привлечени водещите световни фирми, по чиито лицензии те бяха изградени или в системата на доставки на които участваха, както това беше направено в една значителна степен в страните на Вишеградската група.

За нуждите на електро- и мотокарното производство бяха закупени над 10 лицензии за елементи и възли от известни западни фирми като „Бош“, „Плеси“, „Перкинс“, „Линде“, „Варта“, „Шльойман“. До 1989г. България изнесе в десетки страни по света над 1.2 милиона електро- и мотокари. Сега в страната на практика не съществува електро- и мотокарно производство. В България имаше над 30 завода и големи цехове за производство на инструменти и матрици. Прецизните машини в тях, работещи с точност до микрон и само в термоконстантни помещения, бяха над 200, почти толкова, колкото бяха по това време в Швейцария, признат световен производител на инструменти.

Заводът за спиралошевни тръби край град Септември, с чиято продукция бе изградена 70% от газовата мрежа на страната до 1990г., бе затворен под предлог, че прилага остаряла технология. От 13-те аварии с газови тръби у нас до 1990г. всички са при вносните тръби и нито една от нашите. Листовата стомана за тръбите се произвеждаше от „Кремиковци“ по оригинална технология, създадена от научноизследователските институти на БАН и на завода.

Завод „Ямболен“ за полиестерна коприна край Ямбол бе изграден с доставка на технологии и оборудване от световноизвестната „Хьост“, Германия. Той снабдяваше с продукцията си други заводи в страната, както и изнасяше една значителна част от своята продукция.

Списъкът на водещи индустриални предприятия, прекратили своето съществуване е много дълъг. Следва обаче да се споменат някои от тях:

стоманолепарният завод в гр. Раковски, един от най-модерните в Европа с вносно оборудване от Германия; заводът за фин трикотаж „Яница“ в Елхово с италиански и германски машини; заводът за пасмантерия в Болярово с машини и модели от Белгия; заводът за металорежещи машини в София с неговите уникални цехове; заводът за кондензатори в Кюстендил с машини от Япония; чугунолепарният завод в Орешака с техника от Германия; заводът за автобуси „Чавдар“ в Ботевград с лиценз от „Кесборер-Сетра“, Германия; заводът за полупроводници в Ботевград по лиценз на CSF, Франция; заводът за електропреобразователни прибори в Горубляне с лицензи от Япония; заводът за дизелови двигатели във Варна по лиценз на „Перкинс“, Англия.

България е една от страните с най-висок темп на деиндустриализация през последните 25 години в света

България е една от страните най-силно обхванати от процеса на деиндустриализация. Констатацията на този факт дори не изисква използването на статистически данни. Хиляди са изоставените, разрушаващи се под влиянието на атмосферните условия стопански сгради на бившите индустриални предприятия. По-високият относителен дял на индустрията в създаването на БВП в сравнение със средната величина за ЕС не следва нито да заблуждава, още по-малко да успокоява. Тя се дължи както на една прекомерна индустриализация, така и на един изключително слабо развит сектор на услугите в условията на социализма. Проблемът е, че в българската индустрия преобладават отраслите с висока трудо- и енергоемкост. Водещи са нискотехнологични отрасли като текстилната и хранително-вкусовата промишленост. Относителният дял на високотехнологичната индустрия е много нисък. Затова може да се каже, че намаляването на относителния дял на индустрията в създаването на БВП е съпроводено с влошаване на качеството на нейната структура.

В дискусиите и полемиките по въпросите на българската индустрия много често към индустрията се причисляват отраслите за добив на суровини и материали. Изключително изгодната покупка на предприятия на суровинната промишленост от страна на водещи световни фирми, както и ниските трудови разходи доведоха до рязко нарастване на обема на продукцията и експорта. Включването на суровинните отрасли в индустрията изкривява картината за нейното състояние. Под индустрия следва да се разбира само преработвателната промишленост („manufacturing industry“) в смисъла, който в него влага Европейската комисия.

Трансформационният процес засегна не само въгледобива, производството на чугун и стомана, корабостроенето, текстилната промишленост (сектори на индустрията, които дори и в развитите страни имаха проблеми в продължение на десетилетия), но машиностроенето, военната промишленост и перспективната електротехническа и електронна промишленост. Дори в структурата на стойността на изделията на съществуващите индустриални предприятия се забелязва трайна тенденция на увеличаване на относителния дял на вноса.

През годините на прехода ролята на индустрията в българската икономика беше необосновано подценена. Българската индустрия достигна такова ниско равнище на развитие, което може да направи един процес на реиндустриализация просто невъзможен. Този очевиден факт се пренебрегва от значителна част на политическия елит. Ако не се предприеме нещо решително, страната напълно ще се деиндустриализира.

Отслабването на българската индустрия подкопава икономическия фундамент на нацията.

Трансформационният процес доведе до рязка промяна в териториалната структура на страната

Трансформационният процес доведе до рязка промяна в териториалната структура на страната. На първо място това се отнася до индустриалните райони и селища, които загубиха цялата или значителна част от своята икономическа база. Това доведе не само до проблеми със заетостта, доходите и рязко намаляване на населението в индустриалните градове, до тяхното обезлюдяване, но и до редица проблеми свързани с опазването на околната среда.

Целта на социалистическата териториална структура беше повсеместната индустриализация с цел утвърждаването на социалистическия начин на живот. Чисто икономическите аргументи и съображения играеха подчинена роля. В България като страна със слабо развита индустрия до началото на Втората световна война бяха изградени нови индустриални райони. С прехода към свободно пазарно стопанство разположението на производствените мощности, тяхното по-нататъшно използване или изоставане започна да зависи единствено от решенията на инвеститорите. В този процес има печеливши и губещи. По-големите градове - София, Пловдив, Варна и Бургас успяха значително по-лесно да се приспособят към новите пазарни условия благодарение на по-голямата диверсификация на стопанската структура, развита инфраструктура (пътища, летища, пристанища), по-голям пазар на работната сила, наличие на университети и научно-изследователски институти и звена, относително добро географско положение. Но градове и селища с индустриална моноструктура, предимно средните и малки индустриални центрове, и особено тези намиращи се по периферията загубиха в значителна степен своята индустриална база, което доведе до безработица, бедност и обезлюдяване.

Това се дължи и на разпадането на изключително сложната система на взаимни доставки, която в условията на прехода беше заменена от свободна, регулирана от механизмите на пазара система на договорни отношения.

Българските фирми имат слабо организирани вериги за създаване на стойност

Българската индустрия е главно комплектуваща с нисък относителен дял в създаването на стойността на крайния продукт. В процеса на производството на съставлящи компоненти на крайното изделие се създава значително повече стойност отколкото в процеса на окомплектоването. Освен това една голяма част от изследователската и развойна дейност се осъществява на етапа на производството на тези съставлящи компоненти. Производството на тези компоненти е не само капиталоемко (то е свързано със значителни инвестиции в основен капитал) и технологично интензивно, но изисква като правило висока професионална квалификация на заетата работна сила, което в крайна сметка е гаранция за прецизност и качество на работата. Освен това значителна част от съставлящите компоненти не са материално- и енергоемки, както и големи по размер и обем, което ги прави и лесни за транспорт респ. експорт.

Изследователската и развойна дейност, свързана с производството на съставлящи компоненти много често създава т.нар. клъстерен ефект (clustering effect), т.е. тя привлича други индустрии (производства) в търсенето на синергийни ефекти.

В икономическата наука под създаване на стойност се разбира процесът на производство на определена стока или услуга. Пътят, който една стока преминава от производството до реализацията ѝ на крайния потребител се нарича „верига на създаване на стойността“. Веригата на стойността описва нейното създаване чрез разграничаване на отделните фази (процеси). Типичните фази на този процес включват: научно-изследователска и развойна дейност, производство, маркетинг и реализация, следпродажно сервизиране и поддържане и в последно време все по-често утилизация на стоката като вторична суровина. Това разграничаване дава възможност за оптимизацията на всяка една фаза по пътя на обособяването ѝ, диференцирането ѝ от другите фази (процеси) и задълбочаването на специализацията в рамките на тази фаза (процес). В съвременната глобална икономика тези фази могат да бъдат обособени както в рамките на националните стопанства, така и в световен мащаб.

Модерната икономическа литература разграничава четири организационни форми на веригите на създаване на стойността:

- йерархична (подходяща за масовото производство на продукти и услуги с ниска степен на сложност в условията на един сравнително стабилен пазар);
- мрежова (подходяща за производството на стоки и услуги с ниска степен на сложност в условията на един динамично променящ се пазар; при тази форма участниците в бизнес-мрежата работят независимо един от друг, възможно е и по различен начин);
- модулarna (малки, лесно обозрими за управление модули работят независимо един от друг върху съставлящите елементи на един продукт или услуга в условията на общо планиране, което позволява координация между отделните модули);
- виртуална организация (висока сложност (комплексност) на продуктите или услугите, изискваща тясно сътрудничество между бизнес-партньорите по пътя на ясно разделяне на производствените задачи при изпълнение на предимно индивидуалните поръчки).

Това развитие води и до трансформиране на конкуренцията като форма на икономическо съперничество между отделните фирми в конкуренция между отделни национални и глобални бизнес-мрежи.

В света все повече се наблюдава една териториална специализация на отделни фази (процеси) от веригата на създаване на стойността. Енергоемки и интензивни на трудови разходи фази (процеси) все повече се прехвърлят в страни с относително ниска цена на енергията или сравнително ниско заплащане на труда, докато наукоемките, капиталointензивните фази (процеси) все повече се концентрират в развитите страни.

Българската индустрия се нуждае от срочно изменение и усъвършенстване на веригата на създаване на стойност, за което следва да способства преходът към управление на веригата на създаване на стойността (Supply Chain Management). В тази връзка са засилва ролята на клъстерите като форми за териториална специализация на отделни фази (процеси) на веригата на създаване на стойността. Невъзможността за териториална

специализация се преодолява успешно с развитието на бизнес-мрежите, както в рамките на националните стопанство, така и в рамките на световното стопанство.

Ролята на знанието за икономическото развитие на страната е силно подценена

Теорията на икономическия растеж разглежда създаването на стойност в рамките на едно национално стопанство като взаимодействие на производствените фактори земя, работна сила, овеществен капитал и хуманен капитал за производството на стоки при съществуващото равнище на техническото знание. Докато първите два производствени фактора (размер на земята и численост на работната сила) са резултат на исторически, обществени и демографски процеси, то овещественият и хуманният капитал са резултат на процеса на акумулация вследствие на целенасочени инвестиции в модерна техника и подобряване на образованието. Същото се отнася и за състоянието на техническите знания, които са следствие на държавни и частни инвестиции в изследователска и развойна дейност, както и на процеса на усвояване на теоретични и практични знания в условията на производствения процес.

За едно по-задълбочено проникване в същността на икономическия растеж следва да се изясни какво се явява движеща сила в процеса на акумулация на овеществен и хуманен капитал, както и на натрупването на знанието. Отговорът по отношение на развитите страни е иновационната сила на стопанството и обществото, т.е. тяхната способност да развиват идеи за нови стоки и услуги, както и за нови технически средства и технологии за тяхното производство. Без развитието на иновациите наличната техника би останала непроменена. Или преведено на икономически език, рентабилността на инвестициите в овеществен и хуманен капитал зависи в решаваща степен от това, доколко силно се увеличава знанието в едно национално стопанство. Без иновации потребността от инвестиции практически изчезва. С други думи, процесът на структурна промяна на едно национално стопанство като следствие на иновациите или в терминологията на известния австрийски икономист Шумретер „съзидателно разрушение“ просто спира.

При непроменящ се размер на земята и числеността на заетите растежът на БВП се определя от новото техническо знание. Акумулацията на овеществения и хуманен капитал е формата за превръщане на новото знание в капитал и вследствие на това в средство за повишаване на производителността на труда. Затова икономическият растеж е на практика нищо друго освен използване на новото техническо знание. Това важи както за развитите, така и за развиващите се страни. При първите обаче става дума за използването на преди всичко ново знание, докато при развиващите се страни се касае предимно за вече налично в развитите страни знание.

Преките чужди инвестиции са нож с две остриета и тяхната роля за възможна реиндустриализация на България не следва да се надценява

Премахването на разделението на Европа след Втората световна война, обединението на Западна и Източна Европа откри пред развитите западноевропейски страни възможността да използват сравнително евтината работна сила в посткомунистическите страни. Вместо да преместват отделни части на веригата на създаване на стойността в Китай и другите азиатски страни, редица западни фирми запознаха да организират част от своето

производство в посткомунистическите страни, възползвайки се от предимството на ниските трудови преки и непреки разходи. С разширяването на ЕС възникна уникалната възможност за съжителство на страни с високи и ниски трудови разходи в рамките на единно икономическо пространство. Но използването на предимствата в Централна и Източна Европа доведе до възникването на един трудно преодолим конфликт. Интересът на посткомунистическите страни в привличане на чужди инвестиции и трансфер на технически и технологични иновации влезе в противоречие с интереса на старите страни-членки на ЕС да съхранят работните места и предотвратят тяхното преместване в Централна и Източна Европа, както и свързаната с това неизбежна загуба на индустриални предприятия и свързаната с тях структуроопределяща функция.

През последните години се забелязва една обезпокоителна тенденция. В резултат на значителното нарастване на трудовите разходи в Централна и Източна Европа започна един процес на преместване на производството на западните фирми от посткомунистическите страни с относително високи трудови разходи към страните с по-ниски трудови разходи или в други държави в Европа или извън нея. С други думи, забелязва се една т.нар. „low road-strategy“, една стратегия, която има за цел само временното използване на определени предимства и последващо напускане на пазара. Тази тенденция е следствие на глобализацията и конкуренцията в глобален мащаб и се нарича „race to the bottom“. Такава инвестиционна стратегия е в разрез със широко прокламираната в ЕС политика на устойчив растеж. Но редица примери на преместване на производството от Чехия, Унгария и Словакия в Румъния, България, и в други страни, следва да се разглеждат с необходимата сериозност, защото те представляват една реална опасност за икономическия и социален модел на всяка страна.

В разделението на труда между Западна и Източна Европа се забелязват две, силно различаващи се помежду си форми:

- вертикално-допълващо разделение, при което Източна Европа се специализира в трудоемките процеси от веригата на създаване на стойността и
- паралелно производство, при което в Източна Европа се произвеждат същите продукти, произвеждащи се в Западна Европа.

Вертикално-допълващото разделение на труда може условно се раздели на два вида:

- допълващо, при което акцентът не лежи толкова силно върху специализацията на отделни процеси във веригата на създаването на стойността, колкото върху специализацията в производството на отделни готови продукти;
- вертикално-допълващо, при което отделни процеси във веригата на създаване на стойността са географски разделени.

Преките чуждестранни инвестиции в Централна и Източна Европа рядко водят до повишаване на компетенциите на производствените обекти по отношение на изследователската и развойната дейност, инженеринга на производствения процес, логистиката и доставките. Като правило, изследователската и развойна дейност, както и дизайна на продуктите продължава да бъде в западноевропейските центри на фирмите. Надеждата на много политици от посткомунистическите страни за това, че преките чуждестранни инвестиции и изграждането на производствени мощности ще генерират потребността от развитие на система на

поддоставчици в страните-домакини, не се оправда. Чуждестранните фирми предпочитат своите поддоставчици в Западна Европа или работят с техните дъщерни фирми в Централна и Източна Европа. При това като правило системата на доставките е централизирана. Така жадуваният мултипликационен ефект на преките чужди инвестиции в Централна и Източна Европа не беше постигнат.

Тук не следва да се пренебрегва и опасността от определени отрицателни социални ефекти. Стратегията „race to the bottom“ се осъществява в условията на изключително слаби профсъюзи, които за разлика от профсъюзите в страните на Западна Европа не разполагат както с нормативно-правна основа, така и с организация и механизъм да изискват от чуждестранните работодатели периодично повишаване на работната заплата с цел неутрализиране на инфлацията, както и участие в по-високите доходи на фирмата в резултат на повишената производителност на труда. С други думи, правата на работниците и служителите в Централна и Източна Европа са ограничени в сравнение с тези на работниците и служителите в Западна Европа в рамките на една и съща фирма.

Както е известно, съществуват два трудови модела: „low road“ и „high road“. При „low road“ се акцентира върху ниски трудови разходи и използване на квалифицирана работна ръка. Ниското равнище на заплащане се поддържа не само от несигурността на заетост (слабо развито законодателство за защита на интересите на работодателите), но и наличието на излишък на квалифицирана работна ръка на пазара на труда. Най-важният инструмент за гъвкавост в управлението е поддържането на определен брой на заетите с помощта на уволнения и използването на временна работна сила. Този модел като правило генерира голям конфликтен социален потенциал и не е свързан с дългосрочни инвестиции в основен капитал и квалификационна подготовка на персонала. Той не допринася и за реализацията на единната европейска стратегия за устойчив икономически растеж.

В България не са правени конкретни анализи по отношение на прилагането на този модел. Многобройните публикации в печата, случаите на грубо потъпкване на основни човешки права от чуждестранни работодатели са едно ярко свидетелство за неговото широко разпространение в страната. С това се обяснява в голяма степен и много бавното нарастване на работната заплата. Ножицата между повишаването на производителността на труда и нарастването на работната заплата се разширява перманентно и води до възникването на сериозно социално напрежение. Но високото равнище на безработица и обедняването на значителна част от населението лишава заетите от възможността да използват съществуващите форми на защита на своите интереси, включително и правото да прекратят работа, да стачкуват.

По-перспективен е „high road“ моделът, който се основава на пазарно ориентирано развитие на заплащането на заетите и предоставянето на социални услуги (допълнително пенсионно и здравно осигуряване, организация на места за отдих и почивка и др.), повишаване на тяхната професионална квалификация, формиране на правна защитеност на работното място и на организационни форми за защита интересите на работниците и служителите (тук на първо място следва да се спомене постепенното въвеждане на система за регулиране на работното време и предотвратяване на възможностите за злоупотреби).

Реиндустриализацията като средство за спиране на процеса на емиграция и влошаване на демографската ситуация в България

Българската индустрия все още не се разглежда като едно от най-важните средства за измъкване от дълбоката икономическа и социална криза, обхванала България. Очевидно е, че съществуващата структура на икономиката, както и изключително силната зависимост от чуждестранни инвестиции не могат да осигурят икономически растеж, който да позволи повишаване на заетостта и жизненото равнище, за да може да се ограничи, спре и направи обратим процеса на емиграция, на изтичане на най-важния производствен фактор – хуманния капитал. Страната се нуждае от висок икономически растеж. Темп на растеж, по-нисък от 4-5% годишно, обрича страната да остане остров на бедността и социалното напрежение в Европа.

Реиндустриализацията като средство за повишаване на трудовата заетост

Реиндустриализацията ще способства за разкриването на нови работни места. Страни с висок относителен дял на индустрията в създаването на БВП като например Австрия (22.5%) имат сравнително ниско равнище на безработица (Австрия е страната с най-ниска безработица в ЕС).

Българската индустрия е изложена на остра конкуренция не само от страните на Западна и Централна Европа, но и от страна на Турция и особено на азиатските страни и на първо място Китай. Това значително ще усложни процеса на реиндустриализация.

Липса на единна индустриална политика в рамките на Европейския съюз

В Европейския съюз липсва единна индустриална политика. Тя се разработва и провежда от страните-членки на национално равнище. Следователно, в компетенцията на всяка една страна-членка е определянето на ролята и мястото на индустрията в икономиката и нейното развитие.

Общопризнат факт е, че индустрията е от ключово значение за всяка икономика. Неслучайно се говори и за една „критическа маса“, която се разглежда като необходимо условие за стабилен икономически ръст. Затова България се нуждае от своя собствена индустриална политика, стимулираща развитието на висококонкурентно производство.

За голямо съжаление от началото на прехода през 1989г. българската индустрия не се е разглеждала като основа на българската икономика от нито едно правителство. Вниманието се е отделяло на различни стратегически направления на икономиката, но българската индустрия никога не е стояла в центъра на икономическата политика.

Българската индустрия се намира в безпрецедентна криза. В нея се съсредоточават множество неблагоприятни фактори, които оказват отрицателно въздействие върху нейната конкурентоспособност.

Реиндустриализацията и новата високотехнологична индустриализация на България в контекста на световната икономическа структура

Възстановяване на здраво съотношение между реалния и финансовия сектор в икономиката

Последната банкова и икономическа криза, прераснала в Еврозоната в криза на държавния дълг демонстрира нагледно необходимостта от възстановяване на здраво съотношение между реалния и финансовия сектор на икономиката, което в крайна сметка ще позволи да се ограничи възможността от образуването на „ценови мехури“ в различните сегменти на пазара, пукването на които е свързано с опустошителни последици.

Възстановяването на здравето съотношение изисква насочването на паричната маса в реалната икономика, а не инвестирането ѝ във спекулативни финансови инструменти. Но това е само една от насоките.

Неизбежното почистване на кредитните портфейли на кредитните институции след всяка банкова и финансова криза води до рязко намаляване на обема на кредитирането и по този начин задълбочава кризисното състояние на реалния сектор. Икономическата рецесия след последната банкова и финансова криза допринесе на практика до по-нататъшна деиндустриализация поради невъзможността за рефинансиране на реалния сектор. Възникна една парадоксална ситуация, която е най-ярко изразена в Еврозоната. Европейската централна банка (ЕЦБ) увеличи рязко обема на рефинансирането на търговските банки като значително разшири кръга на ценните книжа, приемани в рамките на нейните репо-операции. Вместо да насочат допълнителната ликвидност в реалната икономика, банките започнаха да я пласират при същата ЕЦБ под формата на краткосрочни депозити, водени преди всичко от страха за внезапни смущения на междубанковия пазар, какъвто беше случаят след колапса на Lehman Brothers през есента на 2008г. Затова възстановяването на реалното съотношение изисква и насочване на наличната парична ликвидност в реалната икономика.

Реиндустриализацията в световен мащаб ще способства за премахването на съществуващото нездраво съотношение между реалния и финансовия сектор.

Ребалансиране на световната икономика

Възникналата през последните години икономическа структура, довела до утвърждаването на Китай като „производствен цех“ на света и на Америка и Европа като „консуматори“ на произвежданата продукция е в процес на радикална промяна. Експортът като мотор на китайската икономика започва все по-силно да се измества от вътрешното търсене и потребление, което в крайна степен ще способства за постепенно ребалансиране на световната икономика.

Освен това не може да се пренебрегва фактът, че относителният дял на наукоемките стоки в китайския експорт и на другите азиатски страни нараства. Това още повече ще затрудни процеса на реиндустриализацията в Европа и САЩ.

Реиндустриализацията гарантира развитието на техническия и технологичен прогрес

Индустрията е не само един от най-важните източници за формирането на БВП. Тя спомага за развитието на научния потенциал и поддържането на техническите умения на високо равнище.

Стабилизация на трудовия пазар в дългосрочна перспектива

Стабилизация на трудовия пазар в дългосрочна перспектива в развитите страни не може да бъде осигурена от сектора на услугите.

Проблеми на българската индустрия

Българската индустрия има ограничен достъп до банков кредит

В Националната програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ се дава изключително положителна оценка за състоянието на банковата система на страната.²³ Изтъква се добрата капитализация на банките, високата ликвидност, достатъчната обезпеченост на лошите кредити с провизии, както и нейната диверсификация по отношение на формите на собственост, на размера на банките, както и сравнително ниската степен на концентрация на банковите активи. Но най-важната характеристика е, че банковият сектор осигурява ефективно финансово посредничество.

Практиката обаче показва, че финансовото посредничество на банковия сектор е твърде далеч от понятието за ефективност, що се касае до финансирането на фирмите, както за оборотни средства, така и за инвестиционни нужди. То е изключително рестриктивно. При това най-засегната е българската индустрия.

Бизнес-моделът на доминиращите на българския банков пазар чуждестранни банки се базира на нискорисковата концепция за масово банкерство на дребно (retail banking), в центъра на която е привличане на спестяванията на населението и предоставянето на потребителски и ипотечни кредити за закупуване на жилища. Тези водещи дейности на банките се допълват със сравнително ограничен обем на краткосрочно финансиране на малки и средни фирми, главно под формата на кредити за оборотни средства.

²³ „Финансовият сектор е доминиран от банковата система - делът на банковите активи е приблизително 80% от активите във финансовия сектор, а банковата система в България е стабилна, добре функционираща и капитализирана и осигурява ефективно финансово посредничество, което е ключова предпоставка за устойчиво развитие на икономиката и ускоряване на процеса на сближаване.

Основен риск е кредитният, като цикличното повишение на дела на кредити с нарушено обслужване над 90 дни (11.9% в края на 2010 г.) е в следствие на спада на икономическата активност. Влошеното качество на кредитните портфейли е съпътствано от високо покритие на кредитите с нарушено обслужване с провизии (74% и наличие на излишък от капитал над регулаторния минимум в размер на 1.4 млрд. евро агрегирано за банковата система близо 4% от БВП)...

Банковият сектор е добре диверсифициран, както по отношение на форма на собственост, така и по размер на институциите, което е предпоставка за активна и здравословна конкуренция. От активите на банковия сектор 74% се управляват от дъщерни банки на европейски банкови групи, 19% от местни кредитни институции, 4% от клонове на банки от ЕС и 3% от институции извън ЕС. Секторът има слаба концентрация с дял на най-големите пет кредитни институции от 55% в общите активи“. Република България: Национална програма за реформи (2011-2015г.) В изпълнение на стратегия „Европа 2020“, 13 април 2011 г., София, България, стр. 19.

Кредитите за инвестиционни нужди, които като правило са дългосрочни, са рядко изключение в дейността на тези банки.

Намиращите се в българска собственост банки са малки, слабо капитализирани, с ограничен достъп до международния паричен и капиталов пазар. Те обикновено привличат спестяванията на населението с помощта на необосновано високи лихви по депозити, което рязко намалява техния марж на печалба и затруднява вътрешната акумулация на капитала. Някои от тях съществуват главно благодарение на депозирания в тях свободни бюджетни средства и свободна ликвидност на държавните фирми.

При тези условия е твърде трудно, почти невъзможно да се вземат дългосрочни кредити за инвестиционни цели. Индустрията, и особено високотехнологичната индустрия изисква сериозни инвестиции в овеществен капитал, в основни средства, които без банкови кредити са почти невъзможни.

Държавата следва да създаде необходимите условия за ускорено формиране на национален финансов капитал, който да се управлява от български банкови и небанкови институции и който да се насочва в реалната икономика, а да не бъде инвестиран в чужбина под предлог запазване на висока ликвидност на банковата система.

Държавата не може да се дистанцира от основния проблем в българския банков сектор – добре капитализирани банки и висока ликвидност при драматичен недостиг на кредит за оборотни и инвестиционни нужди в българската икономика. В тази връзка е необходимо държавата да подпомогне:

- Укрепването на капиталовата база на фирмите чрез използване на възможностите на капиталовия пазар;
- Подобряването на структурата на рефинсиране на фирмите чрез създаване на насърчителни и гаранционни схеми и механизми (по настоящем дейността на банките е недостатъчна, а гаранционните програми се модифицират в съответствие с тясно корпоративните интереси на търговските банки; при това тези схеми и механизми следва да бъдат организирани на регионален и браншови принцип).

За стимулиране ускорения растеж на българската икономика е целесъобразно създаването на специализиран банков институт за реиндустриализация на България.

Инвестициите в българската индустрия имат спонтанен, стихийен характер и са крайно недостатъчни по обем

Инвестициите в българската индустрия са недостатъчни, което в крайна сметка води до структурна небалансираност на икономиката. Наличният национален капитал не се насочва целево в индустрията, а предимно във финансовия сектор. Въпреки факта, че България е най-бедната страна в Европейския съюз тя все още изпитва огромен отлив на капитал в чужбина, което на практика ограничава възможностите за инвестиции в страната.

Преките чуждестранни инвестиции се насочват спонтанно в тези сектори на икономиката, където може да се постигне сравнително най-ниско равнище на трудовите разходи. Държавата не провежда активна структурна политика по отношение на преките чуждестранни инвестиции, което увеличава техния стихийен характер.

Сравнително висока цена на електроенергията

Българската индустрия страда в значителна степен от относително високата цена на електроенергията. В сравнение с цените в другите страни-членки на ЕС, цената на електроенергията е относително ниска, но за българския производител тя е много висока.

Въобще цената на енергията в ЕС е твърде висока. За периода 2005–2013г. тя се е повишила с около 30%, докато в САЩ тя се е понижила с 4% благодарение на добива на шистов газ. Това дава възможност на САЩ да привлича все повече чуждестранни инвеститори през последните години. Така например, германският концерн „Siemens“ има повече служители и работници в САЩ, отколкото в останалата част на света.

Не следва да се подценява опасността, че по-нататъшното повишаване на цената на електроенергията може да започне да отблъсква чуждестранни инвеститори.

Няма да е преувеличено да се твърди, че реиндустриализацията на българската икономика е невъзможна без нова енергийна политика. Провежданата през последните години доста амбициозна екологично ориентирана политика напълно пренебрегва опасността от силно отрицателно въздействие върху конкурентоспособността на българските стоки в резултат на рязкото повишаване на цената на електроенергията. От една страна, беше направен сериозен опит да се ограничи зависимостта на страната от внос на енергоносители. Но от друга страна, енергията, добивана от възобновяеми източници се оказва изключително скъпа. Освен това нейното производство има подчертано неустойчив характер в резултат на непостоянството на времето и климата, което излага снабдяването с такава енергия на значителен риск. Затова енергийната политика следва да бъде преосмислена, за да има положителен ефект върху индустрията. Тя не може да бъде определяна или формирана на основата на пренебрегване на пазарните принципи и механизми. Без нормализация на равнището на цените на енергията една успешна реиндустриализация, и особено в енергоемките отрасли е малко вероятна.

Друг въпрос е, че българската икономика е най-енергоемката в целия Европейски съюз. За производството на единица БВП се използва четири пъти повече енергия от средния за ЕС показател.

Сравнително висока цена на природния газ

Общозвестно е че, конкурентоспособността на европейската индустрия в средносрочна перспектива ще зависи в значителна степен от цената на природния газ.

Силната обществена съпротива срещу разработката на находища на шистов газ в Европа поради съображения свързани с опазване на околната среда, както и ниската степен на диверсификация на доставките на газ, обуславяща изключително голяма зависимост от Русия са двете най-важни причини за високата цена на природния газ. Очевидно е, че въпросът няма да може да се реши поради настъпилата несигурност с реализацията на газопровода „Южен поток“, което се превръща в сериозен проблем на българската икономика и индустрията в частност.

Рязко намаляване на държавните средства за научно-изследователска и развойна дейност

Тук следва да се спомене, че Лисабонската стратегия предвижда превръщането на европейската икономика във водеща наукоемка икономика в света. Реалността е обаче съвсем различна от желанието. Средствата използвани за научно-изследователска и развойна дейност намаляват.

Процесът на превръщане на знанието в технология и технологията като обект на инвестиция е труден и продължителен, но той може да бъде ускорен с помощта на държавата. Развитите страни в Европа инвестират значителни средства за научни изследвания и развойна дейност.

Недостатъчно високо ниво на образованието

Едновременно с високото равнище на безработица и особено сред младежта, в Европа и Америка има огромно търсене на квалифицирана работна ръка. Все още образованието не може да се концентрира върху т.нар. STEM (science, technology, engineering and maths - наука, технология, инженеринг и математика).

Трета част

Ролята на държавата в процеса на реиндустриализацията

В Европейския съюз господства мнението, че ролята на държавата следва да се ограничи до създаването на благоприятна бизнес-среда и бизнес-климат и осигуряването на условия за свободна конкуренция между участниците на пазара. Но практиката показва два сравнително противоположни подхода. Докато в Германия и Австрия, например, ролята на държавата е да осигури висока конкурентоспособност на бизнес-средата, то във Франция държавата интервенира на пазара и оказва подкрепа както на отделни сектори на индустрията, така и на отделни предприятия.

Прави впечатление, че независимо от индустриалния сектор големите фирми са генераторите на иновации. В тях се създават около 90% от всички нови технически и технологически решения. Ролята на малките и средни предприятия е сравнително ограничена. При възникналата индустриална структура в процеса на прехода в България с доминиращо място на малки и средни предприятия съществува сериозно съмнение, че без намесата на българската държава едва ли ще се постигне техническо и технологическо превъоръжаване на българската индустрия и ускоряване на процеса на реиндустриализация.

За обосноваване на редица свои идеи и решения българските политици, независимо от принадлежността си към този или онзи политически спектър, често се позовават на концепцията на социалното пазарно стопанство и неговата успешна реализация в Германия. Но когато става дума за ролята на държавата в икономиката, за нейната намеса в стопанския живот, или поради непознаване на концепцията, или умишлено, те категорично заявяват, че единствената роля на държавата е да създаде благоприятна макроикономическа рамка за развитието на бизнеса. В такава интерпретация

на социалното пазарно стопанство няма място за подпомагане, за субсидии и друга директна и индиректна финансова помощ.

В концепцията на социалното пазарно стопанство държавата има за задача да подпомогне безпрепятственото функциониране на пазарния механизъм. Това се постига чрез нейната намеса в следните четири случая:

- концентрация на икономическата сила в един или няколко икономически субекта, което води до ограничаване и изкривяване на конкуренцията;
- смущения в процеса на ценообразуването чрез производството и потреблението на такива стоки и услуги, чиито цени не отчитат определени разходи (например, разходи свързани със замърсяването на природната среда) или определени ползи (например, предоставяне на здравни услуги по относително стабилни цени, независимо от рязкото увеличаване на разходите по тяхното производство);
- възприемано като социално несправедливо разпределение на доходите и имуществото, способно да генерира социално напрежение в обществото;
- неосъществяване на целите на икономическото развитие – постигане на висока трудова заетост, стабилност на цените, външнотърговско равновесие и осигуряване на устойчив икономически растеж.

В тези четири случая държавата използва многобройни инструменти, между които и трансферни плащания на фирмите (субсидии) и на домакинствата (помощи). В тези случаи става дума за селективно и частично облагодетелстване, което се осъществява от субектите на публичните финанси – държавата, областите, общините.

Субсидиите (финансовата помощ) е под формата на безвъзмездно предоставяне на средства, възстановяване на част от данъците, предоставяне на кредити с ниски лихви и гратисни периоди, поемане на гаранции.

В условията на пазарното стопанство субсидиите се разглеждат като форма на социална отговорност и солидарност, в повечето случаи на помощ с цел инициране на самопомощ. Разбира се, от една страна, субсидиите способстват за преодоляване на възникващи временни смущения във функционирането на пазарния механизъм. От друга страна, те са „де факто“ една намеса в този механизъм, защото техните адресати са облагодетелствани в сравнение с тези, които не ги получават. Но тази намеса в крайна сметка допринася за по-доброто функциониране на пазарния механизъм като цяло.

Ролята на държавата в икономиката на България следва да бъде преосмислена, а не необосновано замразена. Това следва да се направи не на последно място и поради факта, че страната-членка на ЕС с най-ниска безработица е Австрия, която заема първо място по държавни субсидии в размер на 3.7% от БВП. България е на 17-то място с 0.9% при среден показател 1.2% за цялата зона.²⁴ Само едно повишаване до средното ниво на ЕС ще формира един значителен финансов ресурс, който може да се използва за високотехнологичната реиндустриализация.

²⁴ Wirtschaftskammer Oesterreich – Staatliche Subventionen, Statistik, November 2013.

Нова индустриална политика като най-важно условие за успешна реиндустриализация на България

Българската индустрия е изправена пред огромни предизвикателства: задълбочаващ се процес на глобализация, необходимост от спрочни мерки за опазване на околната среда и ограничаване на отрицателното въздействие върху климата, нарастваща ограниченост на ресурсите и пригодената за обработка земя, технически и технологични иновации и неблагоприятно демографско развитие.

България се нуждае от модерна, интегрираща индустриална политика. Индустриалната политика следва да има за цел не само развитието на индустрията, но тя трябва да допринесе за повишаване на конкурентоспособността на българската икономика, за провеждане на активна политика по въпросите на заетостта, образованието, научните изследвания и развойната дейност, опазването на околната среда, за превръщането на страната в привлекателна за чужди инвестиции. С други думи, необходима е индустриална политика, насочена към устойчиво развитие. В нейната основа следва да залегнат принципите на икономическата ефективност, социалния баланс, ефективното използване и опазване на природните ресурси. С реиндустриализацията и модернизиранието на съществуващата индустрия трябва да се разкрият нови работни места и перспективи за по-добър и достоен живот.

Понятието „индустриална политика“има многобройни дефиниции и интерпретации. Под „индустриална политика“се разбира всеки вид на интервенция или правителствена стратегия с цел подобряване на бизнес-средата или структурата на икономическата активност по посока на сектори, технологии и задачи, които в крайна сметка способстват за ускоряване на икономическия растеж и подобряване на благосъстоянието.²⁵

Според степента на намеса на държавата индустриалната политика използва различни инструменти:

- Според принципа на свободния пазар, на *laissez-faire*, няма място за индустриална политика, тъй като пазарът се регулира от само себе си. Ролята на държавата се свежда до създаването на оптимална нормативно-правна уредба за функционирането на пазара и свободната конкуренция, както и осигуряването на финансова стабилност;
- Според традиционната концепция индустриалната политика се базира на държавна помощ и не изключва присъствието на държавата като субект в стопанската дейност, включително и прилагането на метода на одържавяване в случай на необходимост. Тази концепция изхожда от това, че понякога пазарът не може да функционира ефективно и се нуждае от определени корекции от страна на държавата. Исторически погледнато, изборът на предприятия, получавали държавни помощи (директно и индиректно чрез данъчни облекчения) се осъществяваше по сравнително неясни критерии и до голяма степен се диктуваше от политически, чисто партийни интереси. Това често се използва като аргумент срещу привържениците на провеждане на индустриална политика;

²⁵ OECD Beyond Industrial Policy

- Неокласическият подход към индустриалната политика има претенцията да коригира несъвършенствата във функционирането на пазара. Това се осъществява чрез оказването на пряка финансова помощ и създаването на икономически стимули за развитието на определени сектори от индустрията, както и прилагането на протекционистични мерки (на първо място следва да се спомене помощта при създаване на нови предприятия и особено от млади хора, на клъстери и бизнес-конгломерати);
- Индустриалната политика на концепцията на новия икономически растеж се базира на използването на технологичните ресурси и има за цел да подпомага с държавни средства научните изследвания и развойната дейност, развитието на технологиите и образованието;
- Системната индустриална политика има за цел да реши проблемите на взаимодействие между индустрията и държавата.

Както вече беше посочено, в рамките на Европейския съюз липсва единна индустриална политика. Тя е в компетенцията на националните правителства. Европейската комисия предвижда повишаване на относителния дял на индустрията в създаването на БВП от 15.2% на 20% през 2020г., като за това се предвиждат три групи от мерки:

- Значително увеличаване на инвестициите в индустрията;
- Разширяване на търговията в рамките на Европейския съюз;
- Повишаване на експорта на малките и средни предприятия в страни, извън Европейския съюз.

На въпроса, какъв вид индустриална политика ще бъде възприета от българското правителство за целите на реиндустриализацията, не може да бъде даден конкретен и точен отговор. Единственото, което ние можем да предложим, е една лесно разбираема концепция за необходимата индустриална политика.

Във всички случаи тази политика трябва да притежава интегриращ характер, предполагащ пълен обхват както на различните сектори на индустрията, така и на индустриалните предприятия, независимо от техния размер. Този интегриращ характер е продиктуван от сравнително малкия размер на българската икономика и индустрия като цяло, на нейната експортна ориентация и свързаната с нея необходимост от повишаване на конкурентоспособността.

Новата индустриална политика не трябва да бъде основана на стари концепции. Тя трябва да има определени приоритети, отчитащи както специфичните особености на страната, така и съвременните тенденции в развитието на веригата на създаване на стойността.

Новата индустриална политика следва да отчита промяната, настъпила в парадигмата на индустрията през последните години.

Индустриалната парадигма до 2000г.	Индустриалната парадигма след 2000г.
Доставка на суровини и материали, както и реализация на произведените стоки предимно в рамките на националното стопанство	Доставка на суровини и материали, както и реализация на произведените стоки в рамките на световното стопанство
Масово производство	Масово приспособяване към

	индивидуалните потребности на потребителя
Ефективността на производството като основа на конкурентоспособността	Добавяща стойност - иновация, дизайн и решаване на проблемите на потребителя като основа на конкурентоспособността
Продуктите определят пазара	Клиентите определят пазара
Затворен производствен цикъл в рамките на една фирма	Регионални и глобални вериги за създаване на стойност
Ръчни умения на работниците	Базиращи се на знания умения на работниците
Изпълнителни функции на заетите	Творчески, иновативни функции на заетите

При реиндустриализацията на българската икономика не следва да се допусне противопоставяне на новите, високотехнологични сектори на традиционните сектори на индустрията. България има сравнително богат опит в сферата на такива традиционни сектори като машиностроене, химическа промишленост, електротехника, металургия.

Безспорно все по-голямо внимание се отделя на високотехнологичните сектори на индустрията, развиващи се на основата на теоретично и приложно знание, което от своя страна е резултат на значителни инвестиции в научни изследвания и развойна дейност. Но и традиционните отрасли, които не са толкова интензивни по отношение на знанието, на инвестиции в изследване и развойна дейност играят и ще продължават да играят важна роля във веригата на създаване на стойност в рамките на българската икономика и не следва да бъдат подценени.

При реиндустриализацията на българската икономика не трябва да се копират определени индустриални модели от други страни по света, защото те почти без изключение са резултат на едно дългогодишно развитие в специфични условия. Затова бъдещата индустриална политика би следвало да се ориентира в началната си фаза към създаване на подходяща макроикономическа рамка и едва след това да се заеме с приоритетните отрасли на индустрията.

За реиндустриализацията са необходими огромни инвестиции както в научни изследвания и развойна дейност, така и в основни средства и особено в изграждането на модерна инфраструктура.

Целесъобразно е създаването на Министерство на индустрията, техническите иновации и нови технологии.

Необходимост от системна иновационна политика

Многобройни изследвания показват, че преките чуждестранни инвестиции играят важна роля в повишаването на иновационната сила на националното стопанство. Това се постига както чрез трансфер на капитал и ноу-хау и инвестиции в научно-изследователска и развойна дейност, така и чрез конкурентния натиск, който упражняват върху местните фирми, принуждавайки ги да инвестират в научно-изследователска и развойна дейност. Относително малки, отворени икономики в ЕС като Ирландия,

Белгия и Австрия привличат целенасочено мултинационални компании като инвеститори в научно-изследователска дейност. Тази стратегия се възприе също така от Унгария и Чехия. България няма ясно изразена стратегия по този въпрос. Независимо от това, страната ни се нуждае от своя национална, ориентирана към бъдещето системна иновационна политика.

Съществуващата система на иновации не позволява на страната да ускори икономическия растеж и съкрати изоставането от другите страни-членки на ЕС, включително и по отношение на другите посткомунистически страни в Централна и Източна Европа. Българската икономика е предимно потребител на технологии (в най-добрия случай те биват усъвършенствани). По същество инвестициите за иновациите са ограничени до няколко големи западни фирми. Ситуацията изисква постепенното превръщане на страната от потребител в производител на технологии. Иновациите следва да се насочат в необработени ниши на технологичния сектор и по пътя на задълбочаване на научно-изследователската и развойна дейност да придобиват все по-радикален характер, което в крайна сметка ще им позволи бързо и дълготрайно настаняване на пазара (предимството да бъдеш пръв, first mover advantage).

В условията на пазарното стопанство иновационната сила е резултат на функционирането на пазарния механизъм и се реализира с помощта на цените. Цените са носители на информация, на сигнали за насоката на развитие на определено изобретение (иновация) и възможностите за неговата комерсиализация (производство и реализация). С помощта на изобретенията (иновациите) и предлагането на нови продукти респ. технологии настъпва промяна в структурата на търсенето, което от своя страна създава нови импулси и стимули за нови изобретения (иновации). По такъв начин, в резултат на взаимодействието на участниците на пазара възниква едно трансформиране на знанието в нови продукти и технологии, което в крайна сметка води до растеж на цялото национално стопанство, до икономически растеж.

В този процес държавата изпълнява двойка роля. Тя следва да се грижи за създаването на необходимите условия, на инфраструктура за развитие на фундаменталните науки и изследвания и провеждането на такава образователна политика, позволяваща както тясно сътрудничество между науката и бизнеса, така и създаване на възможност за бизнеса да привлича висококвалифицирани кадри, от една страна. От друга страна, държавата може с помощта на данъчното облагане и системата на държавни помощи (субсидии) да въздейства върху възвращаемостта на инвестициите в определени области на техниката и технологиите (технологична политика), както и в определени сектори на икономиката (индустриална политика). Тази двойка роля в крайна сметка се отразява директно върху икономическия растеж. С други думи, иновационната политика намира своето отражение в технологичната и индустриална политика.

Крайна цел на иновационната политика трябва да бъде превръщането на страната в средносрочна перспектива от Innovation follower в Innovation leader, от потребител на иновации в създател на иновации.

Както е известно, има четири вида иновации:

- иновации по отношение на продуктите и материалните и нематериалните услугите, предлагани от фирмите;

- иновации по отношение на производствения процес с цел повишаване на производителността на труда, ефективното използване на производствените фактори и намаляване на замърсяването на околната среда;
- иновации по отношение на организацията на труда във фирмата, нейното управление, структурата на нейните взаимоотношения с доставчици и клиенти, развитието на организационната култура и идентификация на трудещите се с фирмата;
- иновации по отношение на маркетинга, продуктовия дизайн, опаковката, реализацията, рекламата и цената на продуктите и услугите.

Очевидно е че, иновациите по отношение на продуктите и услугите, както и по отношение на процесите са от решаващо значение, макар че през последните години значението на другите два вида иновации нараства.

Под системна иновационна политика следва да се разбира създаването на такива условия от държавата, които да позволят успешното протичане на определен процес и да предотвратят неговото преждевременно прекъсване.

Mayer-Krahmer и Dreher²⁶ различават шест фази на иновационния процес:

Фаза 1. След като бъде направено определено техническо или технологично откритие, започва неговата транс- и интердисциплинарна проверка за установяване на неговите уникални качества.

Фаза 2 (фаза на еуфорията). Сред научните работници и изследователите се разпространява еуфория по повод новите технически и технологически качества и възможности на откритието.

Фаза 3 (фаза на отрезвяването). В процеса на все по-задълбоченото изучаване на откритието се появяват редица проблеми както от научно, техническо и технологическо, така и от икономическо естество, които водят до „отрезвяване“ след първоначалната еуфория и в много случаи до прекратяване на изследванията.

Фаза 4 (фаза на реориентацията). Въпреки появилите се съмнения, изследванията продължават с необходимата настойчивост, което води до такава реориентация на изобретението, че появилите се по време на фаза 3 проблеми да могат да бъдат успешно решени.

Фаза 5 (фаза на пазарното въвеждане). Откритието се намира в процес на производство и реализация, на въвеждане на пазара. Това е фазата, когато изобретението достига крайния потребител.

Фаза 6 (фаза на дифузията). Това е фазата на разпространение на новия продукт или технология на пазара.

Иновационният цикъл е сравнително дълъг. Обикновено времето между втората и петата фаза може да продължи около 15 години и повече (данните са от проучване на иновационния цикъл в сферата на роботиката, лазерите, електропроводимите полимери и неподвижни ензими).²⁷

Още през 80-те години на миналия век иновациите са резултат от възникването на бизнес-мрежи, на съвместни усилия на фирмите, науката и държавата.

²⁶ Mayer-Krahmer, F./Dreher, C. (2004): Neuere Betrachtungen zu Technikzyklen und Implikationen fuer die Fraunhofer Gesellschaft. In: Spath D. (Ed.): Forschungs- und Technologiemanagement: Potentiale nutzen - Zukunft gestalten, Festschrift fuer Prof. H.-J. Bullinger zum 60. Geburtstag, Hanser Verlag, Muenchen/Wien, S. 27-35.

²⁷ Deutscher Bundestag: Bericht des Ausschusses fuer Bildung, Forschung und Technikfolgenabschaetzung 18. Ausschuss) gemaess 56a der Geschäftsordnung, Dreher 2006, p. 20.

За съжаление в процеса на прехода към пазарна икономика ролята на държавата в сферата на иновациите беше маргинализирана.

Фирмите, науката и държавата са призвани да генерират иновационна динамика в българската индустрия.

В условията на пазарната икономика научно-изследователската и развойна дейност, генериращи иновациите са първична задача за всяка фирма. Ролята на държавата се свежда до създаването както на нормативно-правна уредба, така и на институции, които да поощряват и стимулират иновационната дейност на фирмите. Когато макроикономическата рамка е подходяща, тогава са възможни дългосрочни инвестиции в хуманен капитал, което от своя страна води до генериране на иновации.

Иновационната политика трябва да стане част от политиката на реиндустриализация. Новите научни достижения са в основата на развитието на нови технологии. Новите технологии от своя страна откриват ново поле за научни изследвания. Така например, молекулярната медицина работи върху разработването на лекарства за лекуване на досега неизлечими болести. Създават се нови материали, които позволяват съхраняване на природните ресурси и ограничените суровини. Възможностите за формиране на нови пазари чрез предлагането на продукти, резултат на фундаментални научни изследвания стават все по-големи.

Директните разходи в научно-изследователска и развойна дейност сами по себе си не са достатъчни за генерирането и използването на иновациите. За това са необходими инвестиции в основни средства, нематериални активи, повишаване на квалификацията, както и в разходи по конструкцията, дизайна, осигуряване на техническото качество, в техника за реализация на иновационния процес и т.н.

Но безспорно иновационната политика може да бъде успешна само тогава, когато е съпроводена с достатъчни инвестиции в наука и развойна дейност. Според Националната програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ средствата за научно-изследователска и развойна дейност следва да достигнат 1.5% от БВП през 2020г. Това е една амбициозна цел, но средствата са недостатъчни, като се има предвид, че Германия инвестира почти 3% от БВП.

Спонтанни наблюдения през последните години в българската индустрия показват, че иновациите се финансират със собствени средства. Достъпът до чужд капитал (банков или от други източници) е изключително ограничен. Без улесняване на достъпа до банков кредит за иновации едва ли ще може да се реализира една национална системна иновационна политика.

Според едно изследване на Световната банка, българските предприятия, които въвеждат иновации се развиват 1.5 пъти по-бързо и разкриват повече работни места от тези, които не внедряват иновации.²⁸

Относително продължителният цикъл на иновациите изисква държавна подкрепа и поощряване на иновационната дейност. В света се забелязва все

²⁸ Research, Innovation Can Help Unlock Bulgaria's Smart Growth Potential, The World Bank, Press Release, February 7, 2012.

по-ярко тенденция за такава подкрепа и поощряване по време на описаната по-горе в изложението фаза на еуфорията. Но ако изследователската дейност не довежда до конкретни резултати в продължение на пет години, обикновено държавната подкрепа се прекратява. Но тази подкрепа е изключително необходима във фазата на отрезвяването и фазата на реориентацията, когато фирмите са склонни поради липсата на конкретни резултати да прекратят изследователската и развойна дейност. Затова намаляването на броя на регистрираните патенти не трябва да служи като аргументация за липса на необходимост от държавна подкрепа и поощряване на иновационната дейност. Затова следва да се изгради действащ механизъм за наблюдение на изобретателската дейност и регистрацията на патенти, като основен източник на информация за формиране на държавна политика за подкрепа и поощрения на иновационната дейност.

Основа на новата иновационна политика може да стане една клъстерна стратегия на правителството, която следва да бъде разработена на основата на най-прогресивното в световен мащаб.

Рязко повишаване на ролята на дигиталната икономика за нуждите на реиндустриализацията

Необходимо е да се използва огромният потенциал на дигиталната икономика за икономически растеж.

Иновациите и модерните технологии са основният двигател на икономическия растеж в развитите страни.

Интернетът и дигиталната икономика генерират огромен потенциал за иновации, икономически растеж и трудова заетост в три области:

- в областта на информационните и комуникационни технологии (ИКТ);
- чрез иновативни приложения може да се повиши производителността на труда и да се въведат нови бизнес-модели в други сфери на стопанството;
- да се засили конкурентоспособността на българската икономика чрез използване на предимствата на мрежовата икономика.

75% от ефекта върху икономическия растеж от използването на Интернет се реализира в традиционните сектори на икономиката. Интернетът повишава производителността на труда. Той създава 3.4% от БВП на 13-те водещи икономически нации в света и има относителен дял от 21% в прироста на БВП за периода 2005-2010г.²⁹ Може без преувеличение да се твърди, че за последните три години тези показатели значително са се повишили.

Необходимо е да се изгради една високопроизводителна и ориентирана към бъдещето инфраструктура на Интернет в България, покриваща цялата страна. Особена роля следва да се отдели на високоскоростния Интернет, както и на неговата интеграция в съществуващите комуникационни мрежи – телевизионни канали, телефонни оператори и т.н.

Крайно време е да се организира един Национален форум на Интернет, на който да присъстват представители на бизнеса, науката и държавата. Необходима е национална програма и стратегия за използване на потенциала на Интернет (развитие на сектор за Интернет-услуги, за нови приложения, за софтуерни продукти на базата на Интернет) както в процеса

²⁹ McKinsey Global Institute: Internet matters: The net's sweeping impact on growth, jobs and prosperity, Mai 2011.

на реиндустриализацията, така и във всички останали сектори на националното стопанство.

Форсиране на дуалната система на образование, на техническото образование, на професионалното обучение както в рамките на образователната система, така и в рамките на индустриалните предприятия

Липсата на квалифицирана работна ръка може да се окаже сериозна пречка за процеса на реиндустриализация. Все повече процеси в индустрията се базират на професионално знание. Конкурентоспособността зависи във все по-голяма степен от професионалните качества на заетите.

Системата на професионалното обучение в България се намира в дълбока криза. С Национална програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ бяха приети следните Национални програми за повишаване на квалификацията на кадрите: „Интегриране на групите в неравностойно положение на пазара на труда“, „Намаляване на безработицата сред младежите, чрез обучение, стажуване, осигуряване на заетост“, „Увеличаване заетостта сред по-възрастните лица“, „Подкрепа за създаване на заетост, вкл. чрез насърчаване на самостоятелната стопанска дейност и географската мобилност с цел работа“, „Повишаване на знанията и уменията на заети и безработни лица“, „Повишаване качеството на работната сила“, за реализацията на които бяха предвидени над 650 млн. евро. Повечето от програмите са в процес на изпълнение и в момента не е възможно да се даде оценка за ефекта от тяхната реализация.

Със закриването на многобройни промишлени предприятия значително се ограничи възможността за придобиване на професионална квалификация на работното място. Интересът към тази изключително ефективна форма на обучение постепенно изчезна.

Необходимо е да се формира система за придобиване на професионална квалификация чрез разкриване на учебни работни места във фирмите. Тези места следва да бъдат цялостно или частично субсидирани със средства от държавния и местните бюджети в зависимост от степента на положителен ефект за народното стопанство, включително и чрез предоставянето на данъчни облекчения.

Необходимо е да се възстанови социалният престиж на този вид професионално обучение и неговата равнопоставеност и значимост по отношение на общобразователното обучение.

Реиндустриализацията на България изисква възстановяване и на системата на професионалните училища.

В условията на социализма съществуваше една специфична форма на образование – системата на средните професионални училища към големите предприятия (ПУЦ), които подготвяха висококвалифицирана работна ръка за тях. За съжаление тези училища споделиха съдбата на предприятията. Те просто бяха разпуснати.

Целесъобразно е да се помисли за възможността за създаване на нови професионални училища, този път обаче не към големите предприятия, а към възникващите нови индустриални зони и особено към клъстерите. В тези

училища могат да бъдат предлагани и предвидените от Националната програма за реформи, програми за училища „втори шанс“ - допълнителни възможности за ограмотяване и придобиване на професионална квалификация от лица напуснали училище (отпаднали ученици).

С други думи, необходима е Национална програма за възстановяване и развитие на дуалната система на професионално обучение.

Особено внимание следва да се обърне на възможността за привличане на безработни младежи за придобиване на професионална квалификация.

Ускорено развитие на научно-изследователската и развойна дейност

България следва да се превърне в страна на идеите и тяхната реализация. Българското общество следва да остане любознателно, интересуващо се от последните достижения на науката и техниката, ученолюбиво и учещо се. България има духовния потенциал и традицията за това.

Българската индустрия се нуждае от нови идеи, продукти и технологии, от системни решения, които в крайна сметка ще способстват за ускоряване на икономическия растеж и по този начин за повишаване на благосъстоянието на народа.

Целесъобразно е да бъде сключен национален Пакт за научни изследвания и иновации между държавата, Българската академия на науките (БАН), научно-изследователските институти и българската индустрия. Този Пакт следва да подпомага институционализирането на връзките с цел ориентация на научно-изследователската дейност към интересите на бизнеса (продуктово, техническо и технологическо обновяване) и ускоряване на внедряването на иновациите в производството. Под институционализиране на връзките следва да се разбира конкретизиране на формите, механизма и източниците на финансиране на това сътрудничество.

Все още не е ясно как ще се формират и разпределят средствата на Националния иновационен фонд. По-нататъшното забавяне на привеждането му в действие е национално безотговорно.

В тази връзка е целесъобразно създаването на Общонационален научен съвет, който да разпределя средствата на Фонда на конкурсна основа и да се превърне в основен партньор на правителството при разработването на държавната иновационна политика.

Българските университети трябва да се превърнат постепенно от образователни в научно-изследователски центрове, в звена от национални и глобални вериги за създаване на стойност. Те са все още слабото звено в системата на научно-изследователската и развойна дейност, което в значителна степен се дължи на липсата на финансови средства. Бюджетните средства за развитие на университетите следва да бъдат чувствително увеличени. Националната програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ предвижда създаване и развитие на четири центъра по предприемачество във висшите училища в България, като предоставените за това средства в размер на няколко стотин хиляди евро имат повече символичен характер и на практика не дават възможност за силен тласък в това важно направление на комерсиализация на

фундаменталното знание. Следва да се помисли в рамките на Националния инвестиционен фонд да се заделят средства специално за създаване на центрове по предприемачество при всяко висше училище, държавно или частно.

Едновременно с това следва да се въведат и данъчни облекчения за спонсори и дарители като допълнителен източник на финансиране.

Българските университети трябва да разширят сферата на сътрудничество с научно-изследователските институти от системата на БАН.

Необходимо е да се помисли за учредяването за Национален фонд за българската наука, който да формира финансов ресурс както по линия на спонсорството, така и по линия на национална лотария. След като е възможно да се формират финансови ресурси за целите на спорта, не е нереално по такъв начин да се формират и ресурси за научни изследвания.

Поради съществуващите организационни слабости и липса на инициатива българската наука използва в недостатъчно степен възможностите за финансиране на научно-изследователска дейност, които се предоставят от Европейския съюз в рамките на съвместните изследователски програми (така например, Седмата изследователска програма на ЕС за периода 2007–2013г. разпредели средства за изследване в размер на 54 млрд. евро). Едновременно с това се пропуска една великолепна възможност за установяване на връзки и взаимоотношения с научно-изследователски звена в другите-страни членки. Затова е необходимо активизиране на участието в европейските научно-изследователски програми (програмата COST за европейско сътрудничество в областта на научните и техническите изследвания и EUREKA за засилено сътрудничество в сферата на технологиите) и включването на българските университети и научно-изследователски институти в европейските изследователски мрежи.

Необходимо е рязко да се повиши степента на реализация на вече създадени нови продукти и технологии, като една част от средствата, реализирани в процеса на производството се насочат обратно в сферата на научните изследвания.

Не трябва да се допуска ролята на държавата да се сведе до едно формално участие в този Пакт. Тя трябва да играе водеща и решаваща роля както по отношение на приоритетите във връзка с техническото и технологично превъоръжаване на българската индустрия, така и с акумулирането на средства за реиндустриализацията и новата високотехнологична индустриализация.

Институционализирането на отношенията между науката и индустрията следва да направи възможен достъпът до иновации за малките и средни фирми. Малки и средни фирми с броя на заетите до 100 души като правило инвестират много малко в научно-изследователска и развойна дейност. Необходимо е обаче чрез включването им в бизнес-мрежи те да получат достъп до интегрирани в тези мрежи звена за научно-изследователска и развойна дейност, което ще им даде възможност за постоянно обновяване на произвежданите стоки и предлагани индустриални услуги и по такъв начин ще способства за повишаване на тяхната конкурентоспособност и възможност за реализация на външния пазар.

България следва постепенно да се превърне в привлекателно място за чуждестранни инвестиции в научно-изследователска и развойна дейност. За това може да допринесе както едно привилегировано данъчно облагане, така и държавно подпомагане.

В България трябва да се създадат условия за учредяване на фирми, работещи в сферата на иновациите, чиито бизнес-модел се базира на използване на фундаментално и практическо знание. Обикновено фирмите възникват като средство за осигуряване на заетост на техните учредители или с цел използване на определена пазарна възможност. Световната практика показва, че учредяването на фирми на знанието е свързано с големи трудности, което е една от причините те да са обект на солидна държавна подкрепа. Така например, в Германия има три програми за подпомагане създаването на фирми на знанието с цел осигуряване на финансиране в стартовата им фаза. Очевидно е, че съществуващите възможности за финансиране на новосъздадени фирми от страна на чуждестранните фондове за рисков и частен капитал не са достатъчни и изискват активната намеса на държавата.

Според Европейската комисия, ако страните-членки на ЕС ще инвестират средно 3% от БВП в научно-изследователска и развойна дейност през 2020г., каквато е и целта на Комисията, то през 2025г. това ще доведе до увеличаване на БВП в общността с 5.4% или с 795 млрд. евро и ще способства за разкриването на нови 3.7 млн. работни места.

Формиране на дълготрайни източници за финансиране на изследователската и развойна дейност

В ЕС две трети от разходите за научно-изследователска и развойна дейност се финансират от частния сектор и една трета от държавния сектор. При това прави впечатление, че в страните с най-високи разходи за научно-изследователска и развойна дейност в % към БВП относителният дял на държавния сектор е по-малък от една трета (в скандинавските страни и Германия). В страните с най-ниски разходи, към които принадлежи и България, този дял е по-голям от една трета. Това се обяснява с факта, че в тези страни, (вкл. България) инвестициите в научно-изследователска и развойна дейност се правят предимно от мултинационалните компании и в една незначителна част от местните фирми. Затова е необходимо е да се създадат такива нормативно-правни и икономически условия и преди всичко такава система на данъчно облагане, които да стимулират българските фирми да правят инвестиции в изследователска и развойна дейност. Не може и не трябва да се очаква, че повишаването на конкурентоспособността на българската икономика може да стане единствено по пътя на трансфер на технически и технологични иновации в рамките на преките чуждестранни инвестиции.

Логично се да се постави въпросът: Защо държавата трябва да подпомага финансово фирмите в сферата на научно-изследователската и развойна дейност? Отговорът е достатъчно лесен: Тези фирми не могат да си присвоят целия ефект от направените от тях научни открития. Една голяма част от ползата на тяхната дейност се присвоява безвъзмездно от другите участници на пазара, които използват новосъздаденото знание под формата на продукт, услуга или технология и го прилагат в процеса на усъвършенстване на тяхната продуктова палета както и на прилаганите технологии. По такъв

начин новосъздадените фирми в сферата на знанието не могат да формират достатъчен доход през първите години на своето съществуване, за да могат да се самофинансират. На практика, държавата следва да се намеси и по такъв начин да се преодолее несработването на пазарния механизъм в тази пазарна ниша.

Целесъобразно е да се създаде държавен Фонд за финансиране на фирми на знанието.

Във финансирането на научно-изследователската и развойна дейност съществува определено разделение на сферите, които се финансират от обществения и частния сектор. Обикновено държавата финансира фундаменталните изследвания. Това става както по пътя на финансиране на университетите и на новосъздадени фирми на знанието (към университетите и извън тях), така и на обособени научно-изследователски институти (общонационални или частни). Все по-голяма роля при държавното финансиране играят конкретни изследователски проекти, които се разпределят между кандидатстващите изпълнители на конкурсна основа. Частният сектор финансира преди всичко изследвания свързани с въвеждането на нови продукти, услуги и технологии в производствения процес.

Необходимо е да се помисли за система на подпомагане използването от малки и средни предприятия на създаваните в университетите и научно-изследователските институти от системата на БАН иновации, както по пътя на отпускане на средства на университетите и на научно-изследователските институти, така и чрез възстановяване на разходите или поне на част от тях на малките и средни предприятия, направени за покупка на иновации.

Условия за бърза и ефективна реиндустриализация на България

Успешната индустриализация на България зависи от множество фактори, сред които на първо място следва да се споменат предвидимото регулиране на стопанската дейност, ефективна система на държавни субсидии и поръчки, рязко нарастване и ефективно използване на средствата за научно-изследователска и развойна дейност, както и подобряване на системата на образование.

Адекватна, ясна и предсказуема макроикономическа рамка

Реиндустриализацията на България може да бъде успешна само ако е подкрепена от адекватна, ясна и предсказуема макроикономическа рамка, с която да се избегне противоречието между отделните политики, както и от бюджетни средства, необходими за даване на тласък на публичните и частните инвестиции. Настоящата макроикономическа политика не осигурява необходимия достъп до капитали за инвестиции и иновации, особено за малките и средни предприятия (МСП), и следователно е в противоречие с необходимата индустриална политика. България се нуждае от стратегия за устойчив растеж като основа за осъществяване на процеса на реиндустриализация. Защото в крайна сметка индустрията се явява тази част от националната икономика, която в най-голяма степен може да способства за увеличаване на експорта, на инвестициите и потреблението, а по този начин и за ускоряване на икономическия растеж.

Поощряване разгръщането на конкуренцията

Политиката на реиндустриализация следва да способства за разгръщане на конкуренцията чрез подпомагане създаването на нови фирми и развитието на МСП под формата на премахване на административните пречки, създаване на нормативно-правна уредба за инвестиции в научни-изследвания и развойна дейност.

Ефективна система на държавните поръчки

Възлагането на обществени поръчки трябва да бъде един от двигателите на реиндустриализацията и неделима част от индустриалната политика.

Данъчни облекчения

Наложително е въвеждането на облекчения под формата на намаляване на облагаемата сума на печалбата при инвестиции в индустрията, практика известна в света като „Accelerated Capital Allowance”.

Ефективна система на държавни субсидии

Реиндустриализацията следва да се разглежда като нова форма за сътрудничество и взаимодействие между държавата и пазара. Държавните помощи са едно от най-ефективните средства за бързо повишаване на конкурентоспособността на индустрията. Не само в ЕС, но и в множество страни по света има ефективни практики и примери за предоставяне на държавни помощи за насърчаване на индустриалното производство.

Целесъобразно е създаването на шест регионални агенции по реиндустриализация в страната. Тяхната роля ще бъде не само по укрепване и разширяване на съществуващата индустриална база, повишаване на нейната иновационна сила и конкурентоспособност както и създаването на нова високотехническа и високотехнологична база, но и преодоляване на териториалните различия в икономическото и социално развитие. Тези агенции ще разполагат с широк набор от парични и непарични инструменти за поощряване и подпомагане на процеса на реиндустриализация. Средствата за безвъзмездно подпомагане би следвало да се осигуряват от централния бюджет, местните бюджети, както и от регионалните фондове на ЕС. Към непаричните инструменти за подпомагане спадат организация на образование и получаване на професионална квалификация, създаване на нематериална, виртуална инфраструктура, консултантска дейност, подпомагане при създаване на клъстери, индустриални зони, технопаркове и т.н.

Една важна задача на тези агенции може да бъде поощряването на трансграничното икономическо сътрудничество с регионите от граничните държави.

Предприемане на срочни мерки за ограничаване на растежа на цените на енергията, в отделни случаи и за тяхното намаляване

Политиката на субсидиране на производството на енергия от възобновяеми източници с помощта на фиксирани за изкупуването ѝ цени в рамките на дългосрочни договори следва да бъде преосмислена и прекратена, както в

Европа, така и в България. Този вид производство на енергия не допринася за технологичното развитие, защото нейните производители са напълно удовлетворени от изгодните изкупни цени и не са заинтересовани в усъвършенстването на съществуващите технологии и по този начин за нейното поевтиняване.

Очевидно е, че реиндустриализацията ще бъде значително затруднена, ако цените на енергията не се нормализират. В противен случай произвежданите стоки не могат да бъдат конкурентноспособни. Това е така, защото относителният дял на трудовите разходи в общите производствени разходи намалява (в световен мащаб те съставляват около 20%), докато материалните разходи се увеличават (те възлизат на около 40%). Това обяснява и фактът, че трудовите разходи започват да играят все по-слаба роля за мобилността на индустрията.

Изпреварващото нарастване на разходите за труд по отношение на производителността на труда може да намали конкурентоспособността на българската индустрия

Разходите за труд, в които влизат всички разходи за сметка на работодателя, са важен компонент на себестойността в индустрията и особено в секторите, които са сравнително по-трудоемки. Реакцията на българските фирми на глобалната финансова и стопанска криза бе в посока съкращаване на заетите лица, при запазване и дори увеличение на заплатите. Това важи в още по-голяма степен за квалифицираните работници, които получават средно 65% повече през 2010 спрямо 2006г. Ефектът е увеличен разход за труд, което влияе на общите разходи. Този процес на повишаване на трудовите разходи вероятно ще продължи.

Друг фактор, който допринася за увеличаване разходите за труд, е повишаването на минималните осигурителни прагове в България.

Повишаването на трудовите разходи може да доведе до повишаване на цените на българските стоки, ако не е съпроводено с изпреварващо повишаване на производителността на труда и по-такъв начин да намали тяхната конкурентоспособност.

Политиката на гарантирана минимална работна заплата едва ли е целесъобразна.

Равнището на безработица е високо. В страната има много безработни, които са готови да работят и за по-ниско възнаграждение. Въвеждането на гарантирана минимална заплата ще ограничи преди всичко възможностите за временна и почасова заетост и по такъв начин ще лиши част населението от формиране на доход, макар и нисък.

Финансиране на реиндустриализацията и новата високотехнологична индустриализация

Процесът на реиндустриализация и нова високотехнологична индустриализация на България е свързан със значителни инвестиции, които не могат да бъдат осигурени по пътя на преки чуждестранни инвестиции. Затова следва да се предприемат всички възможни стъпки към ускорена акумулация на национален капитал. В тази връзка е необходимо да се помисли за възможността за вътрешни държавни заеми чрез емисия на

облигации по подобие на държавните заеми, с които през първите години след 9-ти септември беше финансирано изграждането на големите промишлени предприятия, т.нар. национални обекти. Това ще бъдат целеви заеми, за осъществяването на конкретни проекти. За съжаление парите, които България взе на международните капиталови пазари през годините след реструктурирането на външния дълг през 1994г. бяха или за погасяване на стари дългове или за закърпване на дупки в бюджета. Затова трябва да бъде гарантирано целевото използване на заемите за ВТР и нова индустриализация.

В България е нарушена не само връзката между национален промишлен и национален финансов капитал, но и основата на която се реализира тази връзка. Тази основа е собствеността. Историята на индустриализацията в Европа е процес на постепенно превръщане на търговския капитал в паричен и инвестицията на паричния капитал в индустриалното производство и транспорта. Едва ли може да се очаква, че дъщерните банки на западните банкови централи, които доминират на българския банков пазар ще бъдат готови да поемат кредитния риск, свързан с реиндустриализацията. Необходимо е да се помисли за целесъобразността от създаването на самостоятелен финансов институт за тази цел.

Държавата има достатъчно паричен ресурс да „зариби реиндустриализацията“, като предостави цялата свободна парична ликвидност от държавните фирми и Националната агенция за приходи (НАП), например, на Българската банка за развитие (ББР), а тя да започне финансиране не на определени инвестиционни проекти, а на цялостни, пораждащи синергийни ефекти структурни проекти. Това е банката, която трябва също така под държавна гаранция да взема пари от вътре и извън страната за реиндустриализация под формата на облигации. Тази банка може и следва да стане банката на българите, на българския дребен спестител, малък, голям и среден предприемач. Само за 10 години тя може да се превърне в номер едно в банковия сектор. Не е целесъобразно спестяванията на българина, както и неговите доброволни пенсионни вноски да се управляват от чужденци според критерии, които често противоречат на националните интереси.

Бюджетни средства за целите на реиндустриализацията и новата ВТ индустриализация

Успешната реиндустриализация и новата ВТ индустриализация изискват заделянето на средства в бюджета на страната за тяхното финансиране. Илюзорно е да се мисли, че те могат да бъдат финансирани само със средства на частния капитал или от преки чуждестранни инвестиции.

Целесъобразно е към предлаганите шест регионални центрове за реиндустриализация да се създадат и регионални фондове за финансирането и. По същество това ще бъдат агенции за предоставяне на кредити за инвестиционни нужди. Средствата на фондовете могат да се набират чрез емисия на облигации, които да бъдат гарантирани или от правителството или от местната власт.

Изграждане на финансова архитектура, доминирана от национален капитал

Очевидно е, че доминираният от чуждестранен капитал български банки ще продължат своята кредитна политика, насочена към предоставянето на

ипотечни кредити, потребителски кредити, както и кредити за оборотни средства на фирми предимно от сферата на услугите. Едва ли може да се очаква, че дъщерните банки на западноевропейските банкови институции ще се насочат към финансиране на дългосрочни инвестиции в българската индустрия, въпреки високата ликвидност на банките в България.

Високата ликвидност на банковата система продължава да се обуславя от нарастващите депозити на населението и сравнително слабото търсене респ. предоставяне на кредити от банките. Обезпокояващ е фактът, че банките в България увеличават чуждестранните си активи и намаляват чуждестранните си пасиви.³⁰ Това означава, че те пласират своята свободна ликвидност в чужбина, предоставяйки я първо на своите централи или инвестирайки я във високоликвидни финансови инструменти и връщат взетите от централите средства (краткосрочни и дългосрочни кредити). По такъв начин една значителна част от спестяванията на българските граждани и свободната ликвидност българските фирми не се насочва в реалната икономика. Затова е срочно необходима концентрация на финансови ресурси, както по линията на бюджета, европейските фондове и финансовите институти, контролирани от български капитал, така и по линия на привличане на спестяванията на населението с помощта на емисии от държавно гарантирани облигации. Без силна, контролирана от българския национален капитал финансова архитектура ще бъде много трудно да се реши въпросът с финансиране на реиндустриализацията.

Целеви държавни заеми за финансиране на процеса на реиндустриализация и нова ВТ индустриализация

Привличането на спестяванията на населението с помощта на емисии на държавно гарантирани облигации е един реален източник на средства за финансиране на реиндустриализацията. В банковата система се забелязва тенденция на увеличаване на дела на държавните ценни книжа (ДЦК), предимно на българското правителство, в техните инвестиционни портфейли. Може с висока вероятност да се твърди, че държавно гарантираните облигации ще бъдат веднага изкупени от български банки.

Други вътрешни източници за финансиране на реиндустриализацията и новата ВТ индустриализация

В страната съществуват реални възможности за формиране на значителен кредитен ресурс на основата на депозитите на правителството и бюджетните организации, които показват една ясно изразена тенденция на нарастване.³¹ Една значителна част от тази свободна ликвидност може да бъде предоставена на българска финансова институция за използването ѝ в качеството на кредитен ресурс за финансиране на реиндустриализацията.

Пласиране на държавни облигации на международния капиталов пазар

Състоянието на външния дълг и на валутните резерви на страната позволяват пласирането на облигации на международния пазар без да се допусне рязко повишаване на външния дълг. Брутният външен дълг на страната към април 2013г. възлиза на 37.16 млрд. евро и се състои от: държавен дълг (дълг на държавното управление) в размер на само 3.16

³⁰ Българска народна банка: Икономически преглед 2/2013, стр. 25

³¹ Българска народна банка: Икономически преглед 2/2013, стр. 26

млрд. евро, дълг на банките в размер на 6.1 млрд. евро, дълг на други сектори в размер на 12.1 млрд. евро и дълг във връзка с преките чужди инвестиции под формата на вътрешнофирмени заеми в размер на 15.8 млрд. евро.³² Тези данни показват, че почти 59% от външния дълг на страната са кредити, предоставени от чуждестранните централи на банките и фирмите. Външният държавен дълг съставлява само 8.6% от съвкупния външен дълг. При тези условия вземането на заеми от чужбина в размер на около 5 млрд. евро не би представлявало особена трудност като се има предвид високата ликвидност на международния капиталов пазар, както и приемливата кредитоспособност на българската държава.

Колективно финансиране по пътя на Crowdfinancing

Българското законодателство все още не позволява тази форма на финансиране с участие на гражданите във финансирането на фирмите чрез временно предоставяне на средства под формата на заем срещу възможността за участие в разпределението на реализираните печалби. Тази форма на финансиране започва да си пробива път както в САЩ, така и в Европа, където в някои страни вече е прието съответстващо законодателство. Първоначално органите на банковия надзор изказваха опасения, че съществува голяма опасност спекулативни фирми да привлекат спестявания на населението, които да не му бъдат върнати в резултат на фалит или измама. Така или иначе тези опасения се оказаха неоснователно.

Краудфайнансигът е изключително удобна форма за финансиране на малки фирми в малки населени пунктове, където хората се познават и се ползват с взаимно доверие. Финансирайки бизнеса на свои роднини и съседи, хората получават възможност да формират допълнителен доход чрез участие в печалбата и с това да допринесат за развитието на потреблението и в крайна сметка на регионалната икономика.

В тази връзка е целесъобразно парламентарна инициатива за създаването на законодателна рамка за функциониране на краудфайнансинга.

Необходими мероприятия за успешна реиндустриализация и нова ВТ индустриализация

Необходимо е да се разработи дългосрочна Стратегия (Програма) за реиндустриализация и нова ВТ индустриализация на България за периода 2015–2025 г.

Тази Стратегия трябва да има две направления:

Първо направление: Широкомащабна нова високотехнологична индустриализация на нова техническа и технологическа основа, финансирана както от вътрешни, така и от външни източници.

Второ направление: Постепенно възстановяване на тази част от старата експортно ориентирана индустрия („историческа“), която все още е конкурентоспособна. Това ще способства не само за намаляване на дефицита в търговския баланс и увеличаването на приходите в бюджета, но и до

³² Българска народна банка: Икономически преглед 2/2013, стр. 29

формирането на първоначален ресурс за Първото направление и икономия на време за задълбочената му подготовка.

Първото и основно направление е фокусирано във високотехнологични ниши на три приоритетни отрасли:

Първи приоритетен отрасъл - Информационно комуникационни технологии (ИКТ)

Дори без държавна политика за насърчаване и подпомагане този отрасъл успя да развие висока конкурентоспособност по отношение софтуерните приложения, интернет продукти и мобилни приложения. Една значителна част фирмите работят за изключително взискателни клиенти от САЩ и Европа.

България разполага с висококвалифицирани специалисти в сферата на информационните технологии с много добра езикова подготовка (98% от гимназистите изучават чужди езици). Неслучайно авторитетното списание Business Week обърна вниманието на световния стопански елит към възможностите за аутсорсинг в България. Заглавието на статията „Забравете Индия, тръгваме към България“ говори само за себе си.

Българските компании за ИКТ изнасят стоки и услуги на стойност от над 1 млрд. щ.д. годишно, което съставлява 12% от българския износ.³³ Производителността на труда в бранша бележи сериозен ръст от близо 20%, и то във времена на криза.

ИКТ секторът е един от малкото в българската индустрия, които на практика не бяха засегнати от икономическата криза. Общият брой заети в сектора е едва 1% от общия брой заети лица в България, но той генерира 3% от БВП на страната, което говори за неговата висока добавена стойност.

Приоритетното развитие на ИКТ сектора е фундаментална предпоставка за успешно развитие на цялата българска икономика. Това е така, защото софтуерът като основен компонент от икономиката на бъдещето няма алтернатива и развитието на местна софтуерна индустрия може да се превърне в един мощен за развитието на страната като цяло.

Втори приоритетен отрасъл - Хранително-вкусова, парфюмерийна и фармацевтична промишленост

В тези отрасли страната има не само една дълга традиция, но разполага и с необходимата суровинна база за тяхното ускорено развитие. Българските висши учебни заведения, и на първо място уникалният Университет за хранителни технологии в Пловдив е формирал и продължава да формира специалисти с уникална професионална квалификация, търсени по целия свят .

За оптимално използване на възможностите в този изключително перспективен подотрасъл е необходимо да се измени неговата структура. На мястото на нискотехнологичните производства следва приоритетно да се развие производството на био-, еко- и нанопродукти. Това обаче изисква сериозни инвестиции в развитието на материално-техническата база.

³³ Данните са на Българската асоциация на софтуерните компании.

Трети приоритетен отрасъл - Туризъм - СПА, уелнес и балнео.

Туризмът е не само един от структуроопределящите отрасли в българската икономика, създаващ 13.6% от БВП, но като глобална индустрия е едно от най-перспективните направления за нейното развитие.

Страната ни е надарена не само с красива природа, огромно биоразнообразие, богато културно наследство от 7 исторически епохи, но разполага и с безценен ресурс от над 600 минерални водоизточника от близо 240 находища със средноденоношен отток 274 млн. литра термална вода с температура над 25 градуса. България вече има утвърдено място в световната туристическа индустрия като целогодишна туристическа дестинация.

Своеобразното съчетание на прекрасна природа и модерни балнео- и възстановителни комплекси правят България все по-предпочитана СПА и уелнес дестинация за чуждестранни туристи. Приходите от СПА туризъм у нас биха могли да достигнат 10% от общите приходи, които осигурява международният туризъм.

Приетият през октомври тази година от Европейския съюз Регламент 2011/24 ще разкрие нови възможности пред българската туристическа индустрия. Благодарение на него огромна част от страните-членки на ЕС с висок стандарт на живот ще могат да аутсорсват дейности по рехабилитация, медицинско обслужване, почивка, санаториално лечение в България.³⁴

Второто направление е високотехнологична реиндустриализация на така наречената „историческа“ индустрия, традиционните индустриални отрасли и старите индустриални предприятия.

За реиндустриализацията на „историческата“ индустрия са налице достатъчно ресурси за започване на процеса. Това направление следва да бъде деидеологизирано, защото то няма нищо общо с често приписваната на неговите инициатори носталгия по „социалистическата индустрия“. Машиностроенето, електронната и електротехническа промишленост, както и химическата промишленост са гръбнакът на най-развитата европейска икономика, германската. Желанието за възраждане на някои отрасли от „историческата“ промишленост няма нищо общо с икономческа романтика, а е продиктувано от живота.

Подходът в двете направления трябва да е различен, както във времето, така и по отношение на участието на държавата в процеса на реиндустриализация.

Стратегията за реиндустриализация и нова ВТ индустриализация ще има за цел премахването на структурните дисбаланси в българската икономика и рязко повишаване на нейната иновационна сила, което ще доведе до нейната по-силна интеграция в регионалните и глобални вериги на създаване на стойността.

³⁴ Става въпрос за един потенциален източник на доход в размер на около 90 млрд. евро годишно.

Стратегията не може да се реализира само и изключително чрез „невидимата ръка“ на пазара, а чрез активната роля на „видимата ръка“ на държавата и едно плодотворно „ръкостискане“ на „невидимата“ и „видимата“ ръце. Нейният успех в значителна степен ще зависи от това, дали ще се създават необходимите условия за развитие на иновации. Илюзорно е да се мисли, че България ще успее да се реиндустриализира без увеличаване на ролята на университетите в научно-изследователската и развойна дейност, на отрасловите научно-технически институти и звената за развойна дейност. Стратегията следва да предвижда като минимално условие за нейната успешна реализация утвърждаване на средствата за изследователска и развойна дейност в българската индустрия за срок от пет години и удвояване през следващите пет.

Активната роля на държавата изисква разработването на диаграма на реиндустриализацията, показваща приоритетните отрасли, съответните индустриални политики, последователността на тяхното прилагане и взаимовръзките между отделните мероприятия и временните срокове за тяхната реализация. Това е сложна мрежова диаграма, която синхронизира различни дейности в рамките на индивидуалните процеси, съставляващи процеса на реиндустриализацията. Тези процеси започват едновременно, но имат различна продължителност и въздействат по различен начин върху макроикономическото развитие и преди всичко върху икономическия растеж. Цялостният ефект от реиндустриализацията ще може да се почувства след около 20 години. Затова би следвало тя да започне възможно най-бързо.

Създаване на малки, високотехнологични фирми

Създаването на малки, високотехнологични фирми следва да бъде част от Стратегията за реиндустриализация и нова ВТ индустриализация, като този процес следва да придружава както възстановяването на старата индустрия, така и формирането на новата, високотехнологична индустрия.

По същество става дума за целенасочено изграждане на нови и средни фирми, за една „нова вълна на предприемачество“ и създаването на нови работни места.

Въпреки многобройните инициативи за изграждане на МСП, резултатите все още остават скромни. Това се дължи както на трудностите по набавяне на първоначален капитал и финансиране след създаването на фирмите, така и на слабото познаване на законодателната рамка за стопанска дейност. Целесъобразно е да бъде разработен практически наръчник под надслов „Как да създам своя фирма?“, който да съдържа както основни познания по предприемачество, така и подробно описание на целия процес по създаването и регистрацията на собствена фирма. Този практически наръчник следва да бъде подготвен за нуждите на абсолвенти и студенти в горните курсове на висшите учебни заведения, както и за всеки гражданин, желаещ да поеме пътя на предприемачеството.

Необходимо се да се засили разяснителната дейност на организациите на българската индустрия сред завършващите висше образование. Целесъобразно е да се помисли за Общонационални срещи на българската индустрия с българските университети. Това може да доведе не само до скъсяване на разстоянието между науката и индустрията, но и до създаване на малки високотехнологични фирми.

Очевидно е, че банките в България не желаят и не могат да поемат рисковете свързани с финансирането на новосъздаваните фирми. Като правило, тези фирми не могат да предложат приемливи за банките гаранции. Но дори и това изискване да бъде изпълнено, новосъздадените фирми са изложени на висок риск. Опитът в Германия, например, показва, че редица новосъздадени фирми попадат в кредитния капан и фалират. Следва да се потърсят такива форми на финансиране и подпомагане, където да се отчитат неизбежните първоначални трудности. Тук следва решително да се намеси българската държава.

За съжаление изпълнението на дейностите по Приоритетна ос III „Финансови ресурси за развитие на предприятията“ е все още незадоволително. Мероприятията по изпълнение на Националната програма за реформи (2011-2015г.) в изпълнение на стратегия „Европа 2020“ предвиждат въвеждането на четири нови схеми за финансиране на новосъздадени фирми:

- Фонд за рисково финансиране – с общ капитал от 30 млн. евро, 70% от който ще бъдат предоставени от Холдинговия Фонд по JEREMIE;
- Гаранции, покриващи загуби на портфейл от заеми на МСП – с общ бюджет 74 млн. евро. Този инструмент ще подобри достъпа до финансиране на предприятията, а също така ще намали и лихвените проценти и изискуемото обезпечение по отпуснати заеми;
- Фонд за инвестиции в компании в етап на растеж (Growth Capital Fund) - с общ капитал от 60 млн. евро, 50% от който ще бъдат предоставени от Холдинговия Фонд по JEREMIE. Целта на този финансов инструмент е да предоставя капитал за разрастване, целящ да финансира растежа или експанзията на компании, които са печеливши или близко до фазата да бъдат печеливши. Капиталът може да бъде използван за финансиране на увеличение на производството, пазарна експанзия или разработване на продукти, или да финансира всякаква друга инвестиция с основна цел разрастване на компанията;
- Мецанин Фонд (Mezzanine Fund) - с общ капитал от 60 млн. евро, 50% от който ще бъдат предоставени от Холдинговия Фонд по JEREMIE. Фондът ще осигурява мецанин финансиране - хибриден финансов инструмент, комбиниращ дългово и капиталово финансиране.

Досегашните опити да се привлече рисков капитал от частни източници от чужбина се оказа неуспешен. Утвърждаването на тази форма на финансиране на новосъздадени фирми се натъква на огромни трудности дори и в развитите европейски държави, например в Германия.

Целесъобразно е да се създаде единен Национален фонд за рисков капитал, който да съдържа и гаранционна схема. Разбира се, изграждането на Национален фонд следва да бъде съобразено с изискванията на европейското законодателство по отношение на държавната помощ за избягване на възможността от изкривяване на конкуренцията.

Националният фонд за временно съучастие в капитала на новосъздаващи се фирми може да бъде учреден към Държавна банка за развитие на индустрията.

Създаване на национални и регионални клъстери за развитие на определени технологии

Географската концентрация на регионални клъстери създава условия за по-добра интеграция на регионите с ниска степен на индустриализация във веригите за създаване на стойност.

В рамките на световната икономика нараства интересът към нови организационни структури и форми, които от една страна са достатъчно гъвкави да реагират на непрекъснато променящите се изисквания на пазара, а от друга са достатъчно стабилни да реагират на конюнктурните промени поради взаимосвързаността им и съвместната работа върху общи програми и проекти. На основата на статистически данни е установена силна зависимост между присъствието на клъстери и просперитетата на регионалните стопанства и тяхната конкурентоспособност.

Клъстерът се дефинира като географска концентрация на взаимосвързани фирми и институции, работещи в един и същ стопански отрасъл. В допълнение, клъстерите привличат също така фирми, предлагащи услуги. По такъв начин се създава една специализирана инфраструктура, обслужваща фирмите в клъстера. Освен това клъстерите привличат високо квалифицирана работна ръка.

Регионалният клъстер се състои от група фирми, намиращи се в непосредствена близост. Към групата от фирми принадлежат още доставчици, клиенти, фирми, предлагащи съпътстващи услуги, изследователски звена и университети. Фирмите от клъстера за заети в близки, взаимосвързани стопански дейности. Всички участници в клъстера развиват специализирани технически и технологически знания, както и професионални умения, свързани с произвежданите в клъстера продукти и услуги. Клъстерът дава възможност на малки и средни фирми да установят стопански връзки с големи фирми в страната и чужбина. Един от най-важните ефекти от съществуването на клъстерите е създаването на нови фирми и работни места.

Клъстерите създават необходимите условия за рязко увеличаване на относителния дял на експорта в стопанския оборот на фирмите, които са част от определен клъстер. Малките и средни фирми имат сравнително слаба експортна ориентираност. Така например, изследвания в Германия показват, че този дял в малките (броя на заетите до 9) и средни фирми (брой на заетите между 10 и 49) е съответно 9.1% и 11.2%, докато в средно големите (броят на заетите е между 50 и 249) и големите фирми (броят на заетите е от 250 нагоре) той е съответно 18.1% и 32.3%.³⁵ Клъстерът обаче създава условия за обединяване на усилията на участниците за нарастване на експорта в стопанския оборот на фирмите по пътя на приемането на общи поръчки за износ на стоки и услуги.

Туризмът играе много важна роля в българската икономика. В отрасъла се формира почти 13% от БВП според данни за 2013г. Насърчаването на устойчиви форми на туризъм, свързани с консумацията на местни продукти може да стимулира възстановяването на дребната местна промишленост.

³⁵ Industry as a growth engine in the global economy, Final Report, Cologne 1-12-2013, p.66.

Следва да се създаде Национален междуотраслов съвет за реиндустриализация на българската икономика към Министерския съвет като консултативен орган, включващ независими експерти.

Четвърта част

Перспективни отрасли на българската индустрия

Европейската комисия е идентифицирала на основата на броя на съществуващи или новоформиращи се регионални клъстери в научното и технологичното производство, на научните публикации и регистрираните патенти, пет ключови научни и технологични области, в които България има реални силни позиции на Европейския континент:

1. Нанонауки и нанотехнологии;
2. Информационни и комуникационни технологии;
3. Биотехнологии;
4. Енергетика;
5. Хранително-вкусова промишленост, селско стопанство и рибарство.

„Независимо от това сегашните тенденции показват липса на яснота в областите на специализация на държавата, която следва да се преодолее със стратегии за интелигентно специализиране”.³⁶

Микроелектроника и наноелектроника

Информационните и комуникационни технологии проникват във всички сфери на стопанството и живота на хората. Те са технологичната база на съвременното информационно и опиращо се на знанието общество, основата за глобалното разпространяване на E-Business, E-Commerce и E-Government. В сектора на ИКТ, т.е. в електрониката включително микро- и наноелектрониката, комуникационната и телекомуникационната техника и информационно-технологичните услуги се създават около 10% от съвкупния БВП в ЕС с ярко изразена тенденция на растеж. По-нататъшното развитие на микроелектрониката на базата на силиция е от решаващо значение за бъдещото развитие на информационната техника и всички бизнес-стратегии свързани със задоволяване на потребностите на развиващото се информационно общество.

След години на значително технологично изоставане на европейската промишленост за полупроводници все по-ярко се очертава един процес на нейното възраждане. Възникват все нови и нови производствени мощности. Въпреки това европейските производители на полупроводници все още са слаби и техният пазарен дял в световното производство и реализация продължава да намалява.

³⁶ Research, Innovation Can Help Unlock Bulgaria's Smart Growth Potential, The World Bank, Press Release, February 7, 2012.

В съответствие с новата европейска индустриална стратегия за електроника, имаща за цел удвояване на производството на чипове в ЕС до 20 % от световното производство се откриват определени шансове за българската индустрия. При това производството на чипове в световен мащаб расте с около 25% годишно поради силно разширяващия се пазар.

Научно-изследователската и развойна дейност както и изграждането на производствени мощности в сферата на микроелектрониката са свързани със значителни инвестиции, поради което конкуренцията между малкото останали участници на международния пазар е изключително остра. Освен това търсенето на редица нейни продукти има ярко изразен конюнктурен характер, съответстващ на фазите на икономическия цикъл, което повишава стопанския риск в отрасъла. В редица азиатски държави съществува развита система на субсидиране на отрасъла и значителни данъчни облекчения за производителите. Това прави азиатските производители на полупроводници изключително конкурентоспособни.

Същото се отнася и за нанотехнологиите. Очевидно е, и че този отрасъл едва ли ще може да се развие без държавни субсидии. Но в рамките на ЕС всяка форма на субсидиране е проблематична, тъй като това влиза в противоречие с приетите правила за свободна конкуренция.

Необходимо е да се помисли за развитието на области от микроелектрониката, чиято продукция се търси преди всичко на европейския пазар. С оглед на водещата роля на автомобилостроенето в европейската индустрия производството на електроника за автомобили изглежда перспективно.³⁷ За това възникват благоприятни условия, като се има предвид, че все повече основни доставчици на големите европейски автомобилни концерни започват да разкриват производствени мощности в България като немските Festo (производство на сензори) и Behr-Hella (производство на климатични инсталации за леки автомобили). Също така се забелязва нарастване на интересът на китайските автомобилостроители. Освен Great Wall, BYD планира производството на електроавтобуси. В момента заводът в Ловеч сглобява автомобили, всичките части на които се доставят от Китай.³⁸ С разширяването на производството може да се очаква да се пристъпи към производство на определени части в България. Над 50 чуждестранни доставчици на автомобилни части за водещите автомобилни компании имат производствени мощности, които вече са разкрили около 20 000 работни места, според данни на Агенцията за чуждестранни инвестиции. Вече с основание може да се говори за съществуването на два автомобилни клъстера – в София и Пловдив. Те могат да дадат силен тласък в развитието на микроелектрониката с цел генерирането на синергийни ефекти и съвместно решаване на общи проблеми, като например, наемането и професионалната подготовка на работна ръка. Американската Johnson Control's има научно-изследователски и развоен център в София в сферата на електрониката, който разработва нови технологии за информация на водача на автомобила, както и на електронни средства, предназначени за купето на автомобила.

Българската микроелектроника разполага със сравнително модерно оборудване, доставено от водещи световни фирми, прилага съвременни технологии, предлага сравнително добро съотношение между цена и

³⁷ Тук следва да се отбележи, че през 90-те години Ford, Rover и Skoda направиха неуспешни опита да започнат производство на автомобили в България.

³⁸ Форма на производство, известна като Completely Knocked Down

качество на продуктите и присъства на международния пазар. Заетите в отрасъла са висококвалифицирани.

Производствените мощности на българската микроелектроника са ограничени. Едновременно с това е налице сериозен срыв в иновационната дейност, намаляване на относителния дял на продуктите с висока добавена стойност, амортизация и ниска енергийна ефективност на оборудването, ниска производителност на труда, неефективно управление на производствения процес. Все повече започва да се чувства и недостиг на квалифицирана работна ръка.

За голямо съжаление поради липса на далновидност Институтът по микроелектроника беше ликвидиран, неговото сравнително модерно технологичното оборудване продадено и многобройните висококвалифицирани специалисти се пръснаха по цял свят.

Изключително големи перспективи се откриват пред наноелектрониката, чиито продукти са хиляда пъти по-малки от клетката на човешкото тяло и милион пъти по-малки от главата на карфицата. С тяхна помощ могат да се правят, например, покрития, които се самопочистват, лекарства, които въздействат с необикновена точност върху тумори в човешкия организъм или хранители на информация с размер на едноцентова монета, позволяващи съхраняването на огромна по обем информация.

Използването на нанопродукти и наноструктури ще окаже огромно въздействие върху всички сфери на стопанската дейност и живота на хората. Техният пазар през 2015г. се очаква да надхвърли един трилион евро. Водещи в сферата на наноелектрониката са САЩ, Япония и Германия.

Най-широко е използването на продуктите на наноелектрониката в автомобилостроенето, машиностроенето, химията, електрониката, производството на медицинска техника и оптиката.

В Ботевград, в една част от производствените мощности на бившите заводи за микроелектроника с помощта на остарели вече технологии се произвеждат наноприбори.

За развитието на наноелектрониката и нанотехнологиите способства навлизането на някои европейски и американски фирми, като например Melexis и AMIS. Силен тласък очаква и центъра за нанотехнологии, който се планира да бъде изграден заедно с IBM.

Целесъобразно е да се разработи една национална визия и политика за развитието на микроелектрониката и наноелектрониката.

За възраждането и развитието на микроелектрониката и наноелектрониката е необходимо както възстановяването на Института по микроелектроника, така и разширяване на обучението по специалността „Електронни системи“ в Техническия университет и „Инженерна физика“ в Софийския университет и създаването на лаборатории към тях с цел задълбочена научно-изследователска и развойна дейност.

С преобразуването на Техническия колеж към Югозападния университет в Благоевград ще бъде открита и нова специалност – „Опто и нано електроник“.

Европейският съюз възнамерява да подкрепи развитието на електрониката. Европейската Комисия предложи да се заделят от бюджета на ЕС 4.8 млрд. евро за изследвания и партньорство с частния бизнес с цел да бъде спряно съкращаването на относителния дял на страните-членки на ЕС в световното производство на електронни компоненти и системи. Предвижда се разширяване на производството на полупроводниковото оборудване, вградени системи и сложни електронни компоненти.

Финансирането ще се отпуска за конкретни проекти, които ще се подбират с конкурси. По инициативата ще се работи 7 години, като тя ще обедини усилията на частния бизнес, университети и изследователски лаборатории. Работата по проекта Joint Technology Initiative (JTI) ще започне през 2014г. и ще е насочена в 3 направления: ARTEMIS (вградени системи), AENEAS (наноелектроника), EроSS (интелигентни интегрирани системи). Всъщност в направленията ARTEMIS и AENEAS се работи от 2008г. В първото направление се реализират 2 пилотни проекта на стойност 150 млн. евро, а във второто 5 пилотни проекта на стойност 730 млн. евро. По данни на Европейската Комисия, от 2000г. сектор „Електроника“ на ЕС расте средно с 5% годишно и в него работят около 200 хил. души. Предполага се, че частния бизнес ще задели за проекта JTI около 2.4 млрд. евро, което се равнява на половината от сумата, осигурявана от ЕС.

Сферата на информационните услуги и развитие на софтуерни продукти

Информационните технологии променят организацията на фирмите и способстват за тяхната интернационализация. Фазите на производството все по-силно се обособяват както технологически, така и пространствено като следствие на разчупване на веригата на създаване на стойност, което дава възможност за специализация и икономия на суровини и труд, използвайки сравнителните предимства на националните стопанства. Глобализацията увеличи рязко икономическата мобилност и с помощта на информационните технологии и на първо място на Интернет способства за възникването на мрежова структура на стопанските връзки, обхващаща и най-отдалечените места на планетата.

Софтуерната индустрия включва дейности по разработване, поддръжка и разпространение на различен софтуер, основан на определен бизнес-модел, основно „license/maintenance based“ или „cloud based“ (като например Saas, PaaS, IaaS, MaaS, AaaS и др.). Софтуерната индустрия включва също услуги като обучение, документиране и консултиране.

Софтуерната индустрия формира една от най-високите добавени стойности в българското стопанство. Тя е силно конкурентоспособна и експортно ориентирана (над 50% е предназначена за износ, като повече от 90% е за Западна Европа, САЩ и Канада). Развива се изключително динамично с около 10% прираст годишно. Предлага най-високото средно възнаграждение (над 2 300 лв. на месец) в страната. Три четвърти от всички софтуерни фирми са българска собственост. Особено обнадеждаващ е фактът, че някои от по-големите фирми изграждат мрежа от свои дъщерни фирми в най-развитите страни.

В тази сфера се създават 6% от БВП на страната.³⁹

³⁹ Zielmarktanalyse Bulgarien 2013, Energieeffizienz in Gebäuden mit Profilen der Marktakteure, Deutsch-Bulgarische Industrie- und Handelskammer, S. 6.

Определен импулс за развитието на софтуерното производство е постепенното превръщане на България в място на аутсорсинг (outsourcing) за водещи фирми от развитите страни. В момента страната е дестинация номер 1 за предоставяне на аутсорсинг услуги в Централна и Източна Европа и номер 17 в света от общо 50 анализирани страни от консултантската фирма A.T. Kearney. В сектора работят между 12 000 и 15 000 души, а прогнозата на международните анализатори е страната ни да се нареди между първите 10 на най-атрактивните аутсорсинг дестинации в света, каквато е била през 2006-2007 година.

България разполага с висококвалифицирани специалисти в сферата на информационните технологии с много добра езикова подготовка (98% от гимназистите изучават чужди езици). По данни за 2011г. около 30 000 абсолвенти на българските университети могат да работят в сферата на т.нар. Business Process Outsourcing (BPO). Освен това в България има един изключително бърз достъп до Интернет (с 32 мегабита в секунда България се нарежда между 10 страни в света с най-бърз Интернет).

Нарастващото значение на Интернет за решаването на многобройни проблеми на ежедневиия стопански живот се отразява в увеличаването на ролята на базираните на Интернет продукти и услуги във веригите на създаване на нова стойност.

Бурното развитие на софтуерното производство води до недостиг на специалисти. Според едно проучване през 2015г. в сектора ще има недостиг от 22 хиляди специалисти, според друго секторът се нуждае годишно от нови 6 500 бакалаври и 7 900 магистри. В трето се споменава за спешна нужда от разкриването на нови 10 000 работни места, за да може секторът да расте.⁴⁰

Това означава, че университетите следва да увеличат подготовката на кадри, включително и да се разработят програми за привличане на чуждестранни студенти. Наред с това следва да се облекчи привличането на специалисти от чужбина, например Индия.

Биотехнологии

Биотехнологиите са изходен пункт и двигател в развитието на медицината, хранително-вкусовата промишленост, производството на фуражи и химическата промишленост. Те се използват за производството на лекарства, за диагностика и терапия, за производство на фини химикали, за почистване на отпадъчни води и производство на енергия от биологични отпадъци.

Най-широко разпространение имат т.нар. „червени“ биотехнологии, които се използват в индустрията за здравето и медицината, следвани от биотехнологии, използвани в животновъдството и ветеринарната медицина, от т.нар. „зелени“ биотехнологии, използвани в селското стопанство и т.нар. „бели“ технологии в сферата на индустрията.

„Червените“ биотехнологии са важно средство в търсенето на лекарства за противодействие на такива пандемии като спин, рак и множествена склероза. Благодарение на тях стана възможно да се предотврати наследствеността на заразените със спин клетки, което по своята същност е

⁴⁰ Investor.BG от 21.01.2014.

едно революционно постижение на съвременната наука, откриващо пътя към окончателно решаване на проблема със спина.

„Червените“ биотехнологии намират широко приложение във фармацевтичната промишленост.

С помощта на „зелените“ биотехнологии могат да се манипулират растенията така, че рязко да се увеличи добивът от тях. Това се постига, например, с промяна на ДНК така, че растенията да станат резистентни срещу паразити или чрез увеличаване на тяхната устойчивост в променени климатични условия (при наличие на по-малко вода в почвата или по-високи температури).

Важна сфера на прилагане на „белите“ биотехнологии е производството на гориво от биомаса с помощта на генетично манипулирани микроорганизми. Това способства не само за намаляване на зависимостта на стопанството от нефт и газ, но и за ограничаване на отделянето на вредния за околната среда въгледвуокис.

В България са налице необходимите условия за развитие на биотехнологиите, за което от решаващо значение са фундаменталните изследвания в областта на генетиката, системната биология и молекулярната медицина. И в трите сфери страната разполага с висококвалифицирани научни работници.

Изключително перспективно е развитието на интензивната на знание биоиндустрия, на растителните биотехнологии и растениевъдството.

Развитие на екотехнологии и производство на екосъоръжения

Докато до неотдавна в центъра на този изключително перспективен индустриален сектор бяха техническите съоръжения като пречистващите устройства и филтри за замърсени въздух и вода, то сега акцентът все повече се премества върху развитието на продукти и процеси. Целта е ефективно използване на природните ресурси по време на жизнения цикъл на продуктите и ограничаване на вредното им въздействие върху околната среда.

Заклучение

Без да имаме претенцията за всеобхватност и изчерпателност на темата с помощта на Бизнесмрежа за българите по света atlasnet.bg двадесет и осем специалисти от различни сфери на икономиката подготвихме „Бяла книга за нова високотехнологична индустриализация“ в България. В този си вид тя може да служи за консултация и начало на действия на заинтересованите от темата страни. Това е опит за разгръщане на дискусия, която да даде възможности на българското правителство да приеме Общонационална Стратегия. Желанието на авторите и „Гражданското сдружение за нова високотехнологична индустриализация“ е да предизвикаме обществен консенсус за индустрията, като важен елемент на българската икономика. Така нашата икономика ще е в съзвучие с европейския призив „За възраждане на европейската промишленост“, обявен в съобщението на Европейската Комисия от 22.01.2014г. и в редица други европейски документи от 2010г. до сега.

Необходимо е да изтъкнем, че се опитваме да призовем за собствен национален икономически модел, който липсва в програмите на правителствата на Прехода. В Книгата се разглежда темата за нова високотехнологична индустриализация на икономиката от 2015 до 2025 година, която да се осъществи като десет годишен проект от няколко български правителства при обществен консенсус и подкрепа.

В нея не се предлага реставрация на социалистическата индустрия, а прилагане на европейските концепции за укрепване на българската индустриална база. Опитаме се да направим предложение за стратегии и политики за интелигентен икономически растеж – засилено участие на науката, иновациите и високите технологии. Реиндустриализация означава преосмисляне на икономическата политика в ЕС, в САЩ и в България, с увеличаване дяла на индустриалните продукти в БВП с висока добавена стойност. Достигането на ново равнище, според нас в България трудно ще се постигне в Европейския програмен период 2014–2020г., защото сме с най-голяма степен на деиндустриализация в Европа и страните от ЦИЕ. Повечето политики за реализиране на Стратегия и Проект изискват повече време.

Новата индустриална политика включва две основни направления - нова високотехнологична индустриализация и модернизация на съществуващата индустрия.

Първото и основно направление е фокусирано в три приоритетни отрасли и по-специално някои високотехнологични ниши от тях: ИКТ - софтуер за интернет приложения и мобилни разработки, Преработвателна индустрия - еко, био, нано технологии, в хранително-вкусова, парфюмерийна и фармацевтична промишленост, както и Туристически отрасъл - СПА, уелнес и балнео като комплексен потребител на индустриални продукти и вътрешен износител.

Второто направление е високотехнологична реиндустриализация на така наречената „историческа“ индустрия - традиционни предприятия, създадени и възстановени от български и чужди инвеститори, които все още имат жизнен цикъл. Чрез внедряване на иновации и високи технологии да се постигне по висока принадлежна стойност и да се осигурят работни места и прилични заплати.

Двете направления се различават както във времето, така и в съдържанието.

За „историческата“ индустрия има достатъчно ресурси за успешно начало и се изисква държавата да осигури условия на бизнеса и като не му пречи. Докато за „приоритетните“ отрасли е необходимо повече време за науката, кадрите и интернационализацията на бизнеса.

„Проучването за високотехнологична реиндустриализация на България 2014-2020“, което беше публикувано няколко месеца на сайта financebg.com имаше публицистичен характер и осветли няколко широко известни истини, но и някои конкретни политики:

„Никой до сега в света не е спечелил битка само със Стратегия“ и „Икономически резултати за повишено благосъстояние на българския народ само чрез намаляване на данъци и социални помощи е невъзможно.“

Интелигентен растеж може да се постигне с познати средства – специализирани банки и фондове за приоритетните индустрии и технологични ниши, с фондове за науката и за приложения на високи технологии, с гаранционни схеми, експортно финансиране и най-вече с разумна клъстеризация на малките и средните български индустриални фирми.

Искрено се надяваме, че българските правителства няма да се изкушат да имитират активност (спорейки за стратегия и данъци), а ще направят необходимото, което сме се опитали да подскажем. Вярваме в тяхната компетентност и 20 годишния опит в обществото!

Ние сме приели от една страна тезата за приоритета и решаващата роля на капиталистическото пазарно стопанство като единствена алтернатива за развитие на България. От друга страна целият свят признава, че катастрофата на неолибералния икономически модел е пълна. За съжаление в България пазарните фундаменталисти са много активни, а останалите икономисти много предпазливи. Намесата на държавата в страни с развит капитализъм няма да приключи в близките 10 години, докато не отшумят последиците от световната криза – както в банките, така и в производствения сектор, затрупан с планини от дългове.

Нужна е и ефективна система от държавни субсидии, защото те са сред най-важните средства за бързо повишаване на конкурентоспособността на българската индустрия. Не само в ЕС, но и в множество страни по света има ефективни практики и примери за предоставяне на държавни помощи за насърчаване на индустриалното производство.
Държавните субсидии трябва да достигнат 1.2% от БВП, колкото е средния за ЕС. Най-вече с фондове за развитие на науката, държавните поръчки за ВУЗ-овете, дуално обучение, фонд за хардуер, софтуер и безжичен интернет.

В същото време, българската индустрия все още не се разглежда като едно от най-важните средства за измъкване от дълбоката икономическа и социална криза, обхванала страната. Очевидно е, че съществуващата структура на икономиката, както и изключително силната зависимост от чуждестранни инвестиции не могат да осигурят икономически растеж, който да позволи повишаване на заетостта и жизненото равнище, за да може да се ограничи, спре и направи обратим процеса на емиграция, на изтичане на

най-важния производствен фактор – човешкия капитал. Страната се нуждае от висок и интелигентен икономически растеж.

Ако в този исторически момент българското правителство бездейства и реши да остави стратегическото развитие на съществуващите пазарни механизми, ще постави българския народ отново в неравностойно положение спрямо другите европейски народи, чиито правителства работят в това направление. Необходими са бързи действия – комплекс от реформи, Стратегия и Проект.

Няколко важни момента от „Проучването“ във financebg.com и „Бялата книга“ са:

1. Българската иновационна система не функционира (нужни са комплексни действия) и зависи в най-голяма степен от държавата и нейните структури. В държава, чиито структури все още не са напълно изчистени от корупцията - високите технологии, иновации и изобретения не дават резултати.
2. Повечето предприемачи, които работят в промишлеността заявяват „Никога до сега не ни е трябвала разработка от БАН!“, вероятно защото там нямат технологии и проектантски капацитет за внедряването им.
3. За провеждането на ефективни политики за клъстерите (като европейски отговор на глобализацията) има голям дефицит на доверие, а то е най-важното за една „разумна клъстеризация.
4. Кадрите, които ще извършат новата Високотехнологична индустриализация, са с ниска квалификация и неподходящо образование. Смятаме, че трябва да има конкретни облекчения за младите хора (подобно на тези във Великобритания), защото „Образованието е личен избор“.

Особено важна позиция на „Гражданското сдружение за нова Високотехнологична индустриализация“ и на авторите на „Бялата книга“ е, че според нас съществува една все още неизвестна (за нас) връзка между икономиката и обществената психология.

Важно е всички ресурси, необходими за функциониране на един дългосрочен икономически проект за нова високотехнологична индустриализация да функционират в една интегрирана система.

Членовете на „Гражданско сдружение за нова високотехнологична индустриализация“ и авторите на „Бялата книга“ определяме, че е необходимо в Стратегията и Проекта да се мобилизират най-малко четири ресурса, които да функционират в тази система:

- финансов ресурс за наука, образование и приложение на високи технологии;
- научен ресурс за приоритетните отрасли и технологични ниши;
- информационен ресурс за хардуер, комуникации и интернет;
- маркетингов и медиен ресурс за интернационализация на бизнеса.

В „Бялата книга“ отразяваме резултатите от проучването, както и водените спорове в европейските парламенти и САЩ, както и направени изводи от приетите там програми за нова индустриализация.

Смятаме, че неправителствените организации (НПО) и гражданското общество могат да бъдат коректив на „слабостите“ на държавата. „Гражданско сдружение за нова високотехнологична индустриализация“ е инициатор на ежегодна среща на страните от „Четириъгълния форум“ - Държава и общини, Бизнес, Наука, Медии.

Особено важно е с тази икономическа политика за индустриализация да се ангажират и авторитетните организации – Българска търговско-промишлена палата (БТПП), Българска стопанска камара (БСК), Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ), Конфедерация на работодателите и индустриалците в България (КРИБ), Научно технически съюзи (НТС), Съюз на икономистите в България (СИБ), профсъюзите и други, които могат да представят доклади, допитвания, поръчани доклади по темата, за да консултират Правителството - нещо, за което те имат експертен капацитет.

Сега в света се правят много реформи и опитът от тях ще е много поучителен за един български проект. Трябва с общонационален консенсус да подкрепим българските правителства да придобият увереност, че правенето на реформи е нещо обичайно за пазарните капиталистически страни. И да правим и ние реформи и да взимаме заеми за тях е нещо необходимо и нормално. Нужни са реформи в комплекс, подходящи както за сегашното състояние на българските предприятия, така и за настроенията на българския народ. Много българи приемат отишлата си индустриализация за единственото оправдание на „социалистическия експеримент“, частично догонване на Запада. Носталгията към фабриките е резултат на желанието на хората да живеят с богатата на градовете, да си намерят работа и престиж. По тази причина реиндустриализацията и новата високотехнологична индустриализация на България би срещнала голяма подкрепа, защото в народопсихологията е вкоренено „да направим нещо, което може да се пипне“. От много години не се е появявала идея, която да среща такава подкрепа и да очертава надежда за средния човек.

Безспорен е изводът, че Стратегията и Проектът за Нова високотехнологична реиндустриализация може и трябва да са дело на българското правителство и българското общество, което ще изисква очакваните положителни резултати за своя жизнен стандарт, а не „ръкопляскания за счетоводни показатели“.

Март, 2014г.

Авторите

Използвана литература

1. Българска народна банка: Икономически преглед 2/2013.
2. Република България, Министерство на финансите: Икономиката на България през 2012 г.
3. Aiginger, Tichy, Walterskirchen (2006)& WIFO Weissbuch: Mehr Beschaeftigung durch Wachstum auf Basis von Innovation und Qualifikation.
4. Bundesverband der Deutschen Industrie e.V. (2013): Industrielle Wertschoepfungsketten – Wie wichtig ist die Indsutrie?
5. Alan Tonelson: Import penetration rises again in 2011; Challenges manufacturing renaissance, insourcing claims, January, 2013, www.usbusiness.org
6. Barro, R (1991) Economic Growth in a Cross Section of Countries, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 106, No. 2, pp. 407 – 443.
7. Belogrey, N., R. Lecat and T. Maury (2006), Determinants of Productivity per Employee: An Empirical estimation using panel data, Economic Letters, Elsevier, vol. 91 (2), pp. 153-157.
8. Cerra, Valerie and Sweta C. Saxena (2008), Growth Dynamics: The Myth of Economic Recovery, Amercian Economic Review, Vol. 98 (1), pp. 439-57.
9. Deutscher Bundestag – 17 Wahlperiode: Unterrichtung durch die Bundesregierung: Bundesbericht Forschung und Innovation 2012, 18.05.2012
10. Eamonn Fingleton: Reports of America's manufacturing renaissance are just a cruel political hoax, in Forbes 11/03/2013
11. Eric Heymann, Stefan Vetter: Re-Industrialisierung Europas: Anspruch und Wirklichkleit, in: DB Research Deutsche Bank vom 4. November 2013.
12. Gust, C., and J. Marquez (2004), International Comparisons of Productivity Growth: The Role of Information Technology and Regulatory Practices, Labour Economics, Vol. 11.
13. Industry as a growth engine in the global economy, Final Report, Cologne 1-12-2013.
14. Innovation Union progress at country level: Bulgaria, European Commission, 2013.
15. Joachim Becker: Wachstumsmodelle umnd Krisenmuster in Osteuropa, in: WSI Mitteilungem 6/2011, S. 270 – 277.
16. Kevin L. Kearns, Alan Tonelson, and William Hawkins: To Save American Manufacturing, USBIC's Plan for American Industrial renewal, www.usbusiness.org
17. KPMG: Schweizer Indsutrie am Wendepunkt? Einschaetzung der Lage von Schweizer Indsutrieunternehmen im internationalen Vergleich, September 2012.
18. Martin, Philippe and Ann Rogers (2000), Long-tern Growth and Short-term Economic Instability, European Economic Review, Vol. 44, pp. 359-81.
19. Mayer-Krahmer, F./Dreher, C. (2004): Neuere Betrachtungen zu Technikzyklen und Implikationen fuer die Fraunhofer Gesellschaft. In: Spath D. (Ed.): Forschungs- und Technologiemanagement: Potentiale nutzen - Zukunft gestalten, Festschrift fuer Prof. H.-J. Bullinger zum 60. Geburtstag, Hanser Verlag, Muenchen/Wien, S. 27-35.
20. McKinsey Global Institute: Internet matters: The net's sweeping impact on growth, jobs and prosperity, Mai 2011.
21. Oesterreichs Zukunft Nachhaltig Gestalten – Die Oesterreichische Strategie zur Nachhaltigen Entwicklung, Oesterreichische Bundesregierungq April 2002.
22. Osteuropa versus China, in: NPZ vom 30. April 2013.

23. Pritha Mitra, Capital Flows to EU New Member States: Does Sector Destination Matter?, International Monetary Fund, March 2011.
24. Pritha Mitra and Cyril Pouvelle, Productivity Growth and Structural Reform in Bulgaria: Restarting the Convergence Engine, IMF Working Paper, 2012.
25. Re-Industrialisierung Europas: Anspruch und Wirklichkeit, Deutsche Bank DB Research, 4. November 2013.
26. Reindustrialization Strategy of Serbia: A Draft Version, Working Group on Reindustrialization, National Council for Economic Recovery, Beograd 2013.
27. Research and Innovation Performance in Bulgaria, Country Profile 2013, European Commission, 2013.
28. Research and Innovation Performance in Germany, Country Profile 2013, European Commission, 2013.
29. Research Can Help Unlock Bulgaria's Smart Growth Potential, The World Bank, Press Release, February 7, 2012.
30. Research, Innovation Can Help Unlock Bulgaria's Smart Growth Potential, The World Bank, Press Release, February 7, 2012.
31. Schweizerische Eidgenossenschaft, Direktion fuer Entwicklung und Zusammenarbeit: Wertschoepfunhgsketten und Cluster-Entwicklunmg – Verbessерter Zusanmg zu lokalen, regionalen und globalen Maerkten, Bern 2013.
32. Ulrich Juergens, Martin Krzywdzinski: Verlagerung nach Mittelosteuroпа und Wandel der Arbeitsmodelle in der Autoindustrie, Eine Studie der Otto Brenmner Stiftung, Frankfurt/Main, 2009.
33. Zielmarktanalyse Bulgarien 2013, Energieeffizienz in Gebauden mit Profilen der Marktakteure, Deutsch-Bulgarische Industrie- und Handelskammer.
34. НБУ - редакционна колегия: доц. д-р Виолета Касърва (съставител); Финансови Иновации; Издателство на Нов български университет; София 2007г.
35. Пийт Лън; Първични инстинкти; „Изток- Запад“ ; София 2013г.
36. Мануел Кастел; Възходът на мрежовото общество Том 1 информационната епоха: икономика, общество и култура; Издателска къща „ЛИК; София 2004г.
37. Крис Андерсън; Безплатното; „Изток- Запад“ ; София 2011г.
38. Росица Рангелова; Структурни промени и икономически растеж в страните от европейския съюз; академично издателство „Проф. Марин Дринов“ ; София 2013г.
39. Нов български университет – Анна Кръстева, съставителство; Дигиталният гражданин; Издателство на Нов български университет; София 2013г.
40. Евгения Василева; Конфликтът- модели и случаи на анализ; „Албатрос“; София 2012г.
41. Антоанета Василева; Съвременни форми на международен бизнес; Нова българска медийна група холдинг; София 2010г.
42. Кармен Райнхарт и Кенет Рогоф; Този път е различно, осем века финансови безумия; Сиела Норма АД; София 2013г.
43. Ранди Гейдж; Рискът: Новата сигурност- Правилата са се променили; Анхире ЕООД; София 2013г.
44. Хюбърт Л. Драйфъс; Интернет; издателска къща КХ; София 2010г.
45. Аня Фиорстер, Петер Кройц; Само мъртвите не се променят; „Еастра Холдинг груп“ АД; София 2011г.
46. Андрю Бърнстейн; Капитализъм без граници; ИК „Мак“; София 2012
47. Андре Конт – Спонвил; Морален ли е капитализмът?; ИК „Колибри“; София 2011 г.
48. Джоузеф Стиглиц; Цената на неравенството; „Изток запад“; София 2014г.

49. Цветан Тодоров; „Интимните неприятели на демокрацията“; „Изток-Запад“; София 2013 г.
50. Рон Пол; Свободата, Принципите на свободното общество; „Изток - Запад“; София 2013 г.
51. Доц. Д-р Васко Василев; Икономическа политика и държавно управление; Академично издателство на ВУ Агробизнес и развитие на регионите; Пловдив 2013 г.
52. Джошуа Купър Реймо; Ерата на немислимото; „Изток – Запад“; София 2013г.
53. Георги Маринов; Геоикономикс, първа книга Трансформационни процеси в глобалната икономика; „Факел“; София 2010 г.
54. Филип Котлър, Джон А. Каслионе; Хаотика, Менджмънт и маркетинг в епохата на турбулентността; Локус Пъблишинг ЕООД; София 2009.
55. Проф. Чавдар Николов, доц. Ганчо Ганчев, гл. ас. Елена Ставрова, проф. Иван Ангелов; Световната финансова и икономическа криза и стабилността на българската икономика; Институт по икономика и международни отношения - Фондация „Фридрих Еберт“; София 2009.
56. Зигмунт Бауман; Глобализацията; ИК „Труд“; София 2013 г.
57. Ричард Брансън; Бизнесът на бъдещето; AMG Publishing; София 2012.
58. Анатоли Калецки; Капитализмът 4.0 – Раждането на новата икономика след кризата; „Класика и Стил“ ООД; София 2013 г.
59. Людмил Найденов; Данъчна автономност на местните власти – теоретични аргументи и национална практика; ИК „Стено“; Варна 2012г.
60. Насим Никълъс Талеб; Антикрекхост; ИК „ИнфоДар“ ЕООД; София 2013г.
61. Жак Атали; Кой ще управлява света утре?; „Рива“; София 2013 г.
62. Грегъри Дал; Един свят – един народ – как глобализацията оформя нашето бъдеще; „Фабер“; В. Търново 2010 г.
63. Клаус Легеви; Глобализацията и нейните противници; АГАТА – А, издателска група; София 2007 г.
64. Дон Сенор и Сол Сингър; Нацията Новатор – историята на израелското икономическо чудо; ИК „Мак“; София 2010.
65. Робърт Йенсен, Джон Камински, Нормад Ливъргуд, Стивън Гауанс; Капитализмът днес – сборник статии 2000-2009 г.; ИК „Жарава“; София 2009 г.
66. Филип Котлър; Управление на маркетинга – структура на управлението на пазарното предлагане; „Класика и Стил“ ООД; София 2002 г.
67. Джим Колинс; Пътят към величието; „Класика и Стил“ ООД; София 2003г.
68. Мери Бъфет, Дейвид Кларк; Уорън Бъфет и тайните на мениджмънта; „Изток – Запад“; София 2012 г.
69. Александър Ненов; На един клик разстояние; „Изток – Запад“; София 2012г.
70. Д-р Георги Бълдаров; Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в европейския съюз; Център за здраве и образование „Едикта“; София 2012 г.
71. Победа Луканова; Въведение в социалната икономика; „Авангард Прима“; София 2012 г.
72. Илия Балабанов; Инвестиционният вакуум – причини и изход; Академично издателство „проф. Марин Дринов“; София 2002 г.
73. Гарабед Минасян; Пътят към евро: опитът на страните от източната европа с паричен съвет; Академично издателство „проф. Марин Дринов“; София 2004 г.

74. Явор Марангозов; Характеристики на местните и международните съвместни предприятия в България; Академично издателство „проф. Марин Дринов“; София 2009
75. Доминик Кардон; Интернет Демокрацията; Издателство на НБУ; София 2012г.
76. Милад Дуеи; Големият дигитален обрат; Издателство на НБУ; София 2011 г.
77. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ ; Авторски колектив – Аврам Агов; Иновациите – европейски, национални и регионални политики; ARC RUND; София 2008 г.
78. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ ; Авторски колектив – Аврам Агов; Иновациите – политика и практика; ARC RUND; София 2004 г.
79. Джоузеф Стиллиц; Свободно падане; Инфо ДАР; София 2011 г.
80. Сасния Сасен; Глобалния град; Изд. Критика и хуманизъм; София 2011г.
81. Ори Брейфман и Род Бекстром; Морска звезда и паякът; изд. Сиела; София 2011 г.
82. Дейвид Уолмън; Краят на парите; изд. Сиела; София 2012 г.
83. Филип Багус; Трагедията на еврото; ИК „Мик“; София 2011 г.
84. Ерик Уайнър; Сепчестият пазар; HCM Медия; София 2011 г.
85. Джон Ролстън Сол; Крахът на глобализма; изд. „Кралица МАБ“; София 2009 г.
86. Николас Кар; Под повърхността; ИнфоДАР; София 2012 г.
87. Веселин Никифоров; Как да се формира пазарно стопанство; изд. Сиела; София 2008 г.
88. Вацлав Клаус; Евроинтеграция без илюзии; МаК; София 2012 г.
89. Дейвид Старк, Ласло Бруст; Постсоциалистически траектории; „АМАТ-АХ“; София 2006 г.
90. Джон Куишн; Зомби икономикс; „Изток – Запад“; София 2013 г.
91. Едмънд Бърн; Глобалната промяна; изд. Кибеа; София 2012 г.
92. Жюстин Томс, Поли Корерова; Основи на успешния бизнес; изд. Сиела; София 2012 г.
93. Евелина Христова; Комуникацията и организацията в 21 век.; РОЙ комюникейшън; София 2013 г.
94. Айн Ранд; Новата левица: антииндустриалната революция; МаК; София 2013 г.
95. Скот Белски; Как се реализират добрите идеи; „Изток – Запад“; София 2013 г.
96. www.atlasnet.bg – Интернет портал на Бизнес мрежа за българите по света.

Приложения:

Политики за високотехнологична индустриализация

1. Банки за приоритетни отрасли.
2. Отраслови фондове за финансиране на приоритетните отрасли.
3. Гаранционен фонд и насоки за развитието му при високотехнологичната индустриализация.
4. Регионални агенции за реиндустриализация.
5. Икономически индустриални зони (технозони).
6. Технологични паркове към Университетите и БАН и технологични (бизнес) инкубатори.
7. Създаване на Индустриални Клъстери, обвързани с научни и развойни звена.
8. Фонд или Фондове за нова информационна среда.
9. Технологична насоченост на образованието.
10. Стимулиране на интернационализацията на продажбите.
11. Интернет модели за електронна търговия на българите по света – БмБС.
12. Фонд за връщане на българите.
13. Клъстери за продажби на развиващи се пазари с държавно участие.
14. Клъстери за дуално обучение в индустриалните центрове.
15. Центрове за иновации и технологичен трансфер в хранителната промишленост.
16. Създаване на Технологични центрове.
17. Иновационни пилотни предприятия от приоритетните отрасли.
18. Регионални борси (тържища) и Търговски центрове за подпомагане реализацията на стоките.
19. Центрове за акредитация на храните.
20. Неправителствените организации в подкрепа на високотехнологичната индустриализация.
21. Фондове за финансиране на високотехнологичната индустриализация.
22. Фондове за кадрови ресурси.
23. Фондове за маркетинговите ресурси.
24. Фондове за информационни ресурси.
25. Фондове за научно-приложни проучвания.

Политика: Банки за приоритетни отрасли

Сърцевината на добре функционираща пазарна икономика са добре работещите финансови, в това число парични и капиталови пазари, в основата на които стои добре организираната банкова система.

Банковата система в условията на пазарна икономика има двузвенен характер, т.е. изградена е главно на две нива: на по-висшето ниво се намира централната банка (у нас Българската народна банка - БНБ) и на по-нисшето ниво - търговските банки и другите специализирани банкови институции (спестовни каси, инвестиционни и ипотечарни банки и др.), както и специализираните финансови (небанкови) институции (пенсионни фондове, застрахователни компании, финансови къщи) и др.

Двузвенна банкова система функционира у нас от 1989г., когато се създадоха отначало около десет специализирани отраслови държавни търговски банки, всяка от които предоставяше дългосрочни кредити само на отрасъла, за който бе създадена - електроника, селско стопанство и др. През 1989-1990г. тези банки бяха преобразувани в търговски банки с универсален характер с право да кредитират всички области на икономиката както с дългосрочни, така и с краткосрочни кредити. През същата година 59-те клона на БНБ се преоформиха в обикновени търговски банки. През 1992г. се създаде Банковата консолидационна компания (БКК), която имаше за задача да консолидира държавните банки с цел: първо, да се създадат по-големи и по-конкурентоспособни банки на вътрешния и международния пазар, второ, да се подобри и облекчи обслужването на големите предприятия и трето, да се подготви и осъществи приватизацията на държавните банки.

Изграждането на двузвенна банкова система в нашата страна се направи с цел постигане на следните два резултата: възникване на стимули в търговските банки да кредитират рентабилни и ликвидни предприятия и ефективни инвестиции и създаване на предпоставки за оптимизиране равнището на лихвените проценти както за кредитите, така и за депозитите. На основата на тези предпоставки и резултати банките могат да изпълнят своята роля в обществото. В условията на еднозвенна банкова система и държавна форма на организация на банките и предприятията такива стимули не могат да възникнат.

Днес 72.72% от банковия капитал в България е притежание на чужди финансови институции.

България има опит в създаването на отраслови банки. През 1987г. започва децентрализацията на БНБ - създават се първите отраслови търговски трезори. От някогашните клонове на Централната банка година-две по-късно се появяват и първите частни трезори. Първата между тях е „Минералбанк“. През май 1989г. с пари от Централната банка са създадени търговските трезори – „Балканбанк“, „Стопанска банка“, Банка „Електроника“, Банка „Биохим“ и други.

Тогава се създават специализирани отраслови търговски банки за дългосрочно кредитиране само на съответните отрасли.

Истинската двузвенна банкова система у нас се въвежда през 1991г.

Този модел претърпя промени през 1997г. с въвеждането на валутния борд.

Като самостоятелни финансови институти за финансиране на новата индустриализация чрез приоритетни отрасли и технологични ниши с висока добавена стойност, високотехнологична реиндустриализация и ускоряване на икономическия растеж е целесъобразно създаване на две банки – специализирани кредитори:

- ИНДУСТРИАЛБАНК АД - Специализирана банкова институция създадена на принципа на публично-частното партньорство. Структурата на капитала трябва да е в началото с най-малко 51% държавно участие. Цел на Банката е преимуществено кредитиране на компании от секторите за високи технологии, фармация, както и проспериращи компании от „историческата промишленост“.
- БАНКА БИОХРАН - Специализирана банкова институция създадена на принципа на публично частното партньорство. Структурата на капитала трябва също в началото да е с най-малко 51% държавно участие. Цел на Банката е преимуществено кредитиране на Хранително-вкусовата индустрия, в т.ч. етерично-маслената индустрия, биохрани и биоземеделие, биотехнологии, балнео, уелнес и СПА туристически компании.

В тези две банки трябва да бъде насочена цялата свободна парична ликвидност от държавните фирми и НАП. Тези банки под държавна гаранция ще могат да набират средства, както от страната, така и отвън за реиндустриализация под формата на облигации.

Управлението на банките трябва да е двустепенно, като в надзорния съвет да доминират държавните органи.

Капиталът на двете Банки трябва да е адекватен на целта да се привлекат и управляват големи активи. Бъдещ приоритет трябва да бъде изравняването на управляваните банкови активи от български банки и тези с чуждо участие. В настоящия момент активите на българските банки са около 17 милиарда или 27.28% от всички банкови активи – т.е. липсва връзка между националния промишлен и националния финансов контрол.

Като се позовем на практиката на САЩ, Франция и Германия е уместно след пет години работа на отрасловите финансови институти, посредством БФБ-София чрез Първично публично предлагане (IPO) да бъдат продадени голяма част от акциите им, като държавата запази минимален дял от капитала и се позволи на гражданите при преференциални условия да закупят акции.

Политика: Отраслови фондове за финансиране на приоритетните отрасли

„Отраслов фонд“ – фонд, който инвестира само в предприятия, които работят в определен отрасъл или сектор на икономиката. Активите на този тип фонд са в една и съща индустрия, за която е присъща липсата на диверсификация, свързана с тези средства.

I. Възможни варианти на отраслови фондове:

- Взаимен фонд - Взаимният фонд е колективна инвестиционна схема, която обединява парите на много инвеститори, инвестира в различни ценни книжа и печели от мащаба на тези инвестиции. Инвестирането може да е акции, облигации или комбинация от тях. Парите във взаимните фондове са професионално управлявани и всеки инвеститор притежава пропорционален дял от портфейла, съобразно вложената сума.
- Борсово-търгуван фонд - Инструменти, които имат за цел да следват в максимална степен движението на даден индекс или актив. Комбинират гъвкавостта и простотата на търговията с отделни акции и предимствата, които предлагат взаимните фондове по отношение на диверсификация на инвестиционния портфейл.

Тези два вида фондове концентрират инвестициите си в един сектор на пазара.

Инвестирането в определен сектор или отрасъл може да помогне за получаване на експозиция към определени фирми, индустрии или тенденции, които прогнозират бъдещ интелигентен растеж в дългосрочен план.

II. Пазарът на рисков капитал

В България има няколко рискови фонда с натрупан опит от работата си в страната, които са запознати с икономическата и финансовата среда. Въпреки всичко пазарът на рисков капитал за малки и средни фирми в ранна фаза на развитие има стабилен потенциал за растеж.

Проучванията сочат, че конкуренцията между взаимните фондове в усилията им да привличат средства, както и непрекъснатото излизане на нови и нови такива, може да доведе до появата на нов тип фондове - отраслови, което може да бъде естествено продължение в развитието на индустрията. В същото време фондове без ясно структурирана насока на инвестиции, особено ако са нови, имат не леката задача да се конкурират с утвърдени фондове с дългогодишна история и добри резултати в исторически план. Отрасловите фондове не са нещо непознато. Те са такива, чиито имена често сами по себе се говорят на инвеститорите с каква цел са създадени и накъде ще насочат своите инвестиции. Такива фондове се появяват на развитите пазари, за да запълнят една ниша, като обикновено първите се насочват към най-желаните печеливши отрасли. Спокойно можем да кажем, че първите стъпки в това отношение у нас бяха вече направени. Появи се първият фонд с ясно определено и „целово инвестиране“ – „Адванс IPO Фонд“. Целта му бе да инвестира в акции на нови компании или такива, набиращи капитал на

борсата. Подобен род фондове също отдавна съществуват на развитите пазари. Традиционно подобен род фондове са насочени към инвеститори с висока склонност на риск и идват в моменти на повишаващи се пазари, когато от участие в първични публични предлагания се реализира добра доходност. Определено можем да кажем, че не са много и индустриите в България, които дават достатъчно свобода за съставянето на един достатъчно диверсифициран портфейл от даден сектор. Като такива бихме могли да обобщим - тежката индустрия, туризмът и инфраструктурният сектор, сектори с потенциал за достатъчен по размер инвеститорски интерес. Част от проблема с недостига на компаниите и ликвидността, разбира се, има известно решение. Като страна, членка на ЕС, родните фондове биха могли в известна степен да излизат извън рамките на държавата ни, като инвестират част от набраните средства и в компании от избрания сектор в други страни, особено в тези от ЦИЕ, които имат доста сходни черти с българския пазар.

Въпреки слабостите на българския пазар за усвояване на рисков капитал, съществуват и многобройни възможности пред него. Рисковият капитал е уникално средство за финансиране на малки компании и може да се превърне в инструмент за насърчаването им в ИТ бизнеса, както и в други направления.

Предимствата на рисковия капитал се отнасят и за България. Рисковият капитал е алтернативна форма на финансиране на бизнеса и, сравнен с другите видове инвестиции, предлага повече възможности - не се изисква осигуряване на гаранции; мениджър от фонда участва в управлението на компанията; няма нужда от успешна финансова история на компанията и т.н. Уникален по своята същност, рисковият капитал не е обект на конкуренция от другите инструменти за финансиране. Те могат да го съпътстват и допълват без да се изключват един с друг.

Като заключение можем да кажем, че рисковите фондове ще играят все по-голяма роля в бъдещото развитие на ИКТ и други сектори, въпреки че тяхното влияние върху финансирането на малки и средни фирми в България е все още ограничено. Най-значителните предимства на финансирането с дялово участие са, че инвеститорите са напълно отдадени на фирменото ръководство, не са нужни никакви гаранции и съществуват възможности за допълнително външно финансиране. По този начин фирмите-предприемачи биха могли да навлезнат и на нови пазари.

Позовавайки се на проучванията смятаме, че взаимен фонд тип „Фондове в облигации“ би могъл да послужи като алтернатива на гаранционен фонд, с цел набиране на парични средства, чрез облигационни заеми.

С цел стартиране на реиндустриализацията като стратегически фактор за развитие на българската икономика е целесъобразно:

Създаване на два отраслови фонда за финансиране на приоритетни отрасли:

1. БИО&ТЕХ-BG - тип инвестиции - насочени към сектора на ХВП включващи главно компании за био- и еко-храни.
2. BG new IT INDUSTRIES - тип инвестиции – преимуществено в компании от сектора ИКТ - в частност за интернет приложенията.

Те ще представляват схема за колективно инвестиране на пари при разумно разпределение на риска. Функционират на принципа на обединение на средствата на голям брой инвеститори и по-голямо портфолио от това на индивидуалните инвеститори. Доходността се формира от увеличаването на стойността на дяловете на колективната инвестиционна схема (КИС).

Инвестиционна категория: Отворен тип с умерена доходност.

Минимум на първоначалната инвестиция: Не се изисква.

Профил на инвеститора: Фондове, които ще следват умерено-консервативна инвестиционна политика и са предназначени за инвеститори, които търсят реализиране на умерена доходност чрез постигане на стабилен ръст на стойността на инвестициите с цел нарастване на един дял.

Форма: Договорни фондове.

Двата фонда могат в бъдеще да се листва на БФБ-София.

Основен капитал: 500 млн. лв. - общо за двата фонда.

Стратегии и цели:

- Основната инвестиционна цел на тези два договорни фонда е да осигурят на своите инвеститори не само запазване на реалната стойност на инвестициите във времето, но и тяхното нарастване чрез реализиране на лихвен и капиталов доход в условията на нисък риск. За целта фондовете преимуществено инвестират в съответните перспективни отрасли.
- Договорните фондове ще се стремят да постигнат оптимално съотношение между риск и доходност, следвайки политика на активно управление на инвестиционен портфейл. Изборът на вида на активите, в които фондовете ще инвестират, зависи от възможността им да генерират очакваната доходност.

Политика: Гаранционен фонд и насоки за развитието му при високотехнологичната индустриализация

Съществуващият „Национален гаранционен фонд“ ЕАД е дъщерно дружество на „Българска банка за развитие“ АД. Предметът на дейност на фонда е:

1. Издаване на гаранции за допълване на обезпечението по заеми на малки и средни предприятия.
2. Гаранция за участие в търг, гаранция за добро изпълнение и гаранция за изплащане на кредит на износител.
3. Гаранция за научноизследователска и развойна дейност и за внедряване на тези продукти и научни разработки в индустрията.

Тези гаранции могат да покриват до 50% от задължението.

Прилагането на гаранционната схема компенсира липсата на история или достатъчно обезпечение при кандидатстване за кредит, както и намалява риска, поеман от търговските банки в страната, кредитиращи МСП.

Гаранциите са за стартиращи и действащи микро, малки или средни предприятия по смисъла на закона за МСП.

Финансиращи банки:

- Банка ДСК ЕАД
- Българо-Американска Кредитна банка АД
- ОББ АД
- Райфазенбанк България ЕАД
- СИБАНК ЕАД
- ЦКБ АД
- Юробанк България АД
- Банка Пиреос България АД

Фондът е с капитал 80 милиона евро. Максималният срок на гаранциите е 15 години и се издават за инвестиционен и за оборотен кредит за МСП.

Необходимо е да се разработят нови насоки за развитие на съществуващия гаранционен фонд при високотехнологичната реиндустриализация.

Съществуващият Гаранционен фонд няма заложили параметри в устава си за подкрепа на реиндустриализация. Такива са и последните мнения на правителството – да няма пряко държавно участие.

Целесъобразно е да се създаде дъщерно дружество „Национален Гаранционен Фонд за индустриализация на клъстерите“. За целево гарантиране на проектите за индустриализация. Приоритет трябва да бъдат европроектите в приоритетните сектори – индустрията за високи технологии и конкурентоспособните браншове на хранително-вкусовата промишленост.

Трябва да се разработят специални безлихвени гаранции за иновации за част от срока, докато фирмата набере сила и успее да се утвърди на пазара, тъй като иновативното производство е начинание с по-рисков профил, което по принцип няма собствени обезпечения.

Съгласно последните решения на Европейската комисия за индустриализацията един от основните приоритети за модернизиране на индустрията са инвестиции и иновации в малките и средни предприятия заради възможността да се използва потенциалът на клъстерите за насърчаване на растежа не само на промишлените сектори, а и на трансграничното сътрудничество и иновации.

Предлагаме името на фонда (дъщерното дружество) да е „Национален Гаранционен фонд за индустриалните клъстери“. Национален, а не регионален поради взетите решения от Европейската комисия за развитие на клъстерите като международни сдружения. Фондът ще гарантира проекта на клъстера още при неговото създаване – гарантиране на заема още в началото, включително чрез дяловото си участие в сдружението.

Политика: Регионални агенции за реиндустриализация

Целите на Европейските фондове за регионално развитие са в няколко аспекта, като преки помощи за инвестиции в предприятията (по-специално в малките и средни предприятия) с цел създаването на трайни работни места, инфраструктурни проекти, финансови инструменти (фонд капитал-риск, фонд за местно развитие и пр.) за насърчаване на регионалното и местното развитие и за улесняване на сътрудничеството между градовете и регионите.

Европейските фондове за регионално развитие (ЕФРЗ) могат да се намесят в три от новите цели на регионалната политика: сближаване – кохезионните фондове, регионална конкурентоспособност и заетост както и европейско териториално сътрудничество.

Европейският социален фонд (ЕСФ) има за цел да подобри трудовата заетост и възможностите за работа. Той се задейства в рамката на целите „сближаване“ и „регионална конкурентоспособност и заетост“. Европейският социален фонд оказва помощ на действията на държавите в области като адаптация на работниците и предприятията, достъп до работните места за търсещите работа, неактивните лица, жените, имигрантите, социална интеграция на лицата в неблагоприятно положение и борба срещу дискриминацията на пазара на труда, засилване на човешкия капитал чрез реформа на образователните системи и изграждане на мрежа от учебни заведения.

Има и специални инструменти (програми) за подкрепа, създадени от Европейската комисия и по-конкретно от Генерална дирекция „Регионална политика“. Те са: JASPERS - съвместна помощ в подкрепа на проекти в европейски региони, които ще бъдат съфинансирани със средства на ЕС; JEREMIE - съвместни европейски ресурси за микро до средни предприятия, инициатива е на Европейската комисия за достъп до финансирането за малки и средни предприятия, посредством действия по линия на структурните фондове; JESSICA – съвместната европейска подкрепа за устойчиви инвестиции в градските зони, която подкрепя устойчивото градско развитие и възстановяване; JASMINE – за подкрепа на микрофинансиращи институции целяща финансова подкрепа на небанкови организации. В регионите по цел „сближаване“ ЕФРЗ фокусира своята намеса върху модернизацията и диверсификацията на икономическите структури, както и върху запазването или създаването на трайни работни места. Действията, предприети в рамките на ЕФРЗ, обхващат следните области: научни изследвания и технологично развитие (НИТР); иновация и предприемачески дух; информационно общество; околна среда; предпазване от рискове; туризъм; култура; транспорт; енергетика; образование; здравеопазване.

В България съществува законодателство, което позволява на общините да създават гаранционни фондове за подкрепа и развитие на регионалната си политика. Те могат да се ориентират и към високотехнологична реиндустриализация.

Приоритетите на цел „регионална конкурентоспособност и заетост“ са групирани около три полюса:

- иновация и икономика на знанията: укрепване на регионалните възможности за научни изследвания и технологично развитие, насърчаване на иновацията и на предприемаческия дух и укрепване на

финансовата организация, по-специално за предприятията, свързани с икономиката на знанията;

- околна среда и предпазване от рискове: реабилитация на замърсените терени, поощряване на енергийната ефективност, насърчаване на градския обществен транспорт и изготвяне на планове за предотвратяване и управление на природните и технологичните рискове;
- достъп до транспортните услуги и телекомуникациите от общ икономически интерес.

Най-добре работещия общински гаранционен фонд за МСП в страната е Софийският. Неговата дейност е добър пример.

Общинският Гаранционен Фонд за МСП в община София (ОГФМСП) е учреден на 17.06.2002г. с Решение на Столичен Общински Съвет (СОС). ОГФМСП е специализиран орган на СОС, чиито средства се образуват със заделяне на 10 на сто от паричните постъпления от приватизацията на общинското участие в капитала на търговски дружества, както и на обособените части от имущество на търговски дружества с повече от 50 на сто общинско участие в капитала.

Общинският Гаранционен Фонд гарантира кредити само на фирми, които са регистрирани или развиват дейност на територията на Столична община. Фондът гарантира пред банките до 50% от кредита на малките фирми, но не повече от 100 хил. лв. До момента ОГФМСП-СО е подпомогнал над 400 фирми, като е съдействал за отпускане на кредити за около 60 млн. лв. В повечето случаи пред фонда кандидатстват с проекти не отделните фирми, а финансиращите институции, като ползата е двустранна - фирмата получава облекчено кредитиране, а банката увеличава броя на клиентите си.

Целите на ОГФМСП са провеждане на политиката на Столична община за подпомагане на малкия и среден бизнес на нейната територия чрез гарантиране на част от кредитния риск по кредити, предоставени целево от финансови институции на малки и средни предприятия, регистрирани или развиващи дейността си на територията на Столична община.

Целите на ОГФМСП се реализират чрез сключване на споразумения с търговски банки и други финансови институции, които осъществяват специални програми за кредитиране на МСП, разработване на схеми за гарантиране на кредити за МСП, които да определят размера и валидността на гаранциите.

Дейността на ОГФМСП-СО се извършва по два начина:

- ОГФМСП-СО изпраща фирми-кредитоискатели до банките с писмо, като предварително проучва състоянието на фирмата, в което се цитира, че фондът е склонен да поеме гаранционен ангажимент към тази фирма след окончателното проучване на фирмата от страна на банката.
- БАНКАТА отправя предложение до ОГФМСП-СО за гаранционна подкрепа, придружено с одобрения от нея кредит.

На същия принцип, рамкови финансови параметри и правилници за организация на дейността са учредени общински гаранционни фондове в около десетина общини в страната като Пловдив, Попово, Долна Митрополия и др. Някои от тях натрупаха положителни резултати от дейността, а някои бяха закрити, поради незадоволителен резултат. Основна причина за

незадоволителните резултати в почти всички случаи се оказа недостатъчния финансов ресурс на ОГФ.

Гаранция за постигането на добри резултати е правилното формулиране на основните цели на Общинските Гаранционни Фондове.

Основните цели на ОГФМСП са:

1. Провеждане на политиката на общината за подпомагане на малкия и среден бизнес на нейната територия.
2. Изпълнение на целите и задачите на Лисабонската стратегия на ЕС за провеждане на политика за насърчаване на малкия и средния бизнес и осигуряване на оптимални условия за неговата дейност.
3. Гарантиране на част от кредитния риск по кредити, предоставени целево от финансови институции на МСП, регистрирани или развиващи дейността си на територията на Столична община.
4. ОГФМСП може да развива и дейност за подпомагане на малкия и среден бизнес чрез целеви консултации.

Реализацията на целите на ОГФМСП се извършва чрез:

1. Взаимодействие с Агенцията за малки и средни предприятия. БТПП, БСК и други организации и сдружения на малкия и среден бизнес.
2. Сключване на споразумения с търговски банки и други финансови институции, които осъществяват специални програми за кредитиране на малки и средни фирми.
3. Разработване на схеми за гарантиране на кредити за малки и средни фирми, които да определят размера и валидността на гаранциите.
4. Обективно разглеждане на конкретните проекти на кредитополучателите.
5. Разработване и реализация на Общинска програма за стимулиране на малкия и среден бизнес, в съответствие с приетата от Правителството Национална стратегия за насърчаване на развитието на МСП.
6. Анализ и наблюдение състоянието на малкия и среден бизнес на територията на съответната община.
7. Разработване на целеви предложения и програми за сътрудничество с органи на Европейския съюз и други институции по проблеми на малкия бизнес.
8. Сътрудничество и взаимодействие с националните сдружения за малък и среден бизнес и други подобни институции.

Опитът от подобни финансови институции отчита факта, че значително се намалява рискът, когато се ориентират към регионални проекти и МСП от същия регион. Това е особено подходящо за новата индустриализация и високотехнологична реиндустриализация съобразно особеностите на района, съществуващите индустриални фирми и възможностите да се решават въпросите с намаляване на безработицата и по-високи заплати за индустриални работници и специалисти.

Необходимо е да се изградят 6 (шест) „Общински гаранционни Фонда за Регионална индустриализация“, (ОГФРИ) в следните региони: София, Пловдив, Варна, Бургас, Велико Търново и Видин. Модел на ОГФРИ: Минимален размер на учредителния капитал – 30 млн. лв., Максимален размер на гарантирания кредит – 50%, максимален размер на гарантираната сума по един кредит – не повече от 500 хил. лв.

Целесъобразно е създаването на 6 (шест) регионални агенции по реиндустриализацията. Те трябва да разполагат с широк набор от парични и непарични инструменти за поощряване и подпомагане на реиндустриализацията:

- парични ресурси – формират се от публичните бюджети, фондове на ЕС и частен капитал (регионални фондове за финансиране на реиндустриализацията);
- непарични инструменти – стимулиране на професионалното образование, подкрепата на клъстерите, индустриални зони и технопаркове, консултантска дейност, информационна среда и други.

Политика: Икономически индустриални зони (технозони)

Индустриалните зони (паркове) са обособени територии с развита инфраструктура, райониран и планиран за улесняване на инвестициите и индустриалното развитие.

Предшественик на съвременните индустриални зони в България са създаваните с градоустройствените планове по времето на плановата икономика т.нар. промишлени зони в градовете.

В периода на преминаването към пазарната икономика се пристъпи към изграждането на индустриални зони в съвременния смисъл на понятието, като мярка за поощряване на инвестициите и най-вече на преките чуждестранни инвестиции в България. Нормативна база за зоните са Законът за индустриалните зони и Правилникът за неговото прилагане, Законът за насърчаване на инвестициите, Законът за публично-частното партньорство и ред други закони, в т.ч. такива с екологична насоченост.

Съществена роля играе и Агенцията за подпомагане на инвестициите, която провежда държавната политика за привличане на инвеститори, одобрява проектите им за инвестиции и е посредник между тях и зоните.

В Българската агенция за инвестиции (БАИ е правителствена агенция) към момента са регистрирани 62 индустриални икономически зони, в т.ч. 14 функциониращи, 21 с напълно или почти изградена инфраструктура, с възможност за приемане на инвеститори и 27 в процес на развитие. Индустриалните зони са съсредоточени в големите индустриални, университетски и транспортни центрове в страната – София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе и др.

Новите индустриални зони остават най-ефективния инструмент за привличане на чуждестранни инвестиции в индустрията, защото без изградена инфраструктура, учредено право за строеж и гарантирана административна подкрепа на местните и държавни органи, у нас е невъзможно да се построи предприятие в разумни срокове.

Високите за нашите стандарти цени и изискването за минимална инвестиция от 10 млн. лв., обаче, ги правят труднодостъпни за малките и средни български предприятия. В тази връзка следва да се помисли за възстановяването и модернизирването на старите промишлени зони и улесняване използването им от този род фирми. През миналия програмен период 2007-2013г., такива проекти са финансирани в централно- и източноевропейските страни в ЕС (у нас в такъв проект е участвала Община Перник). Това е особено важно за общини като Пловдив, които нямат свободни терени за такава цел.

При всички случаи икономическите индустриални зони (технозони) са важен инструмент за провеждане на високотехнологична реиндустриализация както на „историческата“ промишленост, така и на новите приоритетни отрасли.

Големите индустриални предприятия с територия над 30 дка, които са съхранили част от индустриалната си дейност биха могли да бъдат подкрепени в получаване на статут на Технозони. Помощта е възможно да се

осъществи чрез осигуряване на дългосрочен финансов инструмент (до 10 години) за подобряване на старата инфраструктура, както и с подкрепа на „разумна“ клъстеризация по основното индустриално направление.

Необходимо е:

- Парламентарна инициатива за нормативно обезпечаване на изпълнението на проекти за възстановяване и модернизиране на индустриални зони чрез публично-частно партньорство от общините и сдружения на заинтересованите фирми.
- Да се увеличи делът на Държавата и общините в изграждането на инфраструктурата на индустриалните зони по практиката на страните от централна Европа и Румъния, където държавата поема 50% от разходите, независимо от формата на собственост на зоната.
- Агенцията по инвестициите и Регионалните агенции за индустриализация да привличат целенасочено инвеститори във високотехнологичните сектори на индустрията, които са заявили интерес към сътрудничество с български фирми.

Политика: Технологични паркове към Университетите и БАН и технологични (бизнес) инкубатори

Според възприетите разбирания на ЮНЕСКО, Международната асоциация на научните паркове (IASP), Световната асоциация на Технополисите (WTA), Американската асоциация на университетските изследователски паркове (AAURP), Асоциацията на научните паркове на Обединеното кралство (UKSPA) и др.), с понятието „технологичен парк“ се обозначава една от разновидностите на високотехнологични клъстерни структури, които в голяма степен се припокриват като организационна форма и принципи на дейност и се отличават по-скоро семантически, отколкото по същество. Такива са „Индустриален хай-тек парк“, „Кибер парк“, „Научен град“, „Технополис“, „Технологичен център“, „Научно изследователски парк“, „Университетски изследователски парк“, „Технологичен инкубатор“ и т.н.

Все пак, всеки сценарий за реализиране на парк и неговият мащаб трябва да бъде съобразен с мащаба на потенциалните участници в него. Така например, ако съществува реална възможност към парка да бъде привлечен крупен обект на съществена корпорация, тогава генералният план трябва да отразява този сценарий. Също така, ако един парк с инкубатор се намира в близост до научно-изследователски център, това е един добър шанс да се приложат „spin-off“ инкубационните процеси така, че успешните компании да могат да освобождават място за нови участници, като същевременно запазват своите съществуващи връзки с доставчици и клиентска мрежа.

Мащабът на един технологичен парк - площта с която разполага, сградният фонд, съсредоточените в него технически, комуникационни, човешки и други ресурси, може да бъде в силно различаващи се пропорции в зависимост от задачите които си поставя и регионалния обхват на очаквания ефект от неговата дейност.

Примери за паркове с национален обхват са Националният технологичен парк „Лимерик“ в Ирландия или Латвийският Технологичен Център, както и „Технологичен парк Малайзия“. От този порядък е идеята за изграждане на Технопарк в „Индустриална зона Божурище“, във взаимодействие с „Технопарк Цюрих“, Швейцария.

На другия полюс (с локален обхват) са паркове към ВУЗ, като например Технологичния парк на университета в Съндърланд, Великобритания.

Принципите и практиката на дейността на Технологичните паркове са известни от Европейския опит и лесно приложими в България.

Технологичният парк е организационна единица, която е създадена за да подпомогне растежа на фирми, които обикновено са локализирани в териториална близост и имат дейност, свързана с интензивно използване на знания. Неговата основна цел е да стимулира иновациите и да генерира икономически ползи чрез подпомагане на такива фирми. Технопаркът подкрепя своите наематели с предоставянето на благоприятна бизнес среда, в подходяща физическа инфраструктура, както и на редица комуникационни, консултантски, правни и други услуги.

Физическата инфраструктура е много важен елемент на един технологичен парк. Първоначално терминът „технологичен парк“ е имал много ограничено определение, с акцент върху недвижимите активи, които университетите обикновено отдават под наем на бизнеса под формата на офис площи или изследователски съоръжения. Впоследствие се е развила идеята за включване на много по-широк набор от функции, включващи научни изследвания, развитие на предприемачеството, бизнес инкубация и технологичен трансфер. Паркът осигурява на своите наематели основна инфраструктура, като например сгради с офиси, конферентни зали, лаборатории, ток, комуникации, и т.н. Както беше съобщено от Sanz (2002), 15% от високотехнологичните клъстери сега имат и жилищен елемент - един феномен, който се е увеличил значително през последните пет години. Това означава наличие на специално проектирани резиденции, които могат да бъдат използвани от научни работници като домашни офиси или жилища.

Местоположението може да бъде значителен фактор за успеха на един високотехнологичен парк. Предвид глобалния характер на бизнеса днес, друг важен компонент е близостта до транспортната инфраструктура, особено до летища и магистрали. Осигурен обществен транспорт и железопътни мрежи също могат да бъдат от значение. В световен мащаб, най-високотехнологичните клъстери (75%) са разположени в рамките на градовете. Въпреки че значителен брой (25%) са разположени извън градовете, тези места не са далеч от най-близките градове.

Седемдесет и шест процента от високотехнологични клъстери имат научни или технологични институти или центрове, които основно се занимават с приложни изследвания и технологии и работят в много тясно сътрудничество с индустрията. Наемателите придобиват нови технологии чрез собствени изследвания или чрез работата на тези образователни и изследователски институции. Във втория случай, паркът улеснява трансфера на технологии от университет или изследователски център към иновативни компании. Трансферът на технологии от лабораторията към пазара се улеснява чрез оказване на практическа помощ за осигуряване на достъп до финансови средства (начален и рисков капитал) и придобиването на опит в подготовката на търговски жизнеспособни бизнес проекти.

Технологичните (бизнес) инкубатори са важен европейски инструмент в подпомагане на предприемачеството сред младите учени и студенти.

Едно проучване на IASP, проведено през 2002 г. (Sanz, 2002) съобщава, че има силна връзка между високотехнологичните клъстери и бизнес инкубирането. Повече от 88% от високотехнологичните клъстери имат бизнес инкубационни дейности, 23% имат поне един бизнес инкубатор (BI) със собствен мениджърски екип. Само 12% от клъстерите нямат инкубационна дейност. Бизнес инкубаторът е инструмент, създаден, за да ускори растежа и успеха на предприемачески компании в хай-тек клъстерите. Той катализира процеса на стартиране на развиващи се компании, като им помага да оцелеят и да израстват в етапа на тяхната начална дейност. Инкубаторът снабдява предприемачите с опит, съдействие при управлението, достъпът до финансиране (рисков капитал), мрежи и инструментите, от които се нуждаят, за да направят своите начинания успешни. Той също така предлага на фирмите гъвкави лизингови договори за офис услуги, достъп до оборудване, работно пространство и всичко това под един покрив. Основната цел на инкубаторът е да произвежда успешни

фирми, които ще напуснат програмата финансово жизнеспособни и свободно развиващи се, обикновено в рамките на две до три години.

Реализирането на проекти за изграждане на Технологични паркове от национален или регионален обхват е инициатива, изискваща сериозна предварителна подготовка, в това число законодателна. В този смисъл, такава инициатива има характер на дългосрочен проект.

В същото време, предприемането на активни стъпки в това направление не търпи отлагане. Ето защо, може да се предложени да започне реализирането на локални (с местно значение) инициативи за изграждане на Технопаркове към съществуващи ВУЗ, с участието на териториално базирани фирми и местните власти.

За региона на Пловдив може да се мисли за технологично насочени паркове с базови научно-образователни организации, например: Технопарк към ПУ „Паисий Хилендарски“ за софтуерни разработки за мобилни приложения; технозони към УХТ (ВИХВП) за Био- и Екотехнологии в ХВП и парфюмерийна промишленост.

Изграждането може да започне с технологични инкубатори към съответните ВУЗ и впоследствие, след създаването на пълноценни структури, да се реализира перспективата за обединяване на съществуващите и новосъздадените паркове в регионален технологичен център.

Необходимо е държавата да създаде фонд за подпомагане на този предприемачески процес в началото на Стратегията за високотехнологична реиндустриализация, особено в приоритетните отрасли като ИКТ – софтуер за Интернет и мобилни приложения.

Технологичните паркове и инкубатори трябва да се формират като част от Иновационната политика.

В тази връзка е целесъобразно да се учреди Национален фонд за българската наука, който да формира финансов ресурс както по линия на спонсорство, така и с целево държавно участие.

Политика: Създаване на Индустриални Клъстери, обвързани с научни и развойни звена

Индустриалните клъстери са географски свързани концентрации от сходни, взаимоотношени или допълващи се фирми с активни канали за делови взаимоотношения, комуникация и диалог, които ползват обща специализирана инфраструктура, пазари на труд и услуги и са изправени пред общи възможности за развитие и заплахи.

В ЕС има разработена политика за развитие на клъстеризацията, както и инструменти за провеждането на тази политика – програми за финансиране на клъстерите и органи за техническа помощ, мониторинг и сертификация.

Реална дейност по клъстерите в България започна през 2004г., в процеса на подготовка за присъединяването на страната към ЕС.

По данни от Агенцията по вписванията, към 31.12.2013г. в страната са регистрирани 186 клъстера. От тях 58 са получили финансова подкрепа за периода 2007-2013г. по различни европейски програми.

В Съобщението „За възраждане на европейската промишленост“ на Европейската комисия от 28.01.2014г. до Европейския парламент, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, са записани следните очаквания за ролята на клъстерите в този процес:

„Потенциалът на клъстерите да създават благоприятстващи иновациите екосистеми за взаимно подкрепящи се групи от МСП трябва да бъде проучен по-добре като начин за насърчаване на растежа. Комисията ще улесни съгласуването на МСП, които желаят да се интегрират в клъстери от световно ниво, насочени към постигане на отлични постижения, и в трансевропейски вериги на стойността. Нейните действия няма да бъдат ограничени до промишлените сектори, а ще бъдат насочени към улесняване на междусекторното и трансграничното сътрудничество и иновации.

Трябва да се интегрират по по-добър начин веригите с добавена стойност, от снабдяването със суровини до бизнес услугите и дистрибуцията, както и връзките с центровете за изследвания, обучение и образование. Освен това чрез програмата „Хоризонт 2020“ ще се подпомагат улеснени от клъстерите демонстрационни проекти за иновации на веригите на стойността с цел да се подкрепи осъществяването на стратегиите за интелигентно специализиране“.

Финансирането на клъстерите за изпълнението на тези очаквания през периода 2014-2020г. ще се извършва по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“. Основната идея е да се подпомагат клъстери, чрез които МСП да се обединяват в т.нар. вериги на стойността или клъстери за комплексни продукти.

В този смисъл от особено значение е да се приложи „разумна клъстеризация“, както за „историческата“ индустрия, така и най-вече за „приоритетните“ отрасли, технологични ниши и високотехнологични продукти.

- Тъй като икономическото състояние на повечето МСП в България не им позволява високотехнологично обновление и самостоятелен достъп до европейските кооперационни вериги и пазари, обединяването им в клъстерни форми е реална възможност за устойчиво развитие на базата на финансиране от европейски и национални фондове и банкови кредити. За тази цел чрез данъчни и други фискални механизми държавата трябва да поощри създаването на регионални клъстери като пилотни проекти за развитие на високотехнологични сектори на индустрията в приоритетните направления.
- От особено значение е при създаването на индустриални клъстери да се подходи с изискването за участие на научни и развойни звена, като структурообразуващи при „разумната клъстеризация“.
- Важно е целенасочено да се подпомогнат като „пилотни проекти“ създаването на Индустриални клъстери в големите университетски центрове – София, Пловдив, Варна, Бургас и Велико Търново.
- Необходима е парламентарна инициатива за създаването на законодателна рамка за функциониране на краудфайнансинга, който е много удобна форма за финансиране на малки фирми в малки населени места, където хората се познават и се ползват с взаимно доверие.

Индустриалните клъстери могат да се създадат на базата на съществуващите индустриални площадки (с над 30 дка терен и над 10 дка закрита площ), в които се е запазила дейността по промишлено производство. Още повече, че за 20-на години по естествен начин са се формирали производствени, научни и търговски връзки с група фирми, вкл. и на същата територия.

По същата логика могат да се образуват индустриални клъстери към институтите на БАН, които са формирали контакти за индустриално производство.

Политика: Фонд или Фондове за нова информационна среда

В България безжични интернет мрежи с безплатен достъп доскоро се изграждаха предимно на публични места, като инвестициите в тези услуги се извършваха и финансираха предимно от фирми развиващи дейности в областта на ресторантьорството, хотелиерството, питейните заведения, заведенията за бързо хранене, т.е. популярни места където се събират големи групи от хора и с наличието на услуга, като безплатен интернет се е разчитало за допълнително увеличаване и задържане на клиентопотока през съответния търговски обект.

Подобно разпределение на точките за свободен интернет достъп се забелязва и в сайта www.hotspotbulgaria.com (Hotspot Bulgaria - новини, свободни WiFi зони и интернет доставчици), където има постоянно актуализиращ се списък и карта с места, където може да се ползва свободен WiFi интернет на територията на България. За целта потребителите използвайки дадената в сайта карта могат да намерят свободните WiFi зони в близост до адреса, който ги интересува. В картата преобладават заведения и хотели. Добавени са и някои обществени места, магазини и бензиностанции.

От скоро телекомуникационната компания Виваком (Vivacom), реализирайки стратегията си за повсеместно покритие с безжичен интернет на обществени места, е на път да промени горното ограничено разпределение, като осигури широк и неограничен достъп до безплатен интернет. С тази стратегия мобилният оператор цели да улесни максимално достъпа до информация за всички хора. Това ще спомогне да се наложи и европейската практика за интернет достъп на гражданите навсякъде и по всяко време. Планирано е изграждането на около 4000 места на територията на България, които да се обхванат от безплатен безжичен интернет, като услугата няма да изисква парола или код за достъп и ще е с неограничен трафик.

Паркът в Пловдив е част от местата, които телекомът е превърнал в безплатни Wi-Fi зони. Сред най-популярните от тях са всичките близо 200 магазина от мрежата на Виваком, летище София, петте най-големи ЖП-гари в страната (София, Пловдив, Варна, Бургас и Горна Оряховица), целият пешеходен център на столицата (вкл. бул. „Витоша“ и пл. „Славейков“), четирите софийски парка „Лебеда“, „Св. Троица“, „Св. Георги“ (до Петте къшета) и парк „Буката“ (при Баня „Мадара“), както и столичната поликлиника „ДКЦ 6 – Илинден“, както и линии на междуградски автобуси и коли на таксиметрови компании. Ако интересът към безплатен интернет в градския транспорт бъде посрещнат положително от гражданите, телекомът има готовност да разшири проекта и в останалите линии, които покриват столицата. Пътниците ще могат да използват безплатния интернет достъп по време на пътуването си във всеки един от автобусите. Освен това от Виваком откриха и най-голямата свободна Wi-Fi зона на българското Черноморие в Морската градина в Бургас. Новите интернет точки са общо три и обхващат най-популярните райони в парка – Летния театър, Пантеона и Морското казино.

Като пълна противоположност на големите населени места с широкия и безплатен достъп до интернет, могат да се посочат слабо развитите райони в страната, в които живее 30% от населението и безплатен достъп до интернет или липсва или е крайно ограничен. Телекомуникационните съоръжения в

тези райони са недостатъчни за да осигурят пълно покритие с надежден и високоскоростен интернет. Този въпрос бе поставен по време на онлайн-дискусия на тема „Бъдещето на широколентовия достъп у нас и по света“ провела се по инициатива на технологичния сайт IDG.bg, с организационното партньорство на Изпълнителна агенция ЕСМИС. По време на дискусията се разгледа и Проектът за изграждане на широколентови мрежи за интернет достъп в отдалечените селища у нас, финансиран със средства по ОП „Регионално развитие“, вече в напреднал етап на реализация, след като през декември 2013г. Еврокомисията го одобри окончателно. Изграждането на високоскоростен достъп до интернет в слабо развитите и отдалечени региони на страната се разглежда като предпоставка за икономическото им съживяване и за създаване на необходимите условия за живот и бизнес чрез достъп до глобалното интернет пространство.

България трябва да планира и национални средства за развитието на бърз интернет. Не може да разчита само на европейските, тъй като те са крайно недостатъчни за изграждането и модернизирването на дигиталната инфраструктура. Според Проекта България трябва да обърне повече внимание за наваксване на изоставането по отношение на проникването на широколентов достъп. Едно от възможните решения е засилване на публично-частните партньорства, като частните инвестиции бъдат стимулирани от държавата.

„В момента всички страни адаптират стратегиите си към облачните технологии, ние също се опитваме да свържем разпокъсаните части от информационни системи на държавната администрация“, отбелязва Красимир Симонски, изпълнителен директор на Изпълнителна агенция „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“. Интернет достъпът е функция на частните доставчици, а държавата се стреми да изгради своя „облак“, тъй като услугите и ресурсите са все по-централизирани, и заради многото бази данни, и заради поддръжката. Банките в България преминаха към подобна организация, с централизирани ресурси на едно място, а клонове по страната се нуждаят само от комуникационна свързаност, каза още изпълнителният директор на ЕСМИС.

Европейските средства по оперативни програми предвидени за осигуряване на безплатен достъп до интернет на слабо развитите райони в страната са недостатъчни и ограничени. Необходимо е да се планират и национални средства за осигуряването на безплатен високоскоростен достъп до интернет, което може да се реализира чрез създаването на *Фонд за осигуряване на високоскоростен интернет и необходимия хардуер за достъп до мрежата*. Услугите на Фонда трябва да са в полза, както на населението така и на бизнеса, като целта е осигуряването на безплатен високоскоростен интернет за индустриалните зони, технопарковете и жилищните квартали. Също така ще е в полза със средства от Фонда да се осигурява и закупуването на необходимия хардуер и компютри нужни на бизнеса за неговото развитие, като е възможно да се предложи схема при която тези средства ще се възстановяват от фирмите, но след определен срок без да чувстват финансово натоварване, като по този начин ще се допълва и Фонда.

Създаването на информационна среда за ускорена индустриализация е процес, който не трябва да се оставя на инициативата на комуникационните компании или да се разчита на отделни проекти с европейско финансиране. Необходимо е да се планират държавни средства за осигуряването на безплатен високоскоростен достъп до интернет, което може да се реализира чрез създаването на *Фонд за осигуряване на високоскоростен интернет и хардуер за достъп до мрежата* с две основни функции:

- осигуряване на безплатен високоскоростен интернет на територията на страната, в това число за индустриалните зони, технопарковете и жилищните квартали;
- осигуряване чрез инвестиционни за повече от 3 години схеми на необходимия хардуер и компютри, нужни на бизнеса за неговото развитие.

Необходимо е да се извършва и ефективно използване на вече изградени мрежи или такива в процес на изграждане за широколентов високоскоростен достъп до интернет. Например очаква се проектът за широколентов достъп до мрежата, който е част от стратегията за електронното правителство, да приключи през септември 2014г. Интернетът от ново поколение ще се осигури от 900 км кабелни линии, обхващащи 29 общини, 24 малки населени места и 295 офиса на държавната и местната администрация. Би било целесъобразно тази инфраструктура да се използва и в полза на бизнеса, като средство за осигуряване на бърз, безплатен и неограничен достъп до интернет на територията на бизнес зоните, технопарковете и индустриалните зони.

Формирането на такъв фонд за нова информационна среда е от ключово значение за новата високотехнологична индустриализация на България (2015–2025г.). Решението за достъпа до този ресурс (като помощ за хардуера и като субсидия за Интернет) е със значението на другите важни ресурси – финансовия и научния. Когато се изгражда стратегията и проекта на българските правителства, това трябва да е приоритет номер едно. За стартирането му са необходими не повече от 30 млн. лв. Необходимо е и да се разшири създадената вече инфраструктура за електронното правителство. Колкото до частта за хардуер, тя ще се възстанови след 3 години.

От важно и съществено значение е насищането с информация на ежедневната работа на учените, разработчиците и продавачите. В случая трябва да се работи като интегрирана система и на получаването на „безплатен информационен ресурс“ от индустриалните фирми и науката трябва да се гледа като на подкрепа и субсидия, която по значение е наравно с финансовия ресурс необходим за реиндустриализация и нова ВТ индустриализация на България 2015-2025г.

Политика: Технологична насоченост на образованието

Не можем да очакваме проспериращо общество в икономически, социален и културен аспект, ако не развием икономика с висока добавена стойност - икономика, базирана на знанието. В тази връзка образованието все повече се превръща в икономическа детерминанта с широка обществена значимост включително и в качеството си на социален феномен. Освен предпоставка за устойчиво обществено развитие, високото общообразователно равнище на нацията се свързва с повишаване на благосъстоянието и задвижва икономическия потенциал на дадена страна.

От своя страна технологичната промяна води до изменения в структурата на заетостта, което поражда необходимост от приобщаване на образователната система към технологичното реструктуриране. Така се засилва пазарната връзка между образованието и бизнеса и се пораждат стимули за подобряване на образователната система, за да може тя да отговори на предизвикателствата, които технологичната промяна поставя пред труда.

Световната финансова и икономическа криза оказва сериозно влияние върху икономическото и социално развитие на България, доведе до нови предизвикателства към образователното равнище и професионалната подготовка и квалификация на работната сила и наложи необходимостта от неотложни мерки и в областта на образованието като основа на съвременната „икономика на знанието“.

За решаване на проблема явно се нуждаем от подобряване на образованието, в т.ч. и промяна на методите за преподаване – както в основното и средно образование така и при висшето. Образованието трябва да се фокусира върху развиването на конкретни умения на хората. Стремешът е да се подобри конкурентоспособността на обучаваните чрез насочване на професионалното обучение към процесите на иновация.

В тази връзка трябва да се подобри качеството на системата за обучение в професионалното образование, да се развият нови умения и навици, свързани с работа с нови иновационни технологии, както и да се придобият нови езикови компетенции, необходими за улесняване на мобилността на обучаваните на трудовия пазар

Подобно трябва да бъде обучението и във висшите учебни заведения. Всички проекти, които студентите разработват по време на следването си по възможност да бъдат свързани с проблемите и производството на фирми, с които ВУЗ-ът има връзки. В научно-изследователските колективи, които разработват задачи за индустрията да бъдат включвани и студенти. По такъв начин се създава възможност бъдещият специалист и фирмата да се харесат, студентът да получи предложение за стипендия и след завършване на обучението си да бъде привлечен на работа в тази фирма.

За да решим въпроса за създаване на способни, образовани и знаещи кадри за нуждите на новата високотехнологична индустриализация в България е необходимо:

Да се направят промени в Законите за средно и висше образование.

За професионалните гимназии е важно:

- Да се засили практическото обучение на учениците, с цел последните да усвоят уменията да работят на модерни и високопроизводителни машини.
- Професионалните гимназии да сключат договори с фирми с модерно, високопроизводително и високотехнологично оборудване, където учениците да водят практическото си обучение, да се обучават от специалисти от фирмата и да изпълняват задачи на фирмата срещу определено възнаграждение.
- Проектите и курсовите задачи на учениците от горните класове да бъдат задавани от фирми, във връзка с конкретни места от производствените им процеси.
- В решаването на тази задачи да се включват преподаватели от професионалните гимназии с цел повишаване качеството на разработките и повишаване квалификацията на самите преподаватели.

За техническите университети е възможно:

- Да се разработят икономически механизми, които да доведат до съвместна дейност на университетите и фирмите с цел от една страна решаване на проблемите на фирмите от научно приложен характер, а от друга - оказване помощ на университетите при подготовката на студентите за тяхното безпроблемно навлизане в дейността на тези фирми.
- В тази връзка към университета да се създадат научно-приложни съвети, които да приемат заявки от различни фирми по казуси за решаване, свързани с профила на университета.
- Всички казуси да се дават на ръководителите на курсови задачи и проекти, като студентите при тяхното изпълнение да разрешават действителни производствени проблеми. При решаването на тези задачи, студентите да бъдат ръководени от техните преподаватели, но да ползват и услугите на специалистите от съответните фирми. Така още в процеса на следването студентите ще се запознаят с проблемите на съответните фирми, а фирмите - с възможностите на студентите.

За всички набелязани предложения е особено важно да се прилага утвърдения практически опит на държавите Австрия и Германия с въвеждане на дуалното обучение.

Трябва да се отчете фактът, че „образованието е лична работа“ и трябва с финансови инструменти да се поощри кандидатстването на младите хора в необходимите технически специалности. Разбира се първо трябва да се завишат държавните поръчки за тези специалности. За техническите специалности е много важно да се осигури извънредно кредитиране (в средните и във висшите технически училища) с нови условия, вместо съществуващите в момента. Трябва да са привлекателни и на тях да се гледа като дългосрочна субсидия, а не като на „потребителски кредит“.

Политика: Стимулиране на интернационализацията на продажбите

Един от най-големите успехи на ЕС беше създаването на обширен единен пазар с над 500 милиона потребители. Въпреки това, за много малки и средни предприятия (МСП) националните граници все още представляват значителна пречка за разширяване на бизнеса и те продължават да зависят до голяма степен, или единствено, от своите национални пазари. Към настоящия момент оценките показват, че едва една пета от европейските МСП изнасят в чужбина и само 3% от тях имат дъщерни предприятия, клонове или смесени предприятия зад граница. Още по-обезпокоително е, че интернационализацията дори все още не се обмисля от значителна част от европейските МСП, въпреки факта, че те вече са изложени на силна международна конкуренция дори в рамките на своите собствени вътрешни пазари.

Проучвания са доказали пряката връзка между интернационализацията и доброто представяне на МСП. Проактивната интернационализация засилва растежа, повишава конкурентоспособността и поддържа дългосрочната устойчивост на предприятията. Въпреки предимствата си, разширяването отвъд националните граници все още е голяма стъпка за повечето малки предприятия. Те просто не разполагат с ресурсите и контактите, които биха ги информирали за подходящи бизнес-възможности, потенциални партньори и възможности на чуждите пазари. В допълнение, необходимата финансова инвестиция за излизане на международната сцена може да бъде значителна пречка за много МСП. Също така, динамичният характер на пречките предполага, че трудностите ще вървят успоредно със степента на интернационализация на предприятието. За да бъдат преодолените трудностите са разработени множество програми - национални и регионални, за подпомагане на интернационализацията на МСП. Първата агенция за насърчаване на търговията е създадена във Финландия през 1919г. като в продължение на много години правителствените програми за помощ са наблягали единствено върху насърчаване на износа посредством инструменти като кредити за финансиране на износ, търговски мисии, съвместни търговски изложения и т.н. Характерът и съдържанието на тези мерки за подпомагане на износа са еволюирали според новите предизвикателства и новата взискателна обкръжаваща среда, но подобни програми все още представляват около 70% от мерките за подпомагане на интернационализацията на МСП по света. Въпреки достойнствата им, тяхната ефективност при насърчаване на износа и фактът, че задоволяват важна нужда на МСП (особено при малките и новите), всички правителства имат богат опит и са разработили еднакви или почти еднакви решения за своите национални предприятия. Това извежда на преден план факта, че интернационализацията не включва само износ. Така например, трансграничното сътрудничество, участието в ползотворни мрежи, търсенето на конкурентни ресурси или нови технологии са важни елементи в стремежа на съвременните МСП към интернационализация. Също така, интернационализираните МСП съчетават различни взаимно допълващи се подходи в своите международни стратегии. Това подчертава факта, че индивидуализираната помощ за МСП е най-ефективният тип помощ за тяхната интернационализация и се изразява в цялостно анализиране на предприятието и изготвяне на индивидуален план посредством множество мерки за подкрепа, които понякога дори минават отвъд

интернационализацията. Такъв е случаят с австрийската програма „Go international“ на Федералната стопанска камара на Австрия и австрийското правителство, при която в допълнение на индивидуализираната помощ, перспективата включва интернационализацията на икономиката като цяло (холистичен подход), което предполага разглеждането на други области като корпоративна социална отговорност или новаторство. В случая на ирландската организация „Enterprise Ireland“ механизмите за подпомагане са проектирани да вземат предвид всички нужди на предприятията, с цел по-доброто им подготвяне за интернационализация. Проучвания вече са установили силни връзки между новаторството и интернационализацията — и двете имат благоприятен и причинно-следствен ефект върху конкурентоспособността.

Някои държави като Норвегия вече прилагат интегрирани мерки, предлагащи програми, които съчетават новаторство и интернационализация като комбинация от инструменти, която позволява на предприятията да повишават създаваната от тях стойност и конкурентоспособността си. Допълнително предимство на тези програми е, че те са насочени към онези предприятия, при които основният мотив за интернационализация е подобреният достъп до новаторство, високи технологии или експертни познания. Те предлагат и по-добра платформа за преки действия по едно важно и относително ново явление, т.нар. „предприятия, родени глобални“ („born globals“).

Факт е, че за Европа е от съществено значение да повиши капацитета и ефективната интернационализация на МСП, които са доста под своя пълен потенциал. Освен повишаване на осведомеността на МСП за нуждата от интернационализация, европейските национални и регионални институции трябва да осигурят по-лесен и по-широк достъп до програми за помощ и до приложима и лесна за използване информация. Също така трябва да се обърне внимание на вътрешни проблеми като липсата на достатъчно на брой и достатъчно подготвени човешки ресурси за справяне с интернационализацията и нуждата от пряка помощ при нейното финансиране. При това ще трябва да се отчете разнородността на МСП, която ще изисква индивидуализиран подход към всяко предприятие. Интернационализацията се е превърнала в условието за оцеляване на МСП в днешната силно конкурентна среда.

Европа се нуждае от повече интернационализирани МСП. Голяма част от МСП и повечето от тези с по-малко от 10 служители насочват всички дейности към своите местни или национални пазари. Според международните проучвания още по-обезпокоително е, че голяма част от МСП никога не са обмисляли „да работят в международен план“. Разширяването на дейностите към чужбина все още се счита или за ненужно, или за твърде скъпо и рисковано. Интернационализацията предлага достъп до по-широк кръг клиенти, допълнителни доставчици или опит с нови технологии. Като цяло, тя проправя път към повишена производителност, дългосрочна устойчивост и по-голяма конкурентоспособност, които са основните ползи от една успешна стратегия за интернационализация. Насърчаването на по-голяма степен на интернационализация сред МСП е важно, но повишаването на осведомеността не включва само информиране за ползите от интернационализацията, но също осведомяване за съществуващи програми за подпомагане на МСП, решили да стъпят на международния пазар. Понякога тази липса на осведоменост или неяснотата, породена от твърде

многобройните и припокриващи се схеми за помощ, водят до объркване сред онези МСП, които имат намерения да стъпят на международния пазар.

Това е особено вярно за най-малките предприятия, които съответно имат най-голяма нужда от помощ. Поради това програмата трябва да се съчетае със значителни усилия за общуване с целевите МСП. Програмите, приканващи малките и средните предприятия посредством силни и ефективни послания да погледнат отвъд естествените си граници за внос, износ, сътрудничество и т.н., трябва да се съчетават с удобни за потребителите системи (например обслужване на едно гише) за натрупване и превръщане на първоначалния интерес в реални първи стъпки на МСП към интернационализация.

Правителството трябва да разработи мандатна програма за проактивна интернационализация на продажбите за повишаване на конкурентоспособността и дългосрочната устойчивост на МСП. Особено чрез финансова подкрепа на клъстерите с експортна индустриална продукция в третия свят.

България е възможно да копира модела на Норвегия за прилагане на интегрирани мерки чрез програми, които съчетават новаторството и интернационализацията.

Необходимо е нормативно да се подобри дейността на Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и средните предприятия, която интегрира дейността на центъра по износа.

Най-късно до юни 2014г. Европейската комисия ще направи предложения за ревизиране или опростяване на законите за МСП, които са основният двигател на европейската икономика. Основното, което ЕК иска да промени е да отпаднат ограниченията затрудняващи интернационализацията на връзките между тях и взаимното подпомагане за разширяване на продажбите на стоки, технологии и услуги.

Достъпът до финансови средства е жизнено важен за започване или разширяване на бизнес дейност и ЕС осигурява финансиране за МСП в различни форми – грантово финансиране, заеми и гаранции. Освен това се финансират проекти със специфичен характер:

- пряко финансиране посредством грантове
- непряко финансиране посредством местни и национални посредници.

Създаден е портал – бизнес-мрежа „Enterprise Europe network” за консултации и помощ за достъп до пазари както в рамките на ЕС, така и извън неговите предели.

Не може да се пренебрегне и потенциалът за интернационализация, който се съдържа в моделите на „етнически” бизнес. Българите по света могат да се организират чрез известните интернет технологии и тяхното смесване със социалните мрежи и свободата на общуване на български език. Много вероятно е да се стигне до модела „Иван от Чикаго да продава продукти на Петър от Пловдив”, отколкото да се урежда друг вид търговско представителство.

Политика: Интернет модели за електронна търговия на българите по света - БмБС

Електронният бизнес (или е-бизнес) е приложение на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) в подкрепа на всички дейности в бизнеса. Електронната търговия се фокусира върху използването на ИКТ за да се улесни взаимодействието на компаниите с бизнес-партньори и клиенти.

По принцип, електронната търговия е процес на купуване, прехвърляне или обмен на продукти, услуги и/или информация чрез компютърни мрежи, включително интернет. Електронната търговия може да се окаже полезна за новата високотехнологична индустриализация на България от много гледни точки, включително като бизнес-процес, услуги, обучение, сътрудничество, обществени дейности.

Когато една организация започне своята дейност в интернет, тя трябва първо да избере най-подходящия за дейността си модел за електронен бизнес. А бизнес моделът се определя като организация от продукти, услуги и информационни потоци, както и източници на приходи и ползи за доставчици и клиенти. Концепцията за е-бизнес модела е същата както при онлайн присъствието. По-долу представяме списък на общоприетите понастоящем модели за електронен бизнес: Е-магазини, Е-молове, Е-търгове, Е-сътрудничество, Виртуални общности.

Ако се приложи грубото разделяне на света на доставчици (производители) и на потребители (клиенти), електронните предприятия могат да се класифицират в следните категории: бизнес-към-бизнес (B2B); бизнес-към-потребители (B2C); бизнес-към-служители (B2E); бизнес-към-правителство (B2G); правителство-към-бизнес (G2B); правителство-към-правителство (G2G); правителство-към-граждани (G2C); потребители-към-потребители (C2C); потребители-към-бизнес (C2B).

Дигиталната икономика се основава на цифровите технологии. Цифровата икономика понякога се нарича интернет икономика, нова икономика, или уеб икономика. Все по-често „цифровата икономика“ се преплита с традиционната икономика и ясното разграничаване между тях става все по-трудно.

През последните години развиващите се пазари в Азиатско-тихоокеанския регион силно подхранват китайската B2C електронна търговия. През 2014г. китайските потребители ще похарчат повече за онлайн покупки, отколкото тези на електронния пазар в САЩ. Китай доминира в света по ръст от 63.8% на продажбите чрез електронната търговия, Индия е втора с 31.5%.

Въпреки че САЩ са все още на първо място в света в електронната търговия, що се отнася до общите продажби се очаква Китай да ги настигне през 2014г. C2C платформата „Taobao“, китайската търсачка „Baidu“ и китайският „Амазон“ „Dang Dang“ се числят сред най-големите световни интернет компании и са създали онлайн инфраструктура, която вече не трябва да се определя като тази на развиваща страна.

И в други страни от BRIC се забелязва ускорен растеж на електронната търговия. В Русия общият пазар на електронната търговия се очаква да бъде

общо някъде между 690 млрд. рубли (23 млрд. щ.д.) и 900 млрд. рубли (30 млрд. щ.д.) през 2015г. Това ще се равнява на 5% от общия обем на търговията на дребно в Русия. Дългосрочно, пазарът на руската електронна търговия може да достигне 50 млрд. щ.д. до 2020г.

Участниците в електронната търговия трябва да разберат уникалната значимост на фактора доверие в онлайн разплащанията и езиковите особености в различните държави, за да проникнат на световния електронен пазар.

Електронната търговия на Бразилия се разраства бързо и продажбите на дребно чрез нея се очаква да растат с двуцифрено темпо през 2014 година. До 2016г. „Emarketer“ очаква продажбите на дребно чрез електронна търговия в Бразилия да достигнат до 17.3 млрд. щ.д.

Многоканалните продажби са сравнително нови, но въпреки това вече успяват да се превърнат в ключов фактор за промотиране на малки търговски дружества, които не са в състояние да се конкурират с медийните гиганти в Google. Същността им се крие в ползването на няколко търговски платформи като „Amazon“ или „Nextag“ за промоция на стоки.

През 2014г. онлайн купувачите имат по-голям избор и повече информация на върха на пръстите си, отколкото когато и да е било преди. Възходът на социалните мрежи, масовата употреба на мобилни устройства и успехите на глобалните компании се трансформират по начин, съобразен с това какви продукти търсят потребителите и дали вземат решение за покупка.

Все повече се смесват две-три нови технологии в електронната търговия, например онлайн пазаруване, социални мрежи и мрежов маркетинг.

През 2014г. глобалната електронна търговия ще се разшири чрез глобализацията на предпочитанията на потребителите и локализацията на покупките - динамично уловени в думата „глокализация“.

Затова чрез локализиране на методите на плащане, както и чрез маркетингови и мърчандайзингови кампании, българските фирми могат по-ефективно да се конкурират с утвърдени местни компании по света. Тази „глокална“ електронна търговия ще продължи да се разширява, докато най-големите играчи усъвършенстват своите процеси и започнат в дългосрочен план да използват огромните си икономики, за да направят подобни операции възможни в Китай - и на други места.

Като лостов ефект за ускоряване на темповете и постигане на нова високотехнологична индустриализация на България посредством електронната търговия с потенциал за успех е прилагането на принципите на Бизнес мрежа за българите по света (БмБС).

Основна цел на БмБС е постигане на конкурентоспособност на българските търговци и производители, участници в Бизнес мрежата чрез:

- Внедряване на най-новите софтуерни и маркетингови продукти на социалните мрежи в мрежовата икономика и електронния бизнес, за търговия между български производители и търговци на български език чрез изграждане на B2B бизнесмрежа от типа „съюз“ в България и по света.

- Включване на бизнес действията на българи от всички точки на света за осъществяване на:
 - внедряване на високи технологии не само в електронната търговия, но и в индустрията на България от българи, които се завръщат за да приложат наученото по света;
 - инвестиционни участия в български проекти на хора, които се завръщат в България или просто закупуват акции и дялове от български предприятия;
 - редица социални програми за неравностойните позиции на българи и посещения на бащиния край.
- Създаване на социален капитал в България чрез изграждане на Бизнес мрежа за българите по света, посредством която и при прилагане на колективните принципи ще се получи икономическа изгода за членовете на БмБС и участниците в електронния бизнес между българи, увеличавайки продажбите на стоки и услуги във всяка точка на света.
- Чрез електронната търговия, предвидена в БмБС, взаимноизгодното сътрудничество, прилагането на последните хардуерни и софтуерни практики на мрежовата икономика от типа B2B, B2C и C2C в българските фирми да се постигне за 5 години удвояване на обемите на търгуваните стоки и услуги българско производство.

Обединяването на членовете на БмБС има за цел разширяване на пазарните позиции, търсене на нови канали за предлагане на стоките и услугите им, посредством неограничените възможности на онлайн маркетинга, електронната търговия и интернационализацията на българската индустрия.

Политика: Фонд за връщане на българите

Съществува нужда от национална стратегия за връщане на българите от чужбина за да приложат в Родината наученото по света, което може да се изрази в създаването на този фонд.

Големият брой емигранти през последните двадесет години не е проблем единствено на родната ни страна. Процесът на емиграция е част от Мегатенденциите в началото на 21-ви век във всички държави в ЕС и регионите по целия свят, които са изправени пред най-малко три мегатенденции, които досега бяха исторически непознати:

- Глобализацията – (въпреки че в историята на човечеството не е ново явление) - създадена през последните две десетилетия тя оказва въздействие по нов начин върху процесите на регионално развитие и включва свободното движение на стоки, услуги, капитал, труд и информация, включваща все по-голям брой държави, региони и пазари в международното разделение на труда.

Глобалната икономика е создала нови предизвикателства за регионите, които желаят да повишат стандартите на живот за своето население. Икономическата власт става все по-многополюсна и това е от съществено значение за регионите и нациите за да се произвеждат стоки и услуги, които могат да се конкурират на световния пазар. Публичните власти и бизнеса ясно разбират необходимостта от създаване на нови условия за социално-икономическите процеси в отделните държави и региони.

- Икономика на знанието - Глобализацията е феномен, който влияе на принципите на стратегическо мислене на регионално ниво. Една от най-важните последици от глобализацията, задвижвана напр. от непрекъснатата ИТ революция (комуникационни системи) е, че знанието (включително образованието, научните изследвания, информацията и ноу-хау), неговото подновяване и прилагане са станали критични фактори за поддържане на конкурентоспособността и развитие на регионите.

В миналото, регионалната икономика в своето развитие основно се е фокусирала върху предлагането на материалните ресурси, енергия и труд с ниски заплати, като движеща сила за икономиката.

Днес, когато растежът на икономиката все повече се влияе от интензивната глобална конкуренция и бързата технологична промяна, ключът към развитие е добре образованата, високо квалифицирана работна ръка

- Демографските промени - Европейските, включително българските региони са изправени пред значителен проблем със застаряването на населението с всичките му съотносими последици. Демографският профил на населението и стагнацията стават все по-голямо предизвикателство за икономическия растеж и социалното развитие през следващите десетилетия.

Трябва да се изгради национална стратегия и Програма за подпомагане завръщането на българите от чужбина за да приложат наученото в Родината. В света, а и в Европа има примери, от които можем да почерпим опит.

Страните от Централна Европа вече са изградили свой проект „Re-Turn“, изчерпателно описан на сайта re-migrants.eu. Чрез „Re-Turn“ се създават рамкови условия за запазване на човешкия капитал и се противодейства на изтичането на мозъци. „Re-Turn“ има за цел форсиране на темата за завръщането на мигрантите в политическия дневен ред на ЕС за регионите.

Чрез „Re-Turn“ ще се идентифицират, стимулират и прилагат мерки за капитализиране на завръщащите се мигранти и по този начин подобряване на човешкия капитал и предприемаческите способности на мигрантите в участващите региони. Акцентът в Програмата за Централна Европа (Central Europe) са регионите и финансирането се осъществява чрез Европейския фонд за регионално развитие.

Според нас проектът „Re-Turn“ на Централна Европа е удачен пример за подражание. Програмата насърчава сътрудничеството между регионите на девет централни европейски страни: Австрия, Чехия, Германия, Унгария, Италия, Полша, Словакия, Словения и Украйна. Тя има за цел да подобри иновациите, достъпността и околната среда и повишаване на конкурентоспособността и привлекателността на техните градове и региони.

Три са основните категории в процеса на ре-миграция според проекта „Re-Turn“: Re-Attract (повторно привличане), Re-Integrate (реинтеграция) и Re-Employ (повторно на работа). Основните понятия и последователност от мероприятията са:

- Re-Attract (повторно привличане) – в тази категория се описва как да се привлекат емигрантите обратно в родната им област. Re-Attract се дефинира като набор от инструменти, които спомагат за по-лесния достъп до емигрантите, по какъв начин да бъдат информирани за региона и как да им бъде показана една бъдеща перспектива за региона.
- Re-Integrate (реинтеграция) - тази категория фокусира върху инструментите за интеграция на ре-мигрантите. Две са темите на Re-Integrate – заетостта/кариерата и социалната/личната интеграция .
- Re-Employ (повторно на работа) – този инструмент предвижда информация в помощ на ре-мигрантите, които желаят да започнат собствен бизнес или свободна професия. Мотивите са да се използва предприемаческия потенциал и опит, натрупани в чужбина в полза на самите ре-мигранти, а и на региона.

Армения също е изградила своя Национална програма за подпомагане завръщащите се емигранти. Целта на проект „Център за реинтеграция Армения“ (RECEA) е подпомагане на арменски граждани да се завърнат обратно в родината си. Освен дейности, свързани с връщането, по проекта се изгражда адаптационен център в арменската столица Ереван, който ще действа като звено за реинтеграционни мерки с акцент върху семействата и непълнолетни. Страните-партньори в този проект са Германия, Полша, Армения и България. Средствата по проекта се осигуряват от Европейската комисия чрез Европейски фонд за връщане. Предвидена е финансова помощ в размер до 2000 евро на човек/семејство: според индивидуалните нужди желаещите ще получат средства за пътни разходи до дома, средства за издръжка за първите месеци, лечение и др. Подкрепа за реинтеграция след завръщането: педагогически и психологически услуги за непълнолетни деца и техните семейства; насоки за издаване на документи, търсене на работа и ползване на социални услуги. Възможност за стартиране на собствен бизнес в Армения с финансиране до 3000 евро за стартиране на малък бизнес след

завръщане. Средствата се предоставят след подготовка на индивидуален бизнес-план и одобрение от страна на координиращата организация

В Израел дори е създадено и действа от години Министерство по репатриацията (www.moia.gov.il/English). Дейността на това министерство е насочена единствено в направление на ре-миграцията, за което са разработени множество стратегии, програми и цялостен пакет от услуги за завръщащите се в историческата си родина.

Българското общество трябва да има Национална стратегия за връщането на българите от чужбина. Стратегията по отношение на ре-мигрантите следва да се определя от общата държавна политика, а също така трябва да се учреди Фонд за подпомагане завръщането на българите от чужбина и да се изгради дефиниран подход към конкретните миграционни тенденции за връщане. В стратегията трябва да се определят области на интервенция и развитие на инициативи за насърчаване на завръщането на емигрантите в страната и да бъдат приложени най-съвременните маркетингови и PR инструменти за привличането им.

Като модел за създаване на Програма за връщане на емигрантите в България би могъл да се ползва опитът на проекта „Re-Turn” на страните от Централна Европа (www.re-migrants.eu).

Политика: Клъстери за продажби на развиващи се пазари с държавно участие

Европейският съюз трябва да намери нови източници на растеж за създаването на работни места и за повишаване благосъстоянието на своите граждани. Големите пазари извън ЕС като Китай, Индия, Русия и Бразилия с високи темпове на нарастване или потенциал предлагат значителни възможности за дружествата на ЕС. Предвид настоящия икономически контекст, износът за разрастващите се пазари извън ЕС може да бъде стабилен източник на икономически ръст. Интернационализацията отвъд външните граници на ЕС е стъпката, която МСП трябва да направят, за да се насочат към тези възможности и се възползват от тях.

Поради това насърчаването и подкрепата на икономическите дейности на МСП извън ЕС е важна част от цялостната стратегия за конкурентоспособност на Европейския съюз, описана във водещото съобщение относно интегрирана индустриална политика, част от стратегията „Европа 2020“, в преработеното съобщение „Small Business Act“ за Европа и в неотдавнашното съобщение за търговската политика на ЕС. Това се основава, и действа като допълнение, на ангажимента на Комисията за увеличаване на предимствата от вътрешния пазар за МСП.

На 23-те милиона МСП в Европа се падат две трети от работните места в частния сектор и 59% от общата добавена стойност в нефинансовата сфера на икономиката през 2010г. Около 80% от новите работни места, разкрити през последните пет години, са били създадени от МСП. Сектори като машиностроенето и оборудването или производството на химикали в Бразилия или енергия в Индия вече позволиха на наши дружества да постигнат значителни резултати и определено могат да се дадат още много други примери. За да се открие този път пред предприятията, Европа трябва да засили техния процес на интернационализация и да осигури необходимата подкрепа на МСП при излизане на световните пазари.

Докато през последните три години 25% от установените в Европейския съюз МСП осъществяват износ на вътрешния пазар и отвъд него, само 13% от европейските МСП извършват международна дейност извън ЕС чрез търговия, инвестиции или други форми на сътрудничество с чуждестранни партньори.

Очевидно е, че дейностите на много микропредприятия и МСП в сектори, които не са свързани с износ, са местни по характер. При все това остава значителен неоползотворен потенциал в търгуеми сектори, например отраслите за иновативно производство и творческите отрасли, които биха могли да се разширят извън ЕС в търсене на нови и развиващи се пазари, приходи от износ, технологии, капитал и подобряване на производителността. Налице са данни, които сочат връзка между интернационализацията и конкурентоспособността на дружествата, както и капацитета за иновации, в сравнение с МСП, които извършват дейност единствено на местно равнище. Това представлява потенциал за растеж на МСП, неоползотворен към настоящия момент, който ЕС трябва да освободи, за да насърчи растежа и да създаде заетост в цялата европейска икономика.

При все че частните и публичните международни пазари предлагат значителни възможности за европейските дружества, МСП са изправени пред

конкретни пречки, които възпрепятстват възползването от световния пазар, и не на последно място, когато става въпрос за достъп до информация за пазара, откриване на потенциални клиенти и намиране на правилните партньори. Освен това те са изправени пред по-сложни проблеми като спазване на чуждестранни закони, напр. задължителни норми на договорното право, митнически правила, технически разпоредби и стандарти, управление на трансфера на технологии и защита на правата на интелектуална или индустриална собственост. При справянето с тези предизвикателства МСП обикновено не разполагат с необходимия експертен опит и финансови или човешки ресурси⁴¹ в рамките на дружеството в сравнение с по-големите предприятия.

Подпомагането на европейските МСП да преодолеят пречките пред интернационализацията и насърчаването на тяхната интеграция в глобалната икономика представлява част от стратегията за интелигентен и устойчив растеж, описана в програмата на стратегията „Европа 2020“. При все това в рамките на обществените консултации със заинтересованите страни, проведени от Комисията през 2009г. и 2011г., бяха разкрити сериозни опасения относно потенциалните опасности от некоординираното разпространение на схеми за подкрепа в тази област и неоптималното използване на фискални ресурси в резултат на това.

С оглед както на целите на „Европа 2020“, така и на тези опасения на обществеността, предлагаме да се направи преглед на съществуващите структури за подкрепа, достъпни на МСП, да се идентифицират основните проблемни области, да се предложи набор от мерки в случаите, в които действията на европейско равнище могат да добавят най-много стойност, и се определят ръководни принципи за най-съгласуваното и ефикасно използване на ограничените финансови ресурси на приоритетни пазари като Китай, Бразилия, Индия, Русия, САЩ или Япония.

Целта е да се приложи по-съгласувана и ефективна стратегия на ЕС за подпомагане на МСП на международните пазари, да се очертаят по-добри начини, чрез които да им се предлага подходяща информация и съдействие в техните опити да навлязат на нови пазари и да намерят правилните партньори, и следователно да се използват по по-добър начин наличните ресурси. В този контекст ще бъде от изключително значение да се вземат под внимание особеностите на МСП, по-специално по размер и сектор на дейност, като се действа по отношение на специфичните трудности, на които се натъкват микропредприятията. Общият ръководен принцип е създаването на полезни взаимодействия и насърчаването на съвместните усилия за увеличаване на ефикасността и премахване на несъгласуваността между съществуващите МСП.

Сдружаването и обединяването на МСП в клъстери за съвместно осъществяване на търговски дейности на приоритетни пазари като Китай, Бразилия, Индия, Русия, САЩ и Япония е един от най-добрите пътища за трайно навлизане и установяване на тези пазари. Клъстерните структури ще допринесат за съгласуваност във всички направления на дейностите на МСП с пазарна насоченост, която ще способства за създаване на нови общи продукти, съобразени с изискванията на съответните пазари по отношение на качествените и количествени характеристики.

⁴¹ „Слабият достъп до достатъчен брой човешки ресурси“ беше основна пречка при извършването на стопански дейности в седем ключови държави извън ЕС. Вж. глава 2 от „Доклад за възможностите“.

Необходимо е правителството да инициира промени в законодателството за облекчаване на публично-частното партньорство чрез учредяване на търговски дружества с миноритарно участие на държавата и общините. Дейността на тези дружества да се фокусира върху следните външни пазари: Китай, Русия, Индия, като приоритетни търговски направления.

Целесъобразно е да се учредят 6 (шест) клъстера на регионален принцип, обхващащи дейностите в индустриалния сектор, с участието на индустриални предприятия и миноритарно участие на държавата. Клъстерите могат да се регистрират под търговското наименование „ИНДЪСТРИ КОМЕРС“ и наименованието на основния град на съответния регион – София, Пловдив, Варна, Бургас, Велико Търново, Видин.

Политика: Клъстери за дуално обучение в индустриалните центрове

Клъстерите са начин да се организира мисленето във връзка с много области на политиката, надхвърлящо обичайните нужди на икономиката като цяло. Мисленето, базирано на клъстерите, може да спомогне за изясняване на приоритетите и насочване на политиката към науката и технологиите, образованието и обучението, насърчаването на износа и чуждестранните инвестиции и много други области.

I вариант

Клъстерът заедно с другите задачи, свързани с дейността на членовете си, поема и образователни функции

В България са малко фирмите, които могат да си позволят отделяне на средства за организиране на обучение както на собствените, така и на потенциални кадри. В тази връзка клъстерът освен всички предимства, описани по-горе може да реши и този проблем. Клъстерът може да организира обучение на основата на преподаватели-специалисти от фирмите-членове на клъстера и специалисти от професионални гимназии и висши учебни заведения, които могат също да бъдат членове на клъстера или привлечени от него. По такъв начин клъстерът може да изгради организацията на курсове за повишаване на квалификацията, да наема за практически занятия машини и съоръжения от клъстера, както и съответните специалисти, с което цената на курса ще бъде чувствително намалена и по силите и на най-малките фирми. Освен това клъстерът може да влезе във връзка с професионалните гимназии и висшите учебни заведения, които готвят кадри в сферата на дейностите на фирмите-членове на клъстера и с тяхна помощ да влезе във връзка с ученици и студенти, бъдещи потенциални служители във фирмите на клъстера.

II вариант

Клъстерът се създава специално за дуално обучение

Клъстерът се изгражда на база центрове за професионално образование, професионални гимназии и ВУЗ-ове. В момента в България са малко предприятията в повечето области на индустрията, които могат да изпращат свои кадри на обучение срещу заплащане с откъсване за обучение или да плащат стипендии на завършващи обучението си средни и висши кадри по специалностите, които са необходими за дейността им. От друга страна обучаващите организации за средни и висши специалисти, за работници и ръководители нямат възможности да работят с новото оборудване, което излиза на пазара в съответните области на индустрията, защото нямат средства, особено професионалните учебни центрове (ПУЦ) и професионалните гимназии да изпращат на обучение своите специалисти за запознаване с новата техника и технологии. От всичко това страдат учащите се, които след завършване на обучението си много трудно могат да се адаптират в новите условия, с нова техника и нови технологии в заводи и фирми.

Необходима е Национална програма за развитие на дуалната система на професионално обучение. В тази връзка е целесъобразно създаване с помощта на държавата, на клъстери с ядра технически колежи в шест от градовете на страната – София, Пловдив, Варна, Бургас, Велико Търново и Видин. В състава на клъстера да влизат висши учебни заведения, водещи фирми, професионални гимназии, учебни центрове. На база съществуващата материална база и специалисти при тях, с промяна на закона за образованието, да се води дуално образование като се използва опита на държави като Австрия и Германия.

Да се създадат нови професионални училища към индустриалните зони и клъстери. В тези училища да бъдат предлагани и програми „втори шанс” – допълнителни възможности за ограмотяване и придобиване на професионална квалификация от лица, напуснали училища.

Особено важно е да се поощрява създаването на клъстери за дуално обучение между съществуващи индустриални фирми и учебни заведения за приоритетните отрасли на новата високотехнологична индустриализация:

- ИКТ – софтуер за интернет и мобилни приложения;
- Био и Еко технологии за ХВП, парфюмерийната и фармацевтична промишленост;
- Уелнес, СПА и балнео туристически продукти.

Поощряването може да се осъществи чрез отпускане на целеви субсидии за учебните заведения, или планиране на натовареността на преподавателите, както и заплащане на учителския труд на хората от промишлеността, които ще провеждат обучението (ментори, наставници).

Политика: Центрове за иновации и технологичен трансфер в хранителната промишленост

За да се стимулира икономическото развитие на страната, преценявайки причинно-следствените връзки и потенциала на страната, си позволяваме да открием следните икономически приоритети:

- Създаването на инфраструктура.
- Технологичното обновяване и развитие на земеделието.
- Производството на храни, напитки и вода и развитието на хранителната индустрия.

Именно тези направления могат да се нарекат структуроопределящи, защото ще създадат възможности за: трудова заетост; постепенно повишаване на квалификацията и за преквалификация; повишаване на доходите; използване потенциала на страната и най-вече за предприемачество и свободна инициатива.

Реформирането на държавните научно-изследователски институти е необходимост. Няма нищо лошо те да се занимават с фундаментални изследвания, но не трябва да се забравя факта, че са необходими нови технологии за обновяване на земеделието и хранителната индустрия. Това с пълна сила се отнася за приложния характер от дейността на звената на Селскостопанска академия, Университет по хранителни технологии (УХТ - бивш ВИХВП), Аграрен университет (АУ - бивш ВСИ) и някои държавни висши училища, които трябва да подпомагат бизнеса с нови продукти, стандарти и технологии.

Изграждането на инфраструктура и организирането на дейности за трансфер на знания, опит, технологии, продукти, ноу-хау от изследователски и университетски центрове в страната и чужбина към стартиращи високотехнологични микро, малки и средни предприятия изисква създаването на технологични паркове. Може би първоначално да се насочи вниманието към иновациите в хранителната индустрия, защото тук се създава добавена стойност, а след това да се премине към аграрни технологични паркове.

Технопарк: Технологичният парк за иновации в хранителната индустрия има за цел постигането на технологично развитие и конкурентна способност на хранителната индустрия, производството на опаковъчни материали, дистрибуция на продукти, оборудване, препарати, ноу-хау и сервиз в направленията: Специални храни с преобладаващо участие на Еко-, Био- и Нанотехнологии; Хранителни технологии; Опаковки за храни; Хранителни екстракти; Нови технологии за производство на суровини за хранителната индустрия.

Инфраструктура на Технопарка: включва „Център за иновации и технологичен трансфер на хранителни продукти“, който проучва, издирва и доставя лицензи, патенти, сертификати, ноу-хау, иновативни продукти, препарати, оборудване, технологии. Подпомага научно-изследователската дейност, свързана с развитието на биоземеделието и натурални продукти и храни. (По примера на ИТЦ Пловдив).

На този етап земеделските производители и преработвателите на храни и напитки са се оформили в редица отделни браншови организации и е започнало изграждането на връзки с образователния и научния сектор.

На ниво средно образование следва да подчертаем съществуването на 124 професионални гимназии в областта на селското стопанство и храните, концентрирани в ключови за отрасъла области.

Основен фокус на приоритетните сектори е те да могат да генерират високи нива на износ. Общият износ в сектора „Храни и напитки“ възлиза на 1.4 млрд. евро, или представлява 6.9% от общия износ на страната. Износът на храни и напитки поддържа устойчива конкурентна позиция, като през 2010г. нараства с 30.9% при храните и 7.7% при напитките, през 2011г. – с 14.5% при храните и 19.1% при напитките и през 2012г. – съответно с 5.1% и 16.9%. Тези тенденции показват конкурентния потенциал на сектора и наличието на големи възможности за разширяването му.

ХВП и земеделието отговарят в значителна степен и на двете условия. През последните 10 години световните цени на храните са се увеличили значително, като по данни на Световната банка индексът на глобалните цени се е повишил с 104.5% от 2000 до 2012г., което представлява средно годишно повишение с 6.5%. Под натиска на увеличеното потребление на храна в развиващите се икономики и тенденция за увеличение на средната класа в Китай, Индия, Бразилия и др., увеличените ценови равнища показват значителен структурен дисбаланс в световен мащаб – ниша, която експортно-ориентираните български предприятия биха могли да използват.

От гледна точка на предлагането ХВП и земеделието имат значителен потенциал за развитие. Към 2012г. ХВП заема около 1.7% от БВП, като делът и в брутната добавена стойност е съизмерим.

Изборът на приоритетни сектори е силно базиран на два основни компонента – наличие на растящо търсене за продуктите на дадения отрасъл в световен мащаб и възможност на нашата страна да задоволи това търсене предоставяйки конкурентоспособни стоки от гледна точка на цена (разходи на единица продукция) или качество (добавена стойност).

Функционални звена: сдружения по направления за провеждане на съгласувана пазарна политика и насърчаване на предприемачеството; регионални и браншови сдружения (съюзи) с цел обединяване на интересите в областта на пазарното участие и изпълнение на целеви програми; кредитни кооперации; взаимоспомагателни каси; браншови камари.

Необходимо е да се даде тласък в развитието на новите технологии и иновациите. Това може да се постигне чрез създаването на голям брой технологични центрове. По примера на ИТЦ Пловдив

Да се създаде съвет по иновациите, който ще е натоварен с нелеката задача да мисли за бъдещето развитие на българската икономика. В този съвет да участват хора от бизнеса и университетите и политически лица. Това е една изключителна възможност да почерпим практически опит за нещо, от което имаме голяма нужда. И да ползваме опита и модела на Германия за публично-частно партньорство, където държавата, науката и бизнеса заедно

работят, за да се развиват напред. (пример технологичен район в немската област Карлсруе)

Въпреки големия си потенциал, секторът страда от редица значителни проблеми: ниски обеми на общото производство, липса на сертификация за качество, което пречи на износа и реализацията на вътрешния пазар, нужда от допълнителни бизнес и консултантски услуги при разширение на дейността и усвояване на национални и европейски средства в подкрепа на бизнеса, недостатъчно подготвени кадри и ниско ниво на иновационна дейност поради слаба връзка между научните среди и потребностите на реалната икономика, както и недостатъчна степен на развитие на сектора и връзките между различните играчи в подсекторите. Тези проблеми могат да бъдат адресирани чрез предоставяне на грантово финансиране за иновационни и сертификационни дейности, изграждане на физическата и интелектуална инфраструктура за ключови за сектора дейности и предоставяне на бизнес-услуги.

За развитието на ХВП като един от приоритетните отрасли в новия етап от индустриализацията на България е необходимо да се създаде Национална мрежа от центрове за иновации и технологичен трансфер в този и взаимосвързаните сектори на икономиката. В началния период в мрежата трябва да се включат следните центрове:

- Национален център за иновации и технологичен трансфер в гр. Пловдив. В него на принципа на хоризонталните клъстери трябва да се включат Университета по хранителни технологии (УХТ), както и все още съществуващите звена от Института по консервна промишленост, Института по тютюна и тютюневите изделия, Института по етерично-маслена промишленост и култури, Института по парфюмерия и козметика и други звена от настоящата Селскостопанска академия. Той ще осъществява координационна дейност и трансфер в почти всички браншове на ХВП.
- Регионален център за иновации и технологичен трансфер в гр. София, в който да бъдат включени работещите звена на бившите Институты по медодобив и преработка, по винарска промишленост, по мелнична и фуражна промишленост, по хлебопроизводство и други браншове на ХВП.
- Регионален център за иновации и технологичен трансфер в гр. Плевен с насоченост по лозарство и винарство, по млекодобив и млекопреработка и други браншове.
- Регионален център за иновации и технологичен трансфер в гр. Добрич с насоченост по зърнодобив и зърнопреработка и други браншове на ХВП.
- Регионален център за иновации и технологичен трансфер в гр. Бургас с насоченост по аквакултури, рибна промишленост и други браншове.

Целесъобразно е да се премине от финансиране на институти от Селскостопанската академия към финансиране на клъстери – центрове за иновации и технологичен трансфер за конкретна научно-приложна дейност.

По подобен начин на принципа на хоризонталните и вертикалните клъстери трябва да се създадат Технологични центрове в другите приоритетни сектори на новата индустриализация на България.

Политика: Създаване на Технологични центрове

Целта на технологичните, в т.ч. и високотехнологичните центрове е да се осигурят благоприятни условия за разработване, внедряване и пазарна реализация на иновативни технологии, продукти и услуги. Налице са условия и за създаването на Хай-тек парк:

- Демонстрационен център за характеристиките и възможностите на предметите на дейности в Технологичния парк;
- Предоставя изследователска и технологична база при осъществяване на съвместни изследователски и индустриални проекти с изследователски и университетски центрове;
- Извършва аналитични, технологични (формулиране и дизайн), продуктови изпитвания, консултации и изработване на прототипи за съществуващи, нововъзникнали и стартиращи предприятия срещу такси, финансови средства от проекти, финансови средства от високотехнологични услуги, консултации, изработване на прототипи и т.н.;
- Предоставя услуги на стартиращи, както и на съществуващи предприятия, за тяхното развитие;
- Център за развитие на регионалната иновационна политика;
- Голям брой от университети и изследователски институти;
- Заинтересовани предприятия за изграждане на парка;
- Технологични компании с висок иновационен потенциал;
- Достъп до международни пазари;
- Достъп до финансови ресурси.

Визията за развитие на Технологичния център е:

- Да бъде конкурентоспособен и устойчив център в сферата на трансфера на технологии.
- Да бъде свързващо звено между науката и индустрията.
- Да провокира създаването и развитието на нови продукти, отговарящи на нуждите на потребителя.
- Да стимулира повишаване на качеството и конкурентността на българската икономика.

Като услуги могат да се предлагат:

- Изготвяне, управление и изпълнение на проекти по национални и европейски програми;
- Бизнес консултации;
- Анализи, стратегии, проучвания. Обработка и оценка на данни от социологически проучвания с пакета SPSS;
- Юридически консултации;
- Маркетингови консултации;
- Финансово-счетоводни услуги и консултации;
- Защита на интелектуална и индустриална собственост;
- Обучения;
- Решаване на конкретни технологични и технически проблеми;
- Отдаване на помещения под наем;
- Предоставяне на оборудвани офиси с високоскоростен интернет на инкубирани фирми и фирми наематели;
- Предоставяне на конферентни зали с оборудване;
- Предоставяне на заседателни зали за бизнес-срещи и провеждане на търговски преговори.

Иновативно Технологичния Център е създаден през 2010г. от проф. дхн Христо Крачанов като иновативен център за изследване, развитие и внедряване на иновативни технологии и методологии за функционални храни и хранителни адитиви. Замислен като част от техниката на гъвкавото обучение и изследователска среда центърът се вгражда в активната академична общност на ЛБАВ–Пловдив към Института по органична химия – БАН и Университета по хранителни технологии в Пловдив, Катедрата по химия.

„Технологичен център София“ отвори врати в началото на месец октомври. В него стартиращи фирми могат да наемат различно по-големина помещение, а студенти и фрилансъри да ползват 120-те CoWorking места. Освен физическо работно място „Технологичен център София“ предлага и възможност за менторство, връзки с бизнеса в България и Европа, конферентни и семинарни зали и цялостна подкрепа на стартиращите фирми. Идеята на центъра е младите фирми да прекарват в него първите си няколко години, докато се наложат на пазара. Контактите с центъра ще им позволят също така да срещнат други млади професионалисти, с които биха могли да работят заедно.

За момента „Технологичен център София“ се финансира с лични средства. Очакванията на учредителите му са да получат финансиране по ОП „Конкурентоспособност“.

Целесъобразно е у нас да се създаде следната мрежа от високотехнологични центрове (паркове):

- Високотехнологичен център София
- Високотехнологичен център Пловдив
- Високотехнологичен център Варна
- Високотехнологичен център Габрово
- Високотехнологичен център Русе
- Високотехнологичен център Велико Търново

От особено значение е държавната подкрепа, когато технологичните центрове формират своята специализация или ориентация според наличните кадри или особености на района.

Субсидирането на центрове в приоритетните направления за нова високотехнологична индустриализация е важно да се осъществи с първоначално изграждане на инфраструктура, компютърна и информационна обезпеченост и помощ в изграждане на административен капацитет. Важна е и ролята на Европейските програми за периода 2014-2020г.

Политика: Иновационни пилотни предприятия от приоритетните отрасли

Реиндустриализацията като един от ключовите въпроси за бъдещото развитие на България и превръщането ѝ във високоиндустриална държава предизвиква силен интерес и различни виждания – за и против. Ние се захващаме с тази инициатива, защото виждаме в нея всички възможности за превръщането на страната в място за достъпен живот и изпълнен с творчество труд.

За това трябва да се преодолеят неблагоприятните тенденции и да се изгради или създаде собствен икономически модел – както национален, така и на регионално равнище. Модел, който трябва да отговаря на принципите на едно стабилно, ориентирано към бъдещето развитие на страната. Ето защо като имаме в предвид теоретичните и практико-икономически разработки за страната ние следва да ги прилагаме конкретно и в най-пълна степен при изграждането на регионалния модел на индустриализацията (например на Пловдив и региона или на Централен Южен регион).

Изграждането на модела трябва да се извършва постепенно, на определени етапи и след създаването на съответстващи конкретни условия. Целесъобразно е моделът за регионално развитие да включва следните функционални звена (разработени самостоятелни проекти), които обхващат: причини за създаване; цели; функции; статут; учредители; капиталова база и финансиране; функционален модел; управленски и производствени структури; адекватност и т.н.

Следва да се има в предвид, че „Нова индустриална зона в Пловдив“ привлича европейски инвеститори. Интерес предизвиква изграждането и управлението на логистични площи, в т.ч. и към застроени складови площи. Магистралите, модернизиранияте железопътни линии и международното летище подпомагат процеса на индустриализация в района.

Образуваните в близост до автомагистрала „Тракия“ зони, могат да се превърнат в притегателен център в сферата на машиностроенето, автоматизацията, логистиката и производство. На тази основа могат да бъдат създадени и съответните пилотни предприятия. Като добър пример може да се посочи изграждането на пилотно предприятие в областта на консервната промишленост - Консервният комбинат „Витамина“, гр. Стамболийски с прилежащата му мощна суровинна база за отглеждане на плодове и зеленчуци.

Пилотно предприятие може да се създаде в областта на търговията – (вътрешна и външна) на плодове, зеленчуци, консерви и др. по примера на ДЗТО „Пловдив плод експорт“ и др.

Целесъобразно е да се създаде държавен Фонд за финансиране на фирми на знанието. Пилотните предприятия, които по същество ще са фирми на знанието, не могат да формират достатъчен доход през първите години на своето съществуване. Затова с държавна помощ трябва да се създадат пилотни предприятия за всеки от приоритетните браншове и продукти.

Подходящо е първите от тях да се създадат към университетските технопаркове и академични центрове, както и към оцелелите от Прехода индустрии, които са обновени и имат експортен и иновационен потенциал.

Финансирането за инфраструктура и информационен ресурс е от особено значение за ускореното стартиране на пилотните проекти.

В продължение на 5 години пилотните предприятия трябва да работят на държавна субсидия за административни разходи.

Политика: Регионални борси (тържища) и Търговски центрове за подпомагане реализацията на стоките

Опитът по създаването на регионални борси (тържища) в България претърпя неуспех по различни причини. Основната от тях е, че след разпадането на централизираната икономика бизнес-единиците работят в условията на пълна пазарна несигурност за реализация на стоките. Онова, което най-много интересува предприемачите в осъществяването на развитие на бизнеса, е сигурността на средата, в която ще работят. Сигурността на средата обаче е сложна, интегративна по своята същност категория, която е краен продукт от действието на различни фактори и условия. Съществен фактор в тази насока е създаването на търговски центрове за подпомагане реализацията на стоките.

Вакуумът, създаден от практическата ликвидация на външно- и вътрешнотърговските централи може да бъде постепенно запълнен от Консорциуми за съвместна дейност (регионални търговски централи).

На първия етап тези реални търговски центрове за подпомагане реализацията на стоките могат да бъдат създадени като Контракторни предприемачески мрежи. Тези предприемачески мрежи се изграждат в условията на дефицит на доверие. Договарянето има своя цена (разходи по сделката или разходи по преговорите), която увеличава общите разходи и намалява конкурентоспособността на предприемачите.

Затова трябва да се провежда такава държавна политика, че в близко бъдеще центровете за подпомагане реализацията на стоките да прераснат в предприемачески мрежи основани на съвпадение на интересите. В структурно отношение взаимодействието между търговския център и отделните предприемачи е под архитектурата „мрежа тип звезда“.

Част от мрежите в ХВП трябва да бъдат организирани върху наличието на общ интерес за дългосрочно използване на ограничен ресурс (изкупуване на мляко, животни, плодове, зеленчуци и др.). Това означава, че освен търговски ресурс, развитието се насочва към общо използване на суровинен, енергиен, информационен и друг вид ресурси. В тези случаи обединението на предприемачите може да се осъществи чрез „мрежа тип затворен кръг“.

Подходящо е да се създаде следната Национална мрежа от търговски центрове:

- Търговски център на предприемачите – София
- Търговски център на предприемачите – Пловдив
- Търговски център на предприемачите – Варна
- Търговски център на предприемачите – Бургас
- Търговски център на предприемачите – Велико Търново
- Търговски център на предприемачите – Видин

От особено значение е насищането на тези търговски центрове с информационни технологии с оглед функционирането им като едно цяло и намаляване на логистичните разходи. Задължително е и намаляването на „сивия сектор“ и премахването на „мутренския“ контрол и ажиотаж.

Политика: Центрове за акредитация на храните

Според редица известни автори светът е навлязъл в нова икономическа епоха – епохата на икономиката на поведението. Грег Менкио, професор по икономика от Харвард твърди следното¹: „Без съмнение, следващият горещ предмет на изследване е икономиката на поведението, която обединява икономиката и психологията. Тя обещава да осигури нова гледна точка на държавната политика“.

Хората не винаги вземат решения в свой интерес. Основният извод от изследванията в тази област са, че хората трябва да бъдат по-скоро тласнати (насочени) в определена посока, като например да се хранят здравословно, да отслабнат, да пестят, да си подобрят финансите, а не да се чака, че ще го направят по своя воля.

Тази икономическа политика се нарича „свобода с патернализъм“ от латинската дума за баща (патер), което означава, че има свобода, но има и бащинско покровителство и насочване. Използва се още терминът „икономика на нежния тласък“, с което се обозначават усилията икономиката на поведението да бъде приложена на практика в интерес на хората.

Една национална стратегия за високотехнологична индустриализация трябва да интегрира тези два модела:

- модела на икономическата свобода;
- модела на държавния патернализъм.

Икономиката като наука и практика се преобразява от прозренията във връзка с анализа на поведението, които безвъзвратно подкопаха допускането, че хората, в това число и предприемачите, постъпват рационално и в свой интерес. Оказва се, че хората са доста по-сложни.

Основното предизвикателство пред стратегията за високотехнологична индустриализация е как да се реализира държавния патернализъм без да се отнеме икономическата свобода и нарушават ангажиментите на България към ЕС и международните организации. Един частен модел за такава оптимизация може да послужи създаването на „Центрове за акредитация на храните“ и свързването им в мрежа с Националната агенция по храните.

В настоящия момент Националната агенция по храните, като държавен орган, няма концепция, политика, стратегия или практика за приоритетна акредитация на здравословни храни, биохрани, така наричаните храни на бъдещето. Една такава политика би дала необходимия тласък на предприемачеството в тази област, което ще доведе до по-добро представяне на тази група храни на пазара. От тук „невъзможните цени“ на биохраните дори за средния българин ще претърпят съществени промени. От тази политика „храните на богатите“ ще станат храни на народа.

¹ Конуей Е. 50 големи икономически идеи, които трябва да знаете, С 2010, стр.192

За осъществяването на този модел е необходимо на базата на съществуващите лаборатории за изпитване на храните да се създаде следната мрежа от центрове:

1. Национална агенция по храните – методологичен ръководител на регионалните центрове за акредитация.
2. Регионален център за акредитация на храните – София.
3. Регионален център за акредитация на храните – Пловдив.
4. Регионален център за акредитация на храните – Бургас.
5. Регионален център за акредитация на храните – Варна.
6. Регионален център за акредитация на храните – Велико Търново.
7. Регионален център за акредитация на храните – Видин.

За да не се получи т. нар. „воал на инкорпорирането“ и се опорочи цялата идея за ускорено развитие е целесъобразно регионалните центрове да се създадат на принципа на публично-частното партньорство, а сертифицирането им да се осъществи от Българската агенция по акредитация.

Политика: Неправителствените организации в подкрепа на високотехнологичната индустриализация

Една от най-разпространените теории за възникването на организациите с нестопанска цел се обяснява с отслабването на ролята на съвременната държава и невъзможността ѝ да задоволи потребностите и реализацията на целите на обществото. Неправителствените организации (НПО) без съмнение играят важна роля в съвременното гражданско общество, като създават условия за реализация на частната инициатива на обществото.

НПО предлагат алтернативни политики и решения по някои от спорните въпроси в обществото. Те предоставят още една ценна възможност за участие в социално-икономическия живот на обществото на групи от хора, които не са пряко представени във властта.

Неправителствените организации играят ролята на посредник между гражданите и държавата. Засегнати от някакъв проблем, гражданите невинно могат да осъзнаят докрай собствените си интереси и да ги отстояват по най-добрия начин. При обединението си в сдружения, асоциации, фондации и т.н. те могат да гарантират компетентна, професионална и ефективна защита на интересите си и да предложат решения в полза на цялото общество и държава.

Независимо от своето богато разнообразие, неправителствените организации в България могат да се разделят основно на два типа: сдружения и фондации. По отношение на правния статут на неправителствените организации в Европа и света съществуват различия, като българското законодателство се придържа към европейските правни рамки.

Основна задача на сектора на НПО е развитието на гражданското общество, повишаване на общественото доверие в доброволните организации и установяване на добри работни взаимоотношения с правителството, бизнеса, медиите, академичната общност и обществото като цяло.

Благодарение на гъвкавостта си и липсата на бюрократични процедури за координиране и взимане на решения, те установяват лесно международни контакти и сътрудничество.

НПО активират социалния капитал, знанията, опита, връзките и солидарността на обществото при осигуряването на стабилността на политическото, икономическото, социалното и културното развитие на обществото. Ето защо те заемат ключово място в реализацията на процеса на държавното развитие.

Държавата може да подпомага и насърчава регистрираните в централния регистър юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност чрез данъчни, кредитно-лихвени, митнически и други финансови и икономически облекчения, както и финансирания при условия и по ред, определени в съответните специални закони.

Необходимо е да се създаде фондация „Икономическо развитие и високотехнологична индустриализация“, която да бъде учредена за извършване на дейност в обществена полза по чл.2, ал.1 от ЗЮЛНЦ и да бъде вписана в Централния регистър при Министерството на правосъдието.

Целите на Фондацията трябва да са:

1. Насърчаване, съдействие и подпомагане на икономическо развитие и високотехнологична индустриализация на България.
2. Подобряване на бизнес-средата или структурата на икономическата активност по посока на сектори, технологии и задачи, които способстват за ускоряване на икономическия растеж и подобряване на благосъстоянието на българското общество.
3. Внедряването на високи технологии в предприятията и производството за постигане на по-висока принадена стойност и конкурентноспособност;
4. Развитие на научно-изследователска и развойна дейност като източник на иновации;
5. Използване на възможностите на интернационализацията и глобализацията за оптимизиране на предимствата на отрасли с по-висока принадена стойност;
6. Високотехнологична индустриализация като средство за спиране на процеса на емиграция и влошаване на демографската ситуация в България;
7. Високотехнологична индустриализация като средство за повишаване на трудовата заетост;
8. Възстановяване на здраво съотношение между реалния и финансовия сектор в икономиката;
9. Гражданска намеса и гражданско участие при формирането на политики и контрол на изпълнението на целите за икономическо развитие и високотехнологична индустриализация на България пред всички органи на централната администрация и местната изпълнителна власт.

За постигане на своите цели е целесъобразно Фондацията да осъществява следните дейности:

1. Да разработва анализи и доклади за състоянието на индустрията в България и да ги предоставя на съответните държавни органи;
2. Да съдейства на държавните органи за разработването на краткосрочни, средносрочни и дългосрочни стратегии за икономическо развитие и високотехнологична индустриализация на България;
3. Да участва чрез свои представители в консултативни държавно-обществени или обществени комисии, работни групи, съвети и др. подобни;
4. Да организира и провежда събеседвания, кръгли маси, национални и международни срещи, семинари, конференции;
5. Да участва в национални и европейски проекти и програми, свързани с икономическото развитие и високотехнологичната индустриализация;
6. Да извършва издателска дейност чрез издаване на печатни материали или разпространение на електронни издания;
7. Да сътрудничи със сродни организации и лица в България и чужбина.

В крайна сметка може да се очаква, че НПО, както и гражданското общество като участници в една обща система за високотехнологична реиндустриализация и нова индустриализация ще се явят известен коректив на слабостите на държавата, както и на мотивацията на обществото за един консенсус за икономическа политика.

Политика: Фондове за финансиране на високотехнологичната индустриализация

Финансирането на индустриализацията, както и всяко развитие на бизнеса, е един от първостепенните фактори за успешната реализация на стратегията и евентуалната програма съставена за тази цел. Източниците по принцип са разнообразни, но се очертават три основни:

- банкови кредити;
- кредити по програми за подпомагане на бизнеса;
- фондове за рисков капитал.

Към банките могат да бъдат създадени специализирани фондове.

Банковите фондове и фондовете за рисков капитал са специализирани инвеститори, които влагат средства в предприятия от един и същи отрасъл (обикновено високите технологии). Това им дава възможност да правят точна оценка на бизнес-идеите и да ограничат риска от кредитиране и инвестиране.

Целесъобразно е да се създадат следните фондове:

1. Национален частен независим фонд „Високи технологии“, който набира средства за инвестиции в предприятия и проекти за високи технологии от различни източници като пенсионни фондове, застрахователни компании, банки, предприятия и други. НЧНФ „Високи технологии“ събира средствата в пул, след което осъществява инвестиции. Участието на фонда в капитала на предприятията е миноритарно (около 35%), като той не участва в оперативното им управление. След около 5 до 7 години Фондът излиза от инвестицията, като набира средства за нови проекти. По същество НЧНФ „Високи технологии“ ще е национален фонд за рисков капитал с гаранционна схема, който е съобразен с изискванията на европейското законодателство.
2. Публични регионални фондове към регионалните агенции, които се създават от централната държавна и местни администрации със средства от техните бюджети. Тези фондове трябва да се оформят като специализирани инвеститори и кредитори на предприятия с пазарен и технологичен потенциал от т.нар. „историческа индустрия“.
3. Корпоративни фондове, като дъщерни дружества на банките и други големи финансови и нефинансови институции, като високо специализирани инвеститори в отделни перспективни браншове на индустрията. Така към предлаганите две нови банки „Индустриал банк“ АД и Банка „Биохран“ АД, които са специализирани кредитори в приоритетните сектори на новата индустриализация, се създават фондове за по-тясна специализация в инвестиционния процес.
4. Хибридни индустриални фондове, като резултат на правителствените усилия за съчетаване на държавни и частни капитали. Тяхната основна цел трябва да бъде разкриването на нови работни места в индустриалните предприятия като част от политиката на трудова заетост. Участието на частните капитали в тези фондове трябва да се стимулира със значителни данъчни облекчения.
5. Фондове за индустриална взаимопомощ формирани със средства от браншови съюзи, съюзи на предприемачи, стопански камари и други

работодателски организации и неправителствени организации. Тези фондове не трябва да имат за цел реализация на печалба от инвестициите, а главно квалификационна и консултантска дейност за предприемачите от индустрията.

От огромно значение е да се постигне нова организация на тези фондове, като се избегне „всичко в един куп за реиндустриализацията“. Финансовото състояние на отделните фондове, като специализация, трябва да се анализира индивидуално, без да се дава възможност за манипулиране от администрацията.

С оглед на намаление на разходите, администрирането на фондовете може да се извършва от една структура, която да се отчита пред заинтересованите страни.

Политика: Фондове за кадрови ресурси

При създаването на фондове за кадрови ресурси и развитието на „човешките ресурси“, следва да се има в предвид конкретната обстановка и необходимостта от подходящи кадри – ръководни, изпълнителни, обслужващи и др. Необходима е система за развитие на кадровите и човешките ресурси, чрез образование.

Може да се препоръча да се създаде организация за въвеждане на ниша на бизнеса и защитени професии.

Тук следва да се има в предвид: Въвеждането на „защитени професии“, които не са престижни за младите хора, но са нужни за бизнеса, като заварчици, шлосери, строители на релсови пътища и съоръжения, маркшайдери, монтьори на подемно-транспортна пътностроителна техника, оператори на металорежещи машини, асансьорни техници и др. По този начин се създава система за осигуряване на качество в професионалното образование и обучение. Това налага да се изгради система, която да включва идентифициране и признаване на неформално придобити знания. Подходящо е да се въведе модулна организация на професионалното обучение, като се регламентират задължителни модули за професионална подготовка и общият им хорариум. Графикът на воденото обучение да се договаря с работодателите.

Може да се прецени дали да отпаднат центровете за квалификация на обучаващите и да се създадат центрове за нови знания, обособени към браншовете. То може да се съчетае с въвеждане на т.нар. дуално обучение, с което се дава възможност за професионално обучение и по пътя на обучение чрез работа.

За подобряване на кадровото осигуряване на високотехнологичната индустриализация е необходимо:

1. Формиране на държавна поръчка за ученици и студенти от приоритетните отрасли с осигуряване на стипендии.
2. Създаване на фонд за дуално обучение в учебните заведения и създадените технопаркове и технозони.
3. Фонд за снабдяване на БАН и ВУЗ с безплатен, високоскоростен и безжичен интернет.
4. Фонд за развитие на дистанционното обучение.

Тези фондове също могат да се контролират от една администрация, тъй като ще имат характера на субсидиране и на провеждане на политика за реиндустриализация и нова ВТ индустриализация на България 2015-2025г.

Политика: Фондове за маркетинговите ресурси

Развитието на индустриалното производство трябва да върви заедно с развитие на нови възможности за продажби по света. Най-вече чрез създаване на:

1. Фонд за развитие на рекламата и външнотърговските връзки в Министерството на икономиката и енергетиката, БТПП, БСК, КРИБ, АИКБ и др.
 2. Фонд за експортно финансиране на приоритетните отрасли.
 3. Фонд за финансиране на електронната търговия чрез създадените клъстери, например ИКТ и БмБС (Бизнес мрежа за българите по света).
 4. Фонд за финансиране на българските изложения – Международен Панаир Пловдив, ЕКСПО в София и други в направленията:
 - Субсидиране на участия на фирми от приоритетните отрасли
 - Субсидиране на участия на фирми от индустрията в чужди изложения по света.
 - Организиране на български изложения в приоритетните отрасли на чужди панаири.
5. Осигуряване на медиен ресурс чрез организиране на отчет и преразглеждане на „Бяла книга за нова високотехнологична индустриализация 2015-2025г.“ на ежегодна среща на българските медии и създаване на Четиристранен форум за обсъждане в Интернет с участието на: Държавните и общинските органи и служби; БАН и ВУЗ-овете; Бизнеса и неговите обединения; Българските медии – у нас и по света.

Усилията по привличането на тези четири страни във формирането и контрола на финансови ресурси за икономическа политика по реиндустриализация ще бъдат неколкостранно повече, но пък има много прецеденти и примери в последните 2-3 години по света и в ЕС.

Ресурсите ще се привличат отвън по стандартните и известни начини:

- Световната банка, МВФ;
- Европейски фондове, ЕЦБ и ЕБВР;
- чужди банки и фондове;
- паричните пазари;
- и други.

При създаването на тези фондове се осъществява едно смесване на няколко вида комуникационни технологии. Затова смесване са необходими средства, но най-вече управленски подходи и умения. Крайно време е т.нар. „свободни медии“ да участват в маркетинговите технологии на българските производители (срещу заплащане, разбира се). За това трябва да има правителствена политика и съгласие с бизнеса. Обезателно трябва да се субсидират българските медии по света, за участие в маркетинга на българската индустрия. В много случаи те могат да извършват проучвания и посредничество.

Смесването на маркетинга и медиите трябва да се развива и в посока на проучване и влияние на „обществената психология“ върху потребителите. Това е по силите само на нашето правителство.

Политика: Фондове за информационни ресурси

Постоянно променящата се бизнес-среда изисква вземането на бързи и адекватни решения. В много от случаите времето се оказва най-важния ресурс за придобиване на конкурентно преимущество.

Времето в изключителна степен зависи от наличието, състоянието и качеството на информационните ресурси. Те се разделят на:

- Информационни ресурси като знания
- Информационни ресурси като документи
- Информационни ресурси като информация.

Компютърната техника, информационните ресурси и технологии, се явяват основа и движеща сила на прехода от индустриално към информационно общество. Посредством тези технологии научните открития станаха по-конвертируеми и чрез тяхната широка достъпност, мобилност и използваемост се превръщат във фактор със съществено значение в общественото развитие. Новите информационни и компютърни технологии, подобно на други достижения на човешката мисъл, промениха стереотипите при извършването на редица дейности от нашето ежедневие като образование, административно и обществено управление, търговска, производствена, рекламна дейност и други. Комуникационната инфраструктура към която са включени различни по клас и възможности компютърни системи, както и многообразието от периферни устройства за въвеждане и извеждане на данни, може да се разглежда в глобален и локален аспект. От макро гледна точка в тази инфраструктура са включени глобалните, национални и местни мрежи за пренос на данни. Важни характеристики на глобалната информационна инфраструктура се явяват степента на сигурност, актуалност и достоверност на данните, физическата и икономическа достъпност до тези данни, възможностите за промяна в начина на тяхното представяне, съобразно предлаганите на потребителите услуги. От микро гледна точка информационно комуникационните технологии, представляват вътрешно фирмената инфраструктура свързваща наличната компютърна техника с друга цифрова техника, възможностите за нейното използване и достъп до различни бази данни, както и тяхното интегриране в управленски информационни системи. Динамиката в изменението на темповете с които се развиват и усвояват новите информационни технологии, обуславят необходимостта от търсене на подходящи методи и средства за управление процеса на интегриране на тези технологии в общественото ежедневие.

Със своите възможности за съхранение и обработка на големи масиви от данни, компютърната техника и изградената комуникационна инфраструктура за високоскоростен обмен на данни, предлагат редица възможности за приложение на информационните системи и технологии в мениджмънта на фирмената дейност.

Използването на различни начини за представяне на текст, графика, видео и звук, както и многообразието от периферни устройства за въвеждане и извеждане на данни, едновременният достъп на потребители с различни права, намерения и способности, обуславят необходимостта от търсене на нови форми, начини и средства за управление на информационните ресурси в съответствие с все по-широкото приложение на информационните технологии в различни сфери на общественото и фирмено управление.

Многообразието от начини за представяне, високоскоростната обработка и обмен на данни, превръщат компютърната техника и информационни технологии във фактор с иновативно значение в развитието на методологиите за фирмен и административен мениджмънт. Използването на телекомуникационните мрежи, електронна поща, групвер (Group Ware) технологиите, електронните конференции, експертните системи и други, предлагат редица нови форми, начини и средства при реализирането на различните бизнес и мениджмънт дейности.

Многообразието от нови начини за представяне, въвеждане и извеждане на информация, предполага генерирането на големи масиви от данни, асимилирането на които понякога може да се окаже труден и продължителен процес. Със своите възможности информационните ресурси, се явяват съществен фактор при реализиране на основните промени в мениджмънта на много организации. В този аспект важно място заемат използваните информационни източници, генериращи различни типове данни, както и начините за тяхното събиране, съхранение, обработка и използване. Многообразието от форми на текстово, графично и мултимедийно представяне на данните, тяхната навременност, прецизност, пълнота и компактност, определят спектъра от информационни услуги, които се предоставят на различните потребители. Всичко това обуславя необходимостта от управлението на информационните ресурси. То се разделя на: стратегическо, функционално, ресурсно и технологично.

Получаването на необходимата информация в подходящ момент и нейното ефективно използване, на този етап от развитие, се разглежда като ресурс, който е целесъобразно да бъде използвани при планиране процеса на административно и организационно развитие на всяка фирма. Навременно получените данни имат съществено значение при реализирането на различни маркетингови дейности, свързани със завоюването на нови пазарни пространства, рекламна дейност и други стратегически инициативи. Динамичното намаляване цената на ИТ в комбинация с непрекъснато разрастващата се високоскоростна комуникационна инфраструктура, променят в голяма степен мениджмънта на вземане на решения и управление. Това предполага че децентрализираното вземане на решения и управление може да се окаже много по-подходящо в повечето случаи. За по-ефективното и пълноценно използване възможностите на информационните ресурси е необходимо да се промени и мисленето на ръководните екипи вземащи различни решения и хората които ги реализират. Хората трябва да внедряват новите технологии в изградени вече административно организационна структури с утвърдени в тях стилове на ръководство и работа. В повечето случаи технологиите които изискват промяна в стила на работа, се отхвърлят от хората. В тази връзка е необходимо провеждане на различни форми на обучение и допълнителни разяснителни действия, с цел да се осъзнаят предимствата на информационните ресурси и необходимостта от тяхното внедряване. Разбирането на хората, че извършваните от тях бизнес и мениджмънт дейности са проверени и показали своята ефективност във времето, на фона на все по-мощното цифровизиране на тези дейности е равносилно на изоставане и връщане назад.

Необходимо е ръководните екипи да налагат един стил на управление свързан с промяна начина на извършване на различните дейности в съответствие с динамиката на изменение на компютърната техника и свързаните с нея.

Адекватните промени в извършването на различните бизнес и мениджмънт дейности, в съответствие с променящата се информационна инфраструктура, са важна предпоставка и гаранция за успех на фирмата и нейното проспериране.

Политиката за създаване на фондове за информационни ресурси, като част от финансовите институции, банки и гаранционни фондове трябва да формира паричен ресурс за следните три специализирани фонда за приоритетните отрасли на новата високотехнологична индустриализация:

- Информационен ресурс за софтуер и мобилни приложения;
- Информационен ресурс за Био-, Еко- и Нано технологии;
- Информационен ресурс за Уелнес, Балнео и СПА туризъм.

Тези специализирани парични фондове трябва да се използват само за информационни ресурси, без да се допуска прехвърлянето на средства за други цели.

Тези фондове са нова територия и трябва да вървят заедно с Фонда за информационна среда. Тяхното предназначение и функциониране е невъзможно да се формира и извърши от стихийните процеси на пазара, а е в компетенциите на висшето управленско ниво на българското правителство. Може да се използва БАН, „Информационно обслужване“ АД и чуждия опит.

Политика: Фондове за научно приложни проучвания

Образованието, научните изследвания, технологичното развитие и иновациите са основата за постигане на динамичен и интелигентен икономически растеж.

В европейски план основните цели, залегнали в Национална стратегия за развитие на научните изследвания 2020г. са дефинирани така:

- 75% от населението на възраст между 20-64 години следва да е с пълна заетост;
- Инвестициите в научна и развойна дейност следва да достигнат 3% от БВП;
- Целите „20/20/20“ по отношение на климата и на енергетиката следва да бъдат изпълнени, като се постигне до 30% намаление на вредните емисии в сравнение с настоящите стойности;
- Делът на ранно напускащите образователната система следва да е под 10%, а най-малко 40% от младото поколение следва да има висше образование;
- Изложените на риск от бедност следва да бъдат с 20 милиона по-малко.

За развитието на съвременното общество, основавано на знанието, овладяло силата на информационните технологии и иновациите, както в национален, така и в международен контекст възниква необходимост от създаване на Фондове за научно-приложни проучвания като част от паричните фондове с цел:

- проучвания и анализи, които имат за цел да подпомогнат формулирането и изпълнението на обществени политики;
- въвеждане на инструменти за формулиране на политика, например като подходът „форсайт“;
- активна работа за постигането на консенсус чрез привличане на представителите на правителството, индустрията и гражданското общество, както и чрез формирането на коалиции и публично-частни партньорства;
- изграждане на капацитет на различни професионални групи, чрез организиране и провеждане на обучения, както и посредством трансфер на ноу-хау и добри практики;
- повишаване капацитета на фирмите да внедряват и ползват иновации, чрез извършване на технологични брокерски и консултантски услуги;
- популяризиране на иновативни решения за стратегическо развитие чрез инициране на пилотни проекти, които да разкрият ползата от конкретните технологии, включително ИКТ, при стабилизиране на демократичното управление, развиване на гражданското общество и благоприятстване на конкурентна бизнес-среда.

С тези действия ще се подпомага работата на политиките, националните и местните власти, на бизнеса и индустриалните асоциации, на неправителствените организации и на представителите на гражданското общество.

Фондовете за научно-приложни проучвания като част от паричните фондове ще развиват млади професионалисти с опит и знания в сферата на информационните технологии, компютрите, инженерните науки, икономиката

и бизнес администрацията. Наложително е създаването на тези фондове с цел подпомагане развитието на науката и иновациите в:

- приоритетите от Програмата на правителството за Европейско развитие на България;
- тематичните приоритети на европейските научни програми и инициативи, в които България има ефективно участие и сътрудничество (Шеста и Седма рамкови програми; Програмата COST за сътрудничество в областта на науката и технологиите, Европейската пътна карта за научна инфраструктура, Съвместните изследователски центрове и съвместните технологични инициативи);
- съществуващи анализи и оценки на научната система и институции в страната.

Националните научни приоритети не могат да съществуват изолирано от световните тенденции. Това налага в науката да се насочват повече и по-ефективни инвестиции в области отнасящи се до: енергийни източници и енергоспестяващи технологии; справяне и контрол на вредните и опасни битови и промишлени отпадъци; нови суровини и материали; информационните и комуникационните технологии, биотехнологиите, храните и здравето и други.

Научните изследвания, технологичното развитие и иновациите са двигател на съвременната икономика в модерните общества. Тя е съобразена с целите на иновационната политика на България и мерките за нейната реализация, насочени към повишаване конкурентоспособността на българската индустрия чрез укрепване на научния капацитет; на съвместни финансови инструменти в подкрепа на науката и иновациите и изграждане на центрове по компетентност в приоритетни за икономиката области.

Насочването на инвестициите чрез Фондове за научно-приложни проучвания към приоритетни области ще позволи да се посрещнат „големите предизвикателства“ и да се постигне обвързване на резултатите от научните изследвания и иновациите с нуждите на икономиката.

Фондовете за научно-приложни проучвания трябва да формират паричен ресурс за приоритетните отрасли на новата високотехнологична индустриализация:

- ИКТ – софтуер за интернет и мобилни приложения
- Преработвателна промишленост – Био-, Еко-, Нанотехнологии
- Туризм – Уелнес, Балнео, СПА

Тези специализирани парични фондове трябва да се използват за целево финансиране на научно-приложни проучвания, като нормативно се ограничи възможността за използването им за други цели.

Огромното предимство на България при реиндустриализацията е Българската академия на науката (БАН). Колкото и да не работи ефективно в момента, това е бъдеща „златна кокошка“ и тя не трябва да се „убива“ и ограничава с бюджет. За 10 години БАН трябва да стане синоним на интелигентния български потенциал. Необходимо е ежегодно целенасочено да се отделя финансов ресурс за създаване на фондове за приложни разработки, както и да се обезпечи проектирането на внедряването им в промишлеността. Може да се започне с „приоритетните отрасли“, но и също така трябва да се разработи „Нова Програма за БАН“.

По повод решенията на ЕК за реиндустриализация

Първото DVD издание на „Бяла книга за нова високотехнологична индустриализация 2015 – 2025 г.” може да прочетете на страниците в интернет:

www.financebg.com www.reind.financebg.com

www.atlasfinance.bg www.atlasnet.bg

www.bg-wiki.org

Издател: „Атлас Финанс” АД
март 2014